

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 21.

Onsdagen den 1 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg anhåller undertecknad härmed vördsamt om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 31 mars—15 maj.

Högaktningsfullt
P. Granath.

Härmed intygas, att riksdagsman Per Granath på grund av nervsjukdom är till allt arbete oförmögen under tiden 31 mars—15 maj 1936.

Den 31 mars 1936.

Nils Antoni.

Den begärda ledigheten beviljades.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 351, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225—229 m. m.

Företogs val av tolv ledamöter i särskilda utskottet. Därvid avlämnades 113 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Åkerberg,
» Bagge,
» Nilsson, Johan, i Malmö,
» Gustafson, Fritiof,
» Westman,
» Hamrin,
» Björnsson,
» Borell,
» Lindström,
» Johansson, Johan Bernhard,
» Branting,
» Gustafsson, Per.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av sexton suppleanter i särskilda utskottet. Därvid avlämnades 82 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

Första kammarens protokoll 1936. Nr 21.

herr Pauli,
 » Öhman,
 » Wahlmark,
 » Nylander,
 » Tjällgren,
 » Carlsson, Carl,
 » Larsson, Sven,
 » Nordborg,
 » Andersson, Alfred,
 » Carlström,
 » Wangson, Otto,
 » Pettersson, Anton,
 » Bäckström,
 » Mannerskantz,
 » Englund,
 » Lindbärg.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

*Kungl.
 propositioner
 ang. försvars-
 väsendets
 ordnande
 m. m.*

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 225, angående försvarsväsendets ordnande, nr 226, med förslag till värnpliktslag, nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), nr 228, angående vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m. och nr 229, angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält.

Herr **Bage**: Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 255 och åtföljande propositioner beröra ett ämne av sådan vikt — i själva verket är det ju utan jämförelse det viktigaste ämnet av alla; det gäller vårt lands livsfråga — att det är tillbörligt att beledsaga dem med några ord på deras väg till utskottsbehandlingsens ovissa öden.

Denna proposition bildar, får man hoppas, avslutningen på en epok i vårt försvarsväsendets historia, som har varit föga ärofull och som har varit full av bekymmer för alla dem, som ha haft omsorg för vårt lands försvar. Den hade också kunnat bli inledningen till en ny epok i det svenska försvarets historia, en epok av det svenska folkets samling kring uppgiften att ge land och folk det värn, vars nödvändighet tiden har lärt oss med en åskådighet som aldrig förr. Men därtill räckte icke kraften hos regeringens ledande män; viljan ha vi ingen anledning att betvivla. Bakom försvarskommissionens förslag låg som bekant ett femårigt arbete med biträde av framstående militär sakkunskap från olika håll. Både majoritetens och de olika reservanternas förslag ha utförligt motiverats med hänsyn också till behovet av olika slags stridskrafter och på grundval av de undersökningar och de utredningar, som sålunda framkommit.

Propositionen följer nu intet av dessa förslag, varken majoritetens eller något av reservanternas. Men den sakliga motiveringen för det resultat, landets regering har kommit till, lyser med sin frånvaro. Försvarsministern herr Vennerström anser sig bara behöva upplysa det svenska folket om att »jag, statsrådet Vennerström, anser så och så, i det ena eller andra avseendet», och därmed är saken klar! Anledningarna till hans ståndpunkt får man inte veta. En dylik magistral inställning kan man möjligen tillåta sig, om man har en auktoritet på sitt område, som är obestridd och ställd utom allt tvivel. Jag har frågat mig själv, om herr Vennerström kanske tror, att han

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
intar en sådan ställning inför riksdagen och det svenska folket. Man kan ju aldrig veta!

Herr Vennerström och med honom den övriga regeringen anse emellertid nu utan vidare motivering, att arméns krigsstyrka skall begränsas till fyra fördelningar, två infanteriregementen och en lätt brigad, och man drar in fem regementen. Försvarskommissionen har utförligt motiverat, varför den anser sex krigsfördelningar och den av kommissionen föreslagna kvantitativa styrkan vara ett minimum, under vilket man inte kan gå utan att riskerna ökas på ett orimligt sätt. I själva verket ha ju sedan betänkandet avgivits både inträffade händelser ute i världen och avgivna yttranden givit vid handen, att försvarskommissionen snarare räknat för snävt än tvärtom. En indragning av inte mindre än fem infanteriregementen och en artillerikår, vilket propositionens godkännande skulle medföra, verkar ju i dessa tider närmast självuppgivelse. Enligt högerens mening böra samtliga nuvarande fredsförband bibehållas.

Vad flottan beträffar, ser jag med tillfredsställelse, att regeringen har sökt tillrättlägga den av försvarskommissionens majoritet söndertrasade organisationen. Men vad flottan främst behöver är nya fartyg. Nu föreslår regeringen, att flottan skall tillföras två jagare och två u-båtar under de närmaste fem åren. Jag har ingenting alls att erinra emot de föreslagna fartygen, som äro lämpliga och nödvändiga i avvaktan på resultatet av den av regeringen föreslagna utredningen rörande fartygstyperna i vår kustflotta. Men långsamheten i den föreslagna nyanskaffningen smakar lugn och fridfullhet i en alldeles otrolig grad. En betydligt raskare takt är nödvändig inte bara för ersättningsbyggnaden utan också för moderniseringen av de befintliga pansarskeppen.

När försvarskommissionen ansåg sig kunna stanna vid sex améfördelningar, så skedde detta på grund av den föreslagna förstärkningen av flyget. Regeringen skär nu ned armén och stannar vid ett flygvapen, som till och med understiger de socialdemokratiska reservanternas förslag, d. v. s. går långt under vad försvarskommissionens majoritet begärt och ännu mera under högerreservanternas förslag. Det förefaller mig inte finnas något sammanhang i en sådan ståndpunkt.

Luftvärnet var uppenbarligen alltför litet tillgodosett redan i förvarskommissionens förslag. Det skäres nu ytterligare ned.

Beträffande kustartilleriet har det enstämmiga kravet på kustartilleriförsvaret vid Fårösund åsidosatts i den framlagda propositionen.

Den viktiga frågan om försvarets ledning lämnas väsentligen olöst. Skytte-rörelsen anser man sig inte kunna taga med, och vad slutligen övergångsbestämmelserna beträffar, så är det gott och väl att en tilläggsproposition kommer, som upptar en viss materielanskaffning och några organisationsförbättringar för flyget, men därmed äro vi inte hjälpta i den riskfyllda tid, som vi nu genomleva.

Det näste krävas bestämt, att för försvarsväsendet i dess helhet det första övergångsåret fastställes till nästkommande budgetår, 1936/1937, och att såväl materielanskaffningen som organisationens genomförande väsentligen påskyndas.

Jag skall inte nu gå in på några detaljer i fråga om den framlagda propositionen. Det förefaller mig knappast vara lämpligt att göra vid ett tillfälle som detta. Högeren kommer också att framlägga en motion med mera ingående kritik och förslag till ändringar i olika avseenden, och till den får jag hänvisa. Jag har bara velat peka på några av de viktigaste punkter, som karakterisera innebörden av det förslag, Kungl. Maj:t här har lagt fram

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
för riksdagen. Och det sagda kan väl vara nog för att visa, att den framlagda propositionen är fullständigt oantaglig ur synpunkten av ett betryggande försvar.

Statsministern för i sitt yttrande till statsrådsprotokollet ett mycket allmänt hållet resonemang om önskvärdheten av samförstånd, om nödvändigheten att inte göra för stora utgifter och andra tankvärda uttalanden, som kunde gälla ungefär vilket ämne som helst. Men vad regeringen anser om de uppgifter, som ett svenskt riksförsvar skall fylla, de behov av stridskrafter av olika slag, som uppkomma därav, och om de krav, som på dessa grunder måste ställas på en försvarsordning, därom får man intet veta — om man nu inte som en dylik motivering för de framlagda förslagen får räkna, att statsministern emot oron i världen och osäkerhetstillståndet för vårt land ställer, som han säger, »de beslutsamma insatser till kollektivt värnande av fred och rättsordning, vilka utlösts av deras kränkande» och som, också enligt statsministern, »böra fullt ut tagas med i räkningen vid utformandet av en försvarsordning».

Ja, man må nu ha aldrig så mycken sympati för dessa ansträngningar, men nog vill det till en stark tro att använda dem som motivering för minskade krav på landets försvarskrafter, i tider då sanktionerna ha råkat i marvatten, då Abessinien har lämnats åt sitt öde, då nya allianssystem och traktatsbrott hota att spränga vad som kan finnas kvar av freds- och rättsgarantier i världen! Helt nyligen hängde ju Europas fred på några timmars avgörande. Detta är onekligen en motivering, vars kraft och styrka det förefaller mig fullkomligt omöjligt att förbigå och förbise, men den motiveringen stöder inte den framlagda propositionen, utan *den går emot den*.

Bristen på plan och sammanhang i motiveringen ger hela propositionen en löslig prägel. Denna proposition ställer inga problem, och den söker inte heller lösa försvarsproblemen på ett sammanhängande sätt. Den förefaller fastmer att vara utformad efter skäligen godtyckligt valda anslagsbelopp, efter vilka sedan de olika delarna av organisationen ha fått anpassas så gott som det nu låter sig göra. På det sättet kan man ju inte komma fram till en rationellt avvägd organisation och försvarsordning. Det hela gör snarare intryck av ett led i ett parlamentariskt konststycke, där det gällt att nå ett åsyftat slutresultat, än en ansvarig regerings strävanden att komma med ett förslag till lösning av landets livsfråga. Det är ju också möjligt, att man inte tänker sig annat än att propositionen skall få samma öde som de socialdemokratiska reservationerna till försvarskommissionens betänkande, som ju helt och hållet ha fallit under bordet — jag vet inte, om de äro sörjda och saknade av någon.

Det förefaller också, som om regeringen på denna grund möjligen inte har velat lägga ned mera ansträngningar på propositionens utformning. Det kan ju hända. Men man tycker i alla fall, att det nuvarande läget borde vara för allvarligt för ett sådant sätt att utöva regeringsfunktionerna. Därmed har också regeringen förlorat ledningen i försvarsfrågan. Denna ledning går nu över till det i dag tillsatta försvarsutskottet. Det ansvarsfulla arbete, som detta utskott kommer att få, kommer att stödjäs av den under trycket av de yttre händelserna inom alla samhällslager alltmer växande försvarsviljan, som säkerligen inte kommer att finna något tiotal miljoners ökade kostnader vara ett avgörande hinder, när det gäller att få ett så betryggande försvar som möjligt.

Högern, vilken i detta läge starkt känner sitt ansvar som det parti, vilket i alla tider främst och ofta ensamt har fått värna om riksförsvaret, kommer inom utskottet att härutinnan fullfölja sina traditioner, denna gång — hop-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 pas vi — i samarbete med andra partier. I detta syfte kommer högern att i en motion framlägga ett sammanhängande förslag till ny försvarsordning med utgångspunkt ifrån försvarskommissionens betänkande och den därtill fogade högerreservationen men också ytterligare utbyggt med hänsyn till de avgivna yttrandena och inte minst till de världshändelser, som sedermera inträffat och som på ett så avgörande sätt ha påverkat vårt lands försvarsproblem.

På den grundvalen komma vi att göra allt vad på oss ankommer för att söka skaffa vårt land och vårt folk ett försvar, som i dessa bistra tider kan bli ett verkligt skydd emot de faror, som hota vår fred och vår frihet.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att ifrågakvarande propositioner måtte remitteras till det särskilda utskottet.

I herr Bagges yttrande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Gustaf Tamm, Gustaf Adolf Björkman och David Pettersson, friherre Lagerfelt* samt herrar *Rydberg, Sederholm, Borell, Forssell, Stendahl, Martin Svensson, Ekströmer, Mannerskantz, Swartling, Ehrnberg, Öhman, Erik Anderson, von Geijer, Rahmn, Nordborg, Bengtsson, Nylander, Sanne, Lindgren, Ernfors, Vollrath Tham, Velande, Frändén, Hagström, Bergqvist, Gabrielsson, Carlström, Lindmark och Sandström.*

Herr Hamrin: Herr talman! Ehuru jag i likhet med den föregående ärade talaren blir i tillfälle att inom det särskilda utskott, som i dag valts, ingå på en granskning i detalj av det föreliggande regeringsförslaget, kan jag dock inte underlåta att begagna detta tillfälle för att med utgångspunkt ifrån försvarskommissionens förslag — d. v. s. det förslag, som enat folkpartiets och bondeförbundets representanter inom kommissionen — belysa det föreliggande regeringsförslaget.

Jag vill då till en början med tillfredsställelse konstatera, att statsministern i sitt uttalande till statsrådsprotokollet principiellt utgår ifrån samma uppfattning som försvarskommissionen, att läget i världen icke motsvarar det vi hoppats och det vi väntat. Kommissionen sammanfattade för tre kvarts år tillbaka sina meningar härom i följande satser:

Nationernas förbund har icke utvecklats i riktning mot universalitet. Nedrustningsarbetet har hitintills fullständigt misslyckats. De flesta andra länder ha tvärtom i avsevärd grad stärkt sina rustningar under de sista åren. Den allmänna oron och misstron mellan folken ha ökats och medfört skärpta farhågor för väpnade konflikter. Svårigheterna för vårt land att hålla sig utanför eventuella konflikter eller bevara handlingsfriheten för den svenska regeringen vid uppkommande konflikter kunna bli större än vid tiden före världskriget.

Det är emot denna bakgrund kommissionsförslaget utarbetats. De yrkanden, som framställdes av mig och mina meningsfränder inom kommissionen, vilka på alla punkter sammanföll med representantens för bondeförbundet och sedermera blevo kommissionens beslut, framburos som känt är innan det utrikespolitiska läget skärpts på sätt som sedan skett. Vid äsyftad tid — det var i medio av mars förra året — hade ännu icke den italiensk-abessinska konflikten utbrutit, och ännu mindre hade läget i Centraleuropa tillspetsats som senare skett. Varje tal om att kommissionen handlat under intrycket av något slags panikstämning blir meningslöst och är ovedersägligen oriktigt inför detta enkla, påpekade faktum. Vad som skett under loppet av det sistförflutna året har helt enkelt icke kunnat inverka på vårt ställningstagande inom kommissionen. Tyvärr har utvecklingen starkt understrukit innebörden av kommissionens pessimistiska uttalanden.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Huruvida nu denna utveckling påverkat regeringens ställningstagande eller om underkännandet av de socialdemokratiska ståndpunkterna — som bekant tre i försvarskommissionen — beror på en beräkning, som lett fram till ett slags medelproportional, framgår inte av statsministerns uttalande. Det sannolika torde vara, att statsministern och regeringen med frångående av de nyssnämnda ståndpunkterna önskat komma närmare en försvarsordning, som hade utsikt att samla så många som möjligt. Innan jag skall tillåta mig göra några reflexioner i anledning härav vill jag ett ögonblick ytterligare återgå till den utrikespolitiska situationen.

För några dagar sedan återgavs ett uttalande av den danske utrikesministern, som bekant Nordens representant i förbundsrådet. Doktor Munch yttrade: »Den ömsesidiga misstron är oerhörd. Faran har dämpats för ögonblicket, men svårigheterna äro ingalunda övervunna.»

Det finnes särskild anledning för oss att erinra oss dessa ord i vårt nuvarande läge. Liksom jag delar den uppfattningen, att vi inte skola ordna vårt försvarsväsende i någon panikstämning eller hemfalla åt överdrivna farhågor för framtiden — förnuftet skall väl ändå någon gång segra — så få vi väl inte heller för några ögonblicks ljusning vänta en snabbt fortskridande fredsutveckling. Några välgrundade och stora anledningar till en sådan utveckling givas icke.

Jag skall ingalunda tilltro mig att kunna bedöma läget för närvarande, men några hållpunkter för ett sådant bedömande kunna vi nu litet var lätt finna.

Jag har redan erinrat om, att Nationernas förbund icke motsvarat våra förhoppningar. Folkens självbestänningsrätt, som skulle följas av nedrustning, frihet och fred genom demokratien, alla »dessa högtflygande förhoppningar» ha ej infriats — för att tala med de socialdemokratiska reservanterna i försvarskommissionen. Jag påminner vidare om att det var det diktaturstyrda Italien, som började kriget och förklarades vara angriparen, det var Tyskland, som ensidigt bröt Locarnoavtalet och mot ingångna förpliktelser återbesatte Rhenzonen. Det är slutligen sannolikt mer än en gissning, att den tredje stormakten-diktaturstaten i Europa ingenting hade emot, att det lett till öppen konflikt.

Jag erinrar vidare — såsom den föregående talaren redan gjort — om att allianspolitiken håller på att spänna sitt nät över hela vår världsdel liksom före kriget, med ökad misstro och avund i sitt följe. Och, vill jag tillägga, hur kan det tänkas, att vårt södra grannland skall kunna få igenom sina krav på ökat utrymme för sitt folk utan allvarliga konflikter? Även om vårt land inte har något gemensamt med dessa konfliktämnen — ehuru vi ingalunda äro lika obundna nu som före 1921 — kunna vi aldrig göra oss oberoende av den ödesdigra utveckling, som jag här berör. Jag kommer därför fram till den ståndpunkten, att det är endast tack vare Sveriges utomordentligt fördelaktiga geografiska läge och avsaknaden av några direkta konflikthanledningar med främmande makter, som förstärkningarna av de svenska försvarsanstalterna kunnat hållas inom den ganska blygsamma ram, som föreslagits av försvarskommissionen.

Men jag återkommer ytterligare ett ögonblick till statsministerns uttalande i statsrådsprotokollet. Han åberopar försvarskommissionens uppfattning därom, att en försvarsordning såsom sådan bör omfattas med förtroende från alla befolkningslager. Men jag nödgas komplettera detta citat av statsministern genom att anföra detsamma i sin hela ordalydelse. Vårt uttalande i detta hänseende lyder, att en kompromisslösning måste grundas på sakliga skäl, så att den kan omfattas med allmänt förtroende och i förtröstansfull uppfattning angående krigsmaktens möjligheter såsom instrument för landets poli-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

tiska ledning. Förtroendet är »den viktigaste förutsättningen», understryker statsministern. Inom försvarskommissionen ha vi emellertid i detta uttryck icke uteslutit hela den militära sakkunskapen. Vi ha tvärtom sökt, så långt detta varit möjligt, få stöd av densamma. Att detta inte i alla och till och med i viktigare punkter inte lyckats, erkänna vi naturligtvis, men jag vågar göra gällande, att aldrig har i vårt land en försvarsordning blivit utarbetad under politisk och civil ledning, som tillvunnit sig så stort förtroende som det förslag försvarskommissionen framlagt. Statsministern räknar emellertid inte på samma sätt. Även om orden inte uttalats gör han gällande, att det parti regeringen tillhör icke omfattar förslaget med förtroende. Jag förmodar, att häri ligger, att regeringsförslaget däremot är förtroendeingivande på socialdemokratiskt håll. Men jag frågar bara: hur skall då regeringen slita tvisten mellan försvarskommissionens uppfattning om förtroende och regeringens? Vi ha själfvallet inte räknat med förtroendet som en värdefull tillgång på bara den ena sidan utan på båda eller om möjligt alla.

Jag har redan talat om den inställning, som den militära sakkunskapen intagit, jag bara tillägger, att det synes sannolikt, att den civila kritiken, som velat gå längre och vill gå längre än vi i stort sett kunnat gå, skall finna sig tillfredsställd med en lösning ungefär efter kommissionens linjer.

Vid bedömandet av frågan om våra försvarsanstalters omfång och organiserandet av vårt försvar är det själfvallet, att vi måste taga hänsyn till våra ekonomiska resurser. Statsministern sätter denna synpunkt i samband med vad han ofta kallat »vårt inre försvar». Jag skall inte vare sig kritisera eller ansluta mig till denna tankegång. I största allmänhet vill jag dock blott uttala den självklara satsen, att alla värden äro mer eller mindre problematiska, därest de icke äro något så när riktigt uppskattade och betryggande förvarade.

Hur vår stadsbudget sväller ut behöver jag väl inte erinra om. På alla utgiftsområden, praktiskt taget, har staten ansett sig kunna påtaga sig allt större bördor. Ingen skall våga påstå, att denna ansvällning varit nödvändig på alla punkter från folkhushållets synpunkt eller av trängande sociala skäl. Ånej, alla områden ha fått sin del av utvecklingen och folkets bärkraft och ökade välstånd. Jag vågar göra gällande, som jag gjort förut offentligt, att vårt försvarsväsende utgör ett undantag. För dem, som anse, att vi icke ha anledning eller behov av att uppehålla något försvar, är en sådan tankegång logisk och konsekvent, men för alla övriga, och dit räknar jag givetvis massan inom det socialdemokratiska partiet, kan icke blotta påståendet, att summan av kostnaderna är för hög, vara tillfredsställande svar på frågor och kritik från annat håll.

Tillåt mig, herr talman, med några siffror från gången tid belysa vad jag härmed menar. Året före världskriget hade vi en sammanlagd statsutgift, de s. k. verkliga utgifterna, på 196 miljoner kronor, räntorna på statskulden icke medräknade. Därav stodo nära 86 miljoner kronor på försvarets konto. Det var alltså en väldig utgift för detta ändamål, och beloppet utgjorde 42 % av samtliga verkliga utgifter. Göra vi nu en jämförelse mellan nämnda utgifter då och vad försvarskommissionen föreslår, så komma vi till följande resultat. För kommande budgetår beräknas de verkliga utgifterna stanna vid 820 miljoner kronor, ränteutgifterna fortfarande oberäknade. Därav skulle 148 miljoner kronor åtgå till försvaret. Summan utgör, som var och en lätt finner, mellan 18 och 19 % av utgifterna mot 42 % för 1913. Om man tar en annan utgångspunkt för beräkningarna och omräknar beloppet — vilket kanske är det riktiga — till det myntvärde, som gällde nyssnämnda år, så blir resultatet ungefär 10 miljoner mera till försvaret nu än då. Jag förmenar, att denna ökning är betydligt mindre än på snart sagt alla andra områden av

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.) statsförvaltningen och av staten helt eller delvis bekostade och understödda inrättningar. Men härmed avser jag naturligtvis inte att göra gällande, att försvarskostnaderna böra stiga efter samma regler.

Motsatsen vore naturligtvis en önskvärd utveckling i och för sig.

Det kan också ha sitt intresse att erinra om hur gångna tiders anhängare av minsta kostnadsramen beträffande försvaret sett på kostnadsproblemet. I de staaffska försvarsberedningarna kom man till det resultatet, att sedan beslutade och väntade utgifter till olika ändamål bestritts, borde man kunna räkna med 80 à 90 miljoner kronor till försvaret. Den summan ansågs skälig och nödvändig. Det fanns egentligen inte mer än en enda reservant mot dessa beräkningar. Det var ledamoten av den finansiella beredningen, den dåvarande socialdemokratiske ledaren. Denne förordade ett belopp av cirka 70 miljoner kronor till försvarsändamål, vilket utgjorde 28 % av utgifterna. När vi nu ifrågasätta försvarsutgifter, som procentuellt äro 10 % lägre, gör man gällande, att vi äro »upprustare» och handla i panikens tecken!

Göra vi slutligen en jämförelse med de beräknade kostnaderna för 1925 års försvarsorganisation, till vars genomförande inte minst den nuvarande statsministern bidrog i sin egenskap av försvarsminister, så finna vi, att den av mellanpartierna i år förordade kostnadssumman är lägre i förhållande till de sammanlagda statsutgifterna än då.

Dessa påpekanden innebära ingalunda — det vill jag ha sagt — att det inte kan komma att inträffa, att eljest önskvärda utgifter måste anstå eller något minskas för att uppehålla nationens skydd utåt. Vi måste såväl som andra folk räkna nu ifrågavarande kostnader som »fasta» och »oundvikliga» i detta ords verkliga betydelse.

För övrigt bör det tilläggas, att talet om »eftersättande av sociala och kulturella uppgifter» kan alltid föras i samband med försvarsutgifter, så länge man gör gällande, att konkurrensen i statsbudgeten påtagligt gäller det »inre försvaret» contra det »yttre». Frågeställningen är oriktig, den är ensidig, men jag skall inte vidare uppehålla mig vid den saken.

Om jag alltså, som jag förut har nämnt, med en viss tillfredsställelse läst statsministerns bidrag till propositionen, så kan jag med bästa vilja inte säga detsamma om försvarsministerns. Redan i första satserna möter man en besynnerlig formulering. Det heter: »Det förslag till omorganisation, som jag nu går att framlägga, innebär i förhållande till gällande ordning en viss utbyggnad, men i förhållande till försvarskommissionens förslag vissa begränsningar.» Vad försvarsministern här kallar »vissa begränsningar» innebär, att en tredjedel av den svenska armén, enligt kommissionens förslag, skulle strykas. Vad armén beträffar vill jag också, när statsrådet gör jämförelse med nu gällande ordning, erinra om, att 1925 års arméorganisation som bekant innehöll fyra fredsfördelningar och fyra krigsfördelningar, men att, såsom det anfördes i propositionen nyssnämnda år, »möjlighet fanns för att med anlitande av äldre årsklasser värnpliktiga och den till övergångsstat överförda personalen under viss tid framåt organisera ett antal reservtrupper, sammanlagt uppgående till två reservfördelningar». Naturligtvis har denna möjlighet alltmåra försvunnit genom den naturliga avgången.

I övrigt nödgas jag generellt påpeka — såsom också herr Bagge har gjort — att några motiveringar för de beskrningar i försvarskommissionens förslag som göras — vilket förslag gång på gång återopas — inte alls anförts eller, där de finnas, äro föga upplysande.

På några få punkter skall jag i allra största korthet påpeka detta och vad beskrningarna betyda i realiteten. Kommissionen har beräknat ett sammanlagt materielanskaffningsanslag på 80 miljoner kronor för armén inklusive

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
luftvärnet. Beloppet nedskäres med över en tredjedel. Beskärningen går ut över luftvärnet och bl. a. ammunition. Man räknar med en mycket kort tid för industrien att komma i gång med tillverkningen av olika slags förnödenheter.

Detta, herr talman, framkallar minnet av världskrigets utbrott och de svårigheter, som särskilt England mötte vid tillgodoseende av behoven för armén. Den dåvarande ammunitionsministern skriver härom, att bristen på vad som krävdes i början av kriget medförde att *massor av soldater offrades i onödan*. Det visade sig, att krigsindustrien behövde längre tid än man förutsett för att komma i gång.

Flygvapnet beskäres avsevärt. Det sammanlagda antalet krigsflygplan uppgår icke ens till vad 1925 års beslut avsåg.

Jämför jag antalet officerare vid armén med försvarskommissionens förslag, är reduceringen icke mindre än nära 400 officerare. Vid jämförelse med nuvarande antal stannar ökningen vid några tiotal. Antalet underofficerare är reducerat med över 20 %. Reduceringen av fast anställt manskap är likaledes mycket stor.

Jag förbigår förvaltningsmyndigheternas organisation och uppgifter och påpekar i förbigående, att Bodens trupper minskas genom artillerikårens indragning och likaså det utsatta Gotlands försvar får släppa till kustartilleriet vid Fårösund, vilket försvarskommissionen föreslagit upprättat. En sakligt sett förmodligen antagbar ändring i kommissionsförslaget är att införliva det rörliga kustartilleriförbandet och luftvärnsartilleriet med Gotlands artillerikår.

Inför dessa betydande ändringar och indragningar förefaller det något egendomligt, att försvarsministern gång på gång åberopar dels försvarskommissionens förslag med gillande och dels framhåller, vilka betydande förstärkningar, som tillföras armén.

Beklagligt nog har även denna gång en strid uppstått kring flottans uppgifter, organisation, sammansättning och storlek. Utan att ingå på detta synnerligen vidlyftiga och — jag medger det gärna — synnerligen svårlösta problem vill jag här endast uttala, att försvarsministern helt undviker att angiva någon mening i vare sig det ena eller andra hänseendet. Någon som helst vägledning gives icke. En ny utredning förordas omedelbart. Det är alltsammans. Härtill må endast påpekas, att regeringen accepterar försvarskommissionens förslag om modernisering i viss utsträckning av våra pansarskepp. Som en följd härav faller det första av dessa först om tio år eller 1946. Hurvida en utredning nu kan bidra till att lösa frågan angående pansarbåtarnas storlek och lämplighet för ett påbörjande av nybyggnad, vilken ligger så avsevärt långt fram i tiden eller i varje fall fem, sex år framåt, tillåter jag mig betvivla. Menar försvarsministern icke, att utredningen jämväl skall avse pansarbåtsbygge, borde detta ha sagts ut. Statsministern förklarar i sin dikta men till statsrådsprotokollet, att de ständiga utredningarna inom försvarsväsendet ha varit till förfång för arbetet inom detsamma. Jag tror, att detta uttalande även kan och bör gälla flottan. Herr Bagge talade om den enligt försvarskommissionens förslag söndertrasade flottan, och jag skall med största fördomsfrihet begagna de tillfällen, som komma att lämnas mig att höra, hur herr Bagge och hans meningsfränder komma att laga vår svenska flotta.

De ökningsförslag, som förekomma på anslaget till flottan utöver vad kommissionen föreslagit, tillhöra den grupp av anslag, vilkas sammansättning till största delen utgör resultatet av överväganden utanför både fartygsbygge och organisation. Men ett undantag gives. Den större typen jagare skall ersätta den mindre typ, som kommissionen föreslagit. Jag hoppas för min del uppriktigt och ärligt, att under utskottsbehandlingen all den sakkunskap, som

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
flottan förfogar över, skall ställas till förfogande för att vägleda utskottet särskilt i frågan om flottans betydelse och uppgifter i riksförsvaret. Det finnes säkerligen icke någon i riksdagen, som önskar undertrycka någon mening eller uppfattning härom, lika litet som något sådant undertryckande skett i försvarskommissionen. Alla härom spridda rykten äro rena fabler.

Jag skall sluta, herr talman. Försvarskommissionen har som slutomdöme om vårt lands behov av militära försvarsmedel framhållit, att kommissionen till fullo insett, att det labila internationella läget snabbt kan förändras på sådant sätt, att det kan befinnas nödvändigt att söka genomföra den förordade försvarsordningen på kortare tid än den avsedda. Regeringen går den motsatta vägen och föreslår ett fördröjande av genomförandet! Och vi tillägga, att skulle vårt lands militärpolitiska läge försämras och förhållandena ytterligare förvärras, måste organisationen medgiva, att ofrånkomliga förstärkningar utan omgång genomföras. Att det parti jag representerar icke nu ämnar föreslå någon sådan utökning beror på att vi trots allt icke vilja lämna hoppet om en avsevärd förbättring i läget. De mörka moln, som nu ligga tunga över världen, främst över vår världsdel, skola väl någon gång skingras och solen lysa fram över den sargade mänskligheten.

Häri instämde herrar *Elof Andersson, Johan Larsson, von Stockenström, John Björck, Carl Carlsson, Bergman, Gottfrid Karlsson, Bjurström, Sam Larsson, Bäckström, Jonsson och Löfgren.*

Herr Åkerberg: Herr talman! Överhuvud kan man ju tvivla på värdet av sådana här remissdebatter. Något sakligt bidrag till frågans belysning ge de ju i allmänhet icke. Jag konstaterar också, att de föregående talarna inte ha gjort något försök att komma fram till en sådan belysning. Motivet tyckes ju främst vara, att partierna skola gräva sig ned i de skyttegravar, vari de sedan gammalt ha befunnit sig. Det är ju skada, ty åtminstone enligt min mening är det i dag av större värde att få en bredast möjliga lösning av frågan än att komma fram till den fiktion, som heter »den enda riktiga lösningen». Någon sådan riktig lösning finnes inte. Det blir ju en omdömesfråga. Kanoner och arméfördelningar äro bara en detalj i den försvarsrustning, som en nation behöver, men av långt större betydelse är, att det finnes en verklig andlig samhörighet, en samling kring nationens stora värden, som tyvärr — ur alla parters synpunkt måste man säga tyvärr — i gångna tider i alltför hög grad har lyst med sin frånvaro.

Regeringens förslag i försvarsfrågan i år utgör, trots vad de båda föregående talarna sagt, ett anmärkningsvärt bidrag till åstadkommandet av en sådan samling. Herr Bagge sade, att detta förslag kunde ha bildat epok. Han menade, att det har det inte gjort. Viljan hade kanske funnits, medgav han, men förmågan saknades. Jag skulle tro, att förslaget, redan som det befinnes, utgör en sådan epok. Det utgör en utsträckt hand. Om resultatet inte blir det som de båda föregående talarna ha räknat med — en verklig förstärkning av vårt försvarsväsen på alla områden — så måste det bero på, att den utsträckta handen icke fattas. Herr Bagge efterlyser den socialdemokratiska reservationen i försvarskommissionen. Jag lämnar åsido de förgärliga gliringar, som han kom med. Jag sörjer inte över att regeringen inte har framlagt denna reservation i den kungl. propositionen, men om den inte gjort det, måste det bero på att regeringen har velat gå till mötes de synpunkter, som både herr Bagge och herr Hamrin här ha framfört. Det betyder verkligen, att regeringen vill behålla ledningen i denna fråga och att den hittills har hållit ledningen. Herr Bagge sade, att nu övergår denna ledning från regeringen till utskottet. Det

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

är sant, att avgörandet väl kommer att träffas där. Men om detta betyder, att det skall bli en lösning mot regeringen, då blir det också en lösning mot det svenska folket och mot det svenska försvarets verkliga intressen.

Jag vill inte säga, att jag knäfaller för allt i den kungl. propositionen. Den är mycket skickligt gjord, men det är många detaljer, som jag för min del skulle vilja se annorlunda. Men jag måste ändå upprepa, att den utgör ett aktningvärt försök att ena de olika meningarna, och jag vill också konstatera, att försvarsministern har kommit fram till en militär styrka, som övverraskar var och en, som har sysslat med dessa frågor. Herr Bagges och herr Hamrins försök att trycka mindervärdighetens stämpel på förslagen i dessa delar äro säkerligen dömda att misslyckas. Dessa försök anknyta ju till den rubrik-skrämsel, som har förekommit i tidningarna. Jag trodde ändå inte, att herr Hamrin skulle lämna en så felaktig uppgift, som han tog direkt från rubrikerna i den i dessa stycken naturligtvis inte alls upplysta del av Stockholmspressen, som vill vilseleda opinionen. Han sade, att förslaget innebär, att försvarskommissionens krigsarmé nedskurits med en tredjedel. Det är icke fallet. Det är sant, att försvarskommissionen har räknat med sex krigsfördelningar på tre regementen vardera. Försvarsministern vill ha fyra med tre regementen vardera. Det ser ut som det skulle innebära nedskärning med en tredjedel, men det är det inte. Man finner det redan när man räknar antalet regementen. Försvarskommissionen har 19 infanteriregementen, herr Vennerström har 17. Det är alltså en nedskärning med endast 2 regementen. Det kan inte vara en tredjedel. Det finnes ju även regementen utanför de där krigsfördelningarna. Och om man ser på en avgörande faktor, nämligen antalet värnpliktiga, som tagas ut i det ena eller andra fallet, vilket ju är avgörande för den blivande krigsarméns storlek, så finner man, att kommissionen vill ta ut 27,000 och försvarsministern 23,000. Skillnaden utgör ju inte på långa vägar en tredjedel. Herr Bagge sade, att försvarskommissionen ansåg 6 krigsfördelningar vara ett minimum för att trygga vår säkerhet. Ja, det är riktigt, men då räknar också försvarskommissionen med att alla möjliga tänkbara krigsfall skola inträffa på en gång. Den räknar med ett anfall över norra landgränsen, en översättning av trupper litet här och där efter kusten. Men dessa fall räkna inte ens våra militärer med. Alla — åtminstone de militärer, som ha deltagit i den diskussion, vilken följt efter framläggandet av försvarskommissionens betänkande — äro ense därom, att ett isolerat överfall på vårt land från en stormakt är något, som vi inte behöva räkna med. Vi kunna räkna med att bli indragna i en konflikt mellan andra makter, som slåss här i Östersjön, eller att få deltaga i en aktion, som har anbefallts av Nationernas förbund. Det är väl klart, att för intetdera av dessa båda fall behöves en krigsarmé med 6 arméfördelningar som minimum.

Regeringen anklagas för att ha varit kortfattad i sin motivering. I fråga om tjockleken av den lunta, som har lagts på vårt bord, tycker jag inte man behöver framställa några klagomål. Det är sant, att vissa utrikespolitiska exposéer och strategiska och filosofiska funderingar, som förekomma i kommissionens lunta och även i reservationerna, icke finnas i propositionen, men man får inte därav dra den slutsatsen, att regeringens förslag saknar motivering. Ingen slutsats vore mera oriktig, och jag tycker, att nationen och även riksdagen kan vara tacksam mot regeringen för att den inte har staplat nya ord på de gamla. De nya argumenten kunde inte gärna ha blivit annat än upprensning av de gamla. Några övertygande eller betvingande argument för vare sig högerns, mellanpartiernas eller de andra partiernas ståndpunkter stå ju, vilket var och en, som har läst dessa skrifter, kan konstatera, icke att uppbringa.

Nu frågar man oss socialdemokrater, om icke någonting dock har inträffat.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

som kan motivera en förändrad syn på dessa saker. På det vill jag svara, att det är ingenting, som väl så starkt har manifesterat detta nya, som har inträffat, som det socialdemokratiska partiets ställningstagande i försvarsfrågan i dag. Det är sannerligen ingen uppenbarelse, att herr Bagge här står och pläderar för en försvarsorganisation på 160 miljoner. Det har man väntat att han skulle göra. Att det frisinna partiets talesman med sådan glöd predikar för sina 150 miljoner är ju litet mera anmärkningsvärt med hänsyn till vad man vet om stämningarna bland de frisinna valmännen ute i landet. Men det verkligt sensationella är dock, att en socialdemokratisk regering i dag, elva år efter 1925, framlägger en försvarsbudget, som icke utgör ett led i den fortgående avrustning, som världen då drömde om, utan faktiskt innebär en betydande upprustning, trots vad herr Bagge här har förkunnat. Det underligaste av allt är ändå, att dessa nya signaler inte anammas som märkliga tidens tecken utan mötas med så sura miner, som här ha mött dem i dag. Jag läste en tidning i går, där det stod en stor rubrik, vari regeringspropositionen betecknades som »ett ansvarslöst underbud». Allt detta vittnar om, att det alltjämt icke bara är sakliga försvarsintressen, som bestämma ståndpunktstagandena i frågan, utan dunklare och långt mindre upphöjda syften av partipolitisk art.

Det är, som jag sade nyss, synd att sådant skall behöva komma med vid avgörandet i år. Om den principiella enighet, som uppnåtts mellan olika partier rörande försvarsproblemets lösning — om man nu bortser från ett och annat på den allra yttersta vänsterkanten — icke leder till en enighet i sak och i detaljerna, så kommer ansvaret för detta inför historien att vila just på denna partipolitiska inblandning. Försvarets och även nationens intressen komma säkert även i längden att lida mest på detta.

Alla känna, vad det är för faktorer, som ha bidragit till att skapa detta nya utgångsläge, som gjort, att den försvarsnihilistiska stämningen och överhuvud taget den pacifistiska synen på vår försvarsfråga, som verkligen varit dominerande inom icke bara vårt parti, utan även inom det frisinna partiet i gångna tider, icke längre äro aktuella. Det är de stora händelser, som man talar om ute i världen. Man tolkar dem olika, men de finnas där i alla fall. Det är Italiens fredsbrott, det är den tyska upprustningen, det är nedrustningskonferensens misslyckande och en hel del sådana saker. Men det finnes också något annat. Jag tror inte, att demokratiens och fredens och frihetens krafter äro slagna till marken, såsom man tycktes läsa fram mellan raderna i herr Hamrins koncept. Dessa krafter äro mera livaktiga än någonsin. De äro beredda att värna de värden, som bära upp vår folkfrihet och som ligga i botten av hela den västerländska kulturen. Om utgången av den kampen har jag för min del inte någon tvekan. Att den kollektiva säkerhetens väg är kungsvägen fram till seger i den striden anser jag också vara säkert, hur mäktiga än de krafter äro, som i dag söka kompromettera och undergräva denna säkerhet. Den nya erfarenhet, som gjorts, det är att demokratien inte kan vinna seger i den striden, om den gör sig vapenlös. Det fanns förr i världen verkligen många människor, framför allt i vårt land, som trodde, att man skulle kunna gå fram på den vägen. Men i dag är det inte många kvar, som tro att demokratien kan segra, om den gör sig vapenlös, medan våldets makter stå rustade till tänderna. Även i kampen om världens frihet och människornas frihet tycks det vara så, att kanoner och arméfördelningar spela en betydande roll. Och eftersom krafterna på ömse sidor tyckas vara ungefär jämspelta, förefaller det som om även en liten bricka i spelet som vårt land skulle kunna vara av utslagsgivande betydelse. Hela den gamla frågeställningen, om vårt land kan försvara sig, om vi böra hålla en vapenmakt, har på detta sätt fejats undan. Vårt land är inte längre en isolerad enhet. Det är

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
en del i ett stort kollektiv, och det är inom detta kollektiv, som det slutliga avgörandet träffas.

Allt detta har gjort, att vårt lands försvarsfråga har kommit i ett helt annat läge än förut. Å andra sidan skulle det vara en ödesdiger felsyn att föreställa sig, att kanonerna ensam bestämmer avgörandet. I en värld, där förvildningen breder ut sig som nu i våra dagar, bör ett land som vårt inte hemfalla till en ytlig och omotiverad optimism, men det får heller inte inbilla sig, att dess yttre trygghet kan orubbligt förankras i den ena eller andra försvarsordningen. Herr Bagge och herr Hamrin resonera här som om full säkerhet skulle skapas, om försvarsordningen komme att kosta 160 miljoner i ena fallet, 150 miljoner i det andra, medan vi skulle kunna anse oss sålda åt Hitler eller Stalin, om det prutas ner till 135 miljoner. Det där är naturligtvis rena vidskepelsen. Om en försvarsordning på 148 eller 160 miljoner köpes genom en djupgående söndring av nationen, så blir den en svag grund att bygga på. Om däremot en försvarsordning som den av regeringen framlagda på 130 eller 135 miljoner, hur man nu räknar, leder till en uppgörelse på lång tid framåt, en verklig samling kring nationens vitala intressen, så betyder den ett krafttillskott, som ingen kan övervinna.

De socialdemokratiska reservanternas ha anknutit till sådana betraktelser, och trots att herr Vennerström har varit kortfattad i sin motivering, måste man säga, att han också utgår från sådana synpunkter. Majoritetspartierna i försvarskommissionen, som här i dag gå till anlopp, ha tvärtom stirrat sig blinda på vissa bestämda krigsfall, som ha bra litet kontakt med verkligheten, vilket också lett till, att den av dem föreslagna försvarsorganisationen binder en omotiverat stor del av landets försvarskraft vid uppgifter, som denna försvarskraft tydligen aldrig kommer att ställas inför. Herr Hamrin påstod, att försvarskommissionens majoritets förslag har blivit så populärt i landet. Jag vet inte, om så är förhållandet, men att detta förslag är illa avvägt, torde ingen behöva tveka om. Det vore tragiskt, om en sådan felaktig inriktning skulle bli ett avgörande hinder för den samling, som i dagens situation skulle ge oss de största och med hänsyn till framtiden bestående nationella värden. I det längsta vill jag dock hoppas, att så icke skall bli förhållandet, utan att det skall bli möjligt, att på grundval av den kungl. propositionen träffa en uppgörelse, som gör det möjligt att för åtminstone de närmaste årtiondena betrakta försvarsfrågan som förd utanför skottlinjen.

I den förhoppningen, herr talman, hemställer jag, att propositionen måtte remitteras.

Herr Westman: Herr talman! Mer än en gång har jag under de senaste åren i denna kammare uttryckt en oro, som jag och många med mig kände med anledning av långsamheten i försvarskommissionens arbeten. Världshändelserna brusade fram med stormvindens hastighet, och ovädren piskade mot rutorna i studierummet, där försvarskommissionen satt innesluten, medan den studerade vidare i fem år under djupaste frid. Understundom fick man höra ett lugnande rykte. Försvarskommissionen arbetade så grundligt, att den skulle komma till mycket solida och tillförlitliga resultat, och därför skulle man ge den lugn och ro, så att den kunde fortsätta sitt arbete och nå fram till detta mål. Man hoppades, att också regeringen skulle finna försvarskommissionens arbetsresultat tillförlitliga, när den en gång blev färdig. Herr Per Albin Hansson hade inträtt i försvarskommissionen som dess förste ordförande, och herr Vennerström var ju också ledamot alltifrån början. Visserligen avsåg sig herr Per Albin Hansson ordförandeskapet efter två år, men han kvarstod som medlem i fyra år, och när han avgick samtidigt med herr Vennerström, förbehöll

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
han sig — liksom den senare — att fortfarande få deltaga i försvarskommis-
sionens överläggningar. Två andra socialdemokrater gingo i de båda avgäen-
des ställe in i försvarskommisionen, och man trodde givetvis, att de gått in där
för att utgöra en förbindelseled med sin regering och med sitt parti. Regerin-
gen hade alltså tillfälle att inom försvarskommisionen få fram en samför-
ståndslinje. Särskilt som regeringen under dessa år, som vi alla hört, många
gångar i andra frågor framhållit vikten av att få till stånd samförståndslös-
ningar, skulle man ha väntat, att statsministern begagnat sin skicklighet för
att ernå den politiska framgång, som ett samförståndsförslag, framvuxet un-
der hans ledning i försvarskommisionen, skulle inneburit. Men därav blev
ingenting. Statsministerns och försvarsministerns fyraåriga medlemskap för-
svinner i ett konturlöst töcken. När den föregående talaren påstod, att rege-
ringen under hela tiden haft försvarsfrågans lösning under sin ledning, så vet
jag icke, om han avsåg, att vi skulle anse, att detta hans påstående var till-
lämpligt med avseende på det arbete, som utförts av försvarskommisionen.
Icke ens de socialdemokratiska ledamöter, som stodo kvar till slutet och som
avgivit reservationer till försvarskommisionens betänkande, framlade sådana
förslag, att regeringen kunde godkänna dem vare sig såsom samförståndslin-
jer eller såsom partilinjer, utan, som vi veta, har regeringen skjutit dem åt sidan
såsom misslyckade.

Man kan, när man ser detta skådespel, utropa om den svenska staten, att den
förstår att sätta i gång utredningar, men den förstår icke att använda dem.

När nu regeringsförslaget lagts fram inför oss, är det sådant, att vi kunna
betrakta det som ett ur principiell synpunkt nytt förslag. Den strategiska hel-
hetssyn, som försvarskommisionen mödosamt kämpat sig fram till och lagt
till grund för sitt förslag, är söndertrasad. Den enhetliga strategiska planen för
försvarsordningen är borta. Vi hörde nyss herr Åkerberg uttala sitt livliga
gillande av att den militärstrategiska utredning, som legat bakom försvars-
kommisionens förslag, ej hade tillmåtts något som helst värde. Den borde
icke heller enligt hans mening tillmätas någon betydelse.

Under sådana förhållanden måste ju arbetet med att söka få till stånd en
samförståndslösning inom kommissionen övertagas av andra händer. Försvars-
kommisionens majoritet har också i detta syfte utarbetat ett förslag till här-
ordning, vilket, som vi veta, vunnit godkännande av sakkunskapen som en för-
svarsordning, vilken ger det nödvändiga, om den också icke ger det önskvärda.
Förslaget har fått det erkännandet från den utslagsgivande militära sakkunskap-
en, har fått det från alla håll utom från flottan, det vapen, som på grund av
teknikens framsteg fått flera av sina försvarsuppgifter överflyttade på det nya
framåtgående vapenslaget, flyget.

Om man häremot ställer regeringsförslaget, vill jag ge herr Åkerberg allde-
les rätt i vad han yttrade, att regeringsförslaget är ett stort steg framåt från
regeringens ursprungliga utgångspunkter. Man kan likväl mot detta förslag
rikta den invändningen, att det ger oss en försvarsordning, som saknar sakkun-
skapens garanti för att den skall vara en dugligt konstruerad försvarsmaskin.
Inom ett industriellt företag skulle det icke falla någon lekman in att på egen
hand bygga upp en maskin, som fackkunskapen ogillade. Herr Åkerberg själv
skulle helt säkert icke ge sig till att mot fackkunskapens råd konstruera en
press i förlitande på att den av herr Åkerberg konstruerade pressen skulle vara
i stånd att med osviklig precision förse hans ständigt växande läsekrets med
hans tidningsupplaga. Men när herr Åkerberg talar om försvaret, ställer herr
Åkerberg på oss alla det kravet, att vi skola gå ut från att en utan fackmanna-
garanti konstruerad försvarsordning skall vara fullt tillförlitlig.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

När nu regeringen lagt fram ett förslag, som, jämfört med det sakkunskapen anser vara godtagbart, företer betydande luckor och brister, är detta så mycket mer betänkligt, som erfarenheten lärt oss, att det tager lång tid att bota bristerna i en försvarsordning. Bristerna i 1925 års försvarsordning ha ju behövt behandlas i fem år av försvarskommisionen, och även om vi nu vid denna riksdag, som jag hoppas, fatta beslut om deras avhjälpande, kommer det att gå många år, innan de bristernas följder äro övervunna.

Liksom den gjorde år 1925, utlovar regeringen också nu, att dess förslag innebär en lösning, byggd på folkets förtroende. Men allt förtroende måste vila på verklighetens grund.

När nedrustningskonferensen samlades 1932 i Genève, möttes den med en våg av förtroende från hela världen. Även det svenska folket hyste, som var och en kan se, som på nytt läser igenom tidningarna från den tiden, det förtroendet till denna konferens, att den skulle inleda en ny epok i världens historia, bana vägen för nedrustningens och fredens tidevarv. Jag fick för ett par dagar sedan, efter att ej ha hört något av konferensen på länge, ett papper med dess stämpel på konvolutet. Jag tänkte: »Se där — äntligen ett livstecken från konferensen.» Men när jag öppnade det, var det liktalen över konferensens president, och jag kan icke neka till att jag fick det intrycket, när jag läste dem, att jag också läste griftetalen över konferensen själv. Som det framhålles i propositionen, har förtroendet till nedrustningskonferensen gäckats, och vi stå i stället i en period av upprustning.

Ännu i höstas hyste vårt folk det allra största förtroende till Nationernas förbund, till dess förmåga att värja medlemmarna mot obefogade angrepp. Nu har detta förtroende undergrävt. Var och en, som känner stämningen inom vårt folk, vet att det förtroende, som det hyst, håller på att förvandlas till sin motsats. Ty sådan är människan, att har hon hyst ett ogrundat förtroende, slår det ofta, när det gäckas, över till sin motsats, en överdriven eller ogrundad misstro. Det viktigaste villkoret för förtroende är, att man erbjuder människorna något, som håller i påfrestningens tid.

Herr Åkerberg yttrade nyss, att om vi vid denna riksdag antaga ett förslag i försvarsfrågan, som slutar på 130—135 miljoner kronor, så ha vi fått ett nationellt krafttillskott, men om vi däremot utan överenskomelse med hans parti fatta beslut här i riksdagen om en försvarsordning, som går på, låt oss säga 148 miljoner kronor, skulle detta innebära att nationen bleve splittad, skulle det betyda, att man hade skapat ett svaghetsmoment inom vårt folk. Men, herr Åkerberg, förtroendet till försvarsordningen kommer väl ändå att bero på dess faktiska styrka och praktiska duglighet. Det kan väl icke byggas på om förslaget därtill har blivit framlagt från den ena eller andra sidan.

Jag fäste mig för övrigt vid att herr Åkerberg visade en strävare hållning än den som kommer till synes i regeringspropositionen. Såvitt jag kunnat läsa statsministerns ord rätt, har han icke sagt, att denna proposition från hans sida är att betrakta som ett ultimatum. I stället har han antytt, att hans önskan är, att den skall ligga till grund för förhandlingar, avseende att åstadkomma en tillfredsställande lösning av försvarsfrågan. Det är i detta sammanhang av psykologiskt intresse att erinra därom, att när vi diskuterade 1925 års försvarsordning, uttalades från den dåvarande regeringens sida, vars medlemmar till stor del voro desamma som nu, att man hade fullt klart för sig, när det gällde att besluta om den försvarsordningen, att man borde taga hänsyn till dem, som hyste en livligare oro för rikets säkerhet, än man själv gjorde, till dem som bedömde det utrikespolitiska läget såsom farligare, än man själv gjorde, därför att man insåg, att det var önskvärt för arbetets lugna fortgång

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
i vårt land och för vårt folks trevnad, att icke en stor del av vårt lands medborgare levde under intrycket av att Sveriges säkerhet icke var tryggad.

För min del måste jag, när jag nu går att deltaga i det särskilda utskottets behandling av försvarsfrågan, säga mig, att den grund, från vilken jag måste utgå, är försvarskommissionens majoritetsförslag. Det är, som jag förut framhållit, ett förslag, som är uppgjort av dem, på vilka ödet lade uppgiften att formulera en samförståndslösning. Det är ett bärigt förslag. Jag är övertygad, att en god lösning av försvarsfrågan främjas, om den grundval, som därmed är lagd, icke uppges utan tages till utgångspunkt vid utskottets arbete.

Herr Åkerberg påstod att denna debatt skulle föranleda oss att gräva ned oss i våra skyttegravar. Under förra delen av sitt anförande grävde också herr Åkerberg, som vi hörde, själv på det mest energiska sätt ned sig i en skyttegrav. Det var då så mycket mera glädjande, att man i slutet av hans anförande fick se hans huvud sticka upp över vallgravens kant. Då började nämligen herr Åkerberg tala om, att det i alla fall i vårt land icke råder någon principell skillnad i fråga om försvaret, att vi alla äro ense om att vi måste försvara oss, och att försvarsviljan finnes även inom det parti, herr Åkerberg tillhör. Man måste emellertid, menade han, vara mycket försiktig med att icke utsätta denna försvarsvilja för något drag. Då kunde den lätt slockna. Det tror jag nu icke, att den kommer att göra. Jag tror, att inom det parti, herr Åkerberg tillhör, finns det så mycket fosterländskt kärnvirke, att det räcker till att hålla försvarsviljans låga brinnande inom det partiet.

Jag har sagt, att man enligt min tanke bör lägga försvarskommissionens majoritetsförslag till grund för den lösning, man söker ernå vid denna riksdag. Det utesluter enligt min tanke ej, att man i utskottet undersöker, huruvida man icke utan att uppriva förslaget grundlinjer kan vidtaga de jämkningar, som påkallas av de ändrade förhållandena och av hänsyn till den tragik, som vilar över vår flotta. Det måste — det kan var och en inse, som tänker sig in i sinnesstämningen hos män, som äro hängivna sin livsuppgift — för flottans män kännas tragiskt, att när nu försvarsfrågan upptages till lösning, man på sätt och vis vill göra flottan till ett offer för framstegen. Alla framsteg kräva sina oundvikliga offer. Det kan möjligen bidraga till att förklara stämningen hos flottans män, om man jämför den med stämningen hos de engelska kavalleriofficerare, vilka nu efter kriget fått se sina gloriösa kavaleriregementen förvandlas till motorregementen.

Man bör emellertid naturligtvis i utskottet undersöka, om det kan vara möjligt eller lämpligt att, utan att fördröja utvecklingens oundvikliga framsteg, likväl något mera tillgodose flottan än vad som skett i försvarskommissionens förslag. Men, märk väl, mina herrar, enligt min ståndpunkt innebär detta, att en sådan jämkning kan och får ske endast under förutsättning, att man därmed icke rubbar grundvalarna i kommissionens förslag.

Jag skulle också önska, att man i utskottet upptager till övervägande, huruvida man icke skulle kunna gå fram något snabbare med förstärkningen av försvaret, detta med hänsyn till det rådande utrikespolitiska läget. Vi kunna gå ut från att dessa ofta omtalade 148 miljoner kronor innebära en ram, som är avsedd att vara bestående för, låt oss säga tio år framåt — det tyckes ju vara normallängden för en försvarsordning. I dessa försvarskostnader ingår en hel del materialanskaffningar. Man skulle kunna tänka sig med anledning av utrikespolitikens alltjämt oroväckande utveckling att låta materialanskaffningen gå litet snabbare än man ursprungligen avsett. När vi nu äro ense om att det föreligger så stora brister i vårt försvar, ha vi skäl att taga

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 under övervägande någon förskottsmetod för att hastigare komma fram till ett tryggare tillstånd utan att åsamka vårt folk ökade försvarsbördor.

Mina herrar, man talar om »försvarsbördor» — det ordet halkade nyss över mina läppar — och man ställer utgifterna för försvaret i en oförsonlig motsats mot de utgifter, som krävas för den sociala omvårdnaden i vårt land. Vi hörde nyss, hur herr Åkerberg talade härom. Herr Åkerbergs egen regering har emellertid icke ställt dessa båda slag av utgifter i en så oförsonlig motsats mot varandra, som herr Åkerberg gjorde, ty märk väl, herr Åkerberg, att när den stora arbetslöshetskrisen gick fram så hårt över vårt land, föreslog regeringen, att man skulle använda åtskilliga miljoner, kanske icke fullt samma belopp som det, som nu skiljer oss — icke fullt 18 miljoner men icke långt därifrån — till arbeten, som staten verkställde till försvarets upphjälpande för att lindra arbetslösheten. Jag har att syssla med den sociala hjälpverksamheten i detta land kanske mer än mängen av kammarens andra ledamöter, och det är givet, att jag är livligt intresserad av att den sociala hjälpverksamhet, staten utövar, icke skall krympa tillsammans, så att allvarliga behov hos vårt folk icke bli tillgodosedda. Jag vågar emellertid säga, att bifall till kommissionens majoritetsförslag ingalunda behöver medföra en sådan verkan. För övrigt måste man ju ändå tillstå, att det är föga bevänt med att sörja för vårt folks välfärd på allehanda sätt, om man icke upprättat ett skydd, som hindrar, att allt vårt inre arbete förstöres av yttre våld. Jag har varit ute i Europa mer än en gång efter världskrigets slut, och det starkaste intryck jag fått ur politisk synpunkt är, att man skall mycket noga akta sig för att bli *ett besegrat folk*.

Genom tiderna går alltid fram i ett folks historia en livslinje. Det skulle vara tragiskt för oss, om samtiden och eftervärlden skulle finna, att det beslut, som vi snart gå att fatta, skulle utvisa en vågdal i vårt folks livslinje. Jag är övertygad om att det hos vårt folk finnes en stark försvarsvilja, stark efter svenska förhållanden. Om man jämför den med de stålviljor, som folken ute i världen nu sätta in i kampen för tillvaron, kan man likväl känna sig tveksam, om icke det svenska folkets vilja måste stärkas för att kunna hålla vårt folk uppe i den strid mellan nationerna, som nu, alltmera skärpt, försiggår.

I främsta rummet är det för oss här i riksdagen en plikt att uppträda på ett sådant sätt i försvarsfrågan, att vi stärka det svenska folkets vilja att upprätthålla rikets tillvaro, men det är också varje svensk medborgares skyldighet att göra sin insats i det nationella försvarsverket. Jag vågar uttala den förhoppningen, att när vi nu skola behandla denna fråga, skall den av vårt folk uppfattas icke som en riksdagsfråga utan som en hela folkets fråga, och att vårt folk skall inse, att det åligger varje svensk medborgare, som vill, att vårt land skall skyddas, att stödja dem, som i riksdagen arbeta för att få till stånd en sådan lösning, att den verkligen kommer att vara förtjänt av folkets förtroende.

I detta anförande instämde herrar *Oscar Ericson, Holstenson, Per Gustafsson, Anton Pettersson, Heiding, John Gustavson, Sköldén, Ernst Svenson, Eg-nell, Per Andersson, Tjällgren* och *Löfvander*.

Herr Wohlin: Herr talman! Det är en erinran, som icke har gjorts under den föregående debatten men som måhända är på sin plats vid ett tillfälle som detta. Det gäller att förstå den nu sittande regeringens och det bakom denna regering stående stora svenska arbetarpartiets inställning till den livsfråga för svenska nationen, som det nu gäller. Det är också av vikt att kunna — även

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 om man liksom jag företräder den uppfattningen, att denna proposition är otillfredsställande — giva sitt erkännande åt samma proposition med utgångspunkt från de synpunkter och stämningar, som röra sig inom den svenska arbetarvärlden alltsedan industrialiseringens stora genombrott i vårt land. Det är måhända icke olämpligt att erinra om att i och med denna hastigt och för våra förhållanden omvälvande industrialisering av det forna bondelandet betydande massor av den svenska nationen bragtes i ekonomiska och sociala förhållanden, som voro ett gammalt folk som det svenska ovärdiga, och att arbetarna hade att under årtionden föra en strid för lojala och berättigade intressen i syfte att få en större delaktighet av näringslivets produktiva avkastning. Den försvarsnihilism och den motvilja mot det svenska försvaret, som på den tiden förhärskade i dessa fattiga och otruggt levande samhällslager, får historiskt sett sin naturliga förklaring genom de omständigheter, som då rådde. Man bör även taga i betraktande, att den dåtida svenska bourgeoisie eller den stor-kapitalistiska överklassen i vårt land hade föga sinne till övers för dessa folk-lagers kamp för bättre levnadsförhållanden. Under hela den långa tidrymd, då den hundradradiga fyrskalan gällde i vårt land och då dessa samhällslager voro uteslutna från medborgerliga rättigheter även på det politiska området, ägde här en process rum i det fattiga folkets sinnen, som väl kan förstås och som vid ett tillfälle som detta bör bringas i erinran. Den dåtida svenska konservatismen har många synder på sitt samvete, och det är dessa synder, som i icke ringa mån gå igen i den nutida svenska arbetarklassens ännu alltför negativa inställning till landets största livsfråga.

Detta må vara sagt, men å andra sidan har sedan den tiden en utveckling ägt rum, som måste ställa även dessa synpunkter i en förändrad dager. Det stora demokratiska genombrottet har likväl till sist kommit, och det har ägt rum i former, som måste sägas ha tillgodosett även de längst gående anspråken på en politisk demokratisering av det svenska samhället. De fordom under tryckta förhållanden och såsom politiskt omyndiga levande folklagren ha under de gångna årtiondena steg för steg genom egen kraft och under ledning av skickliga ledare samt med biträde av andra samhällsgrupper arbetat sig upp till en ställning, som är fullständigt ojämförlig med den, vilken de förr i tiden intogo. De äga numera icke endast en politisk makt, som är dem väl unnad och som de i stora drag väl förvaltad. De besitta dessutom till följd av den storartade ekonomiska utveckling, som vårt land genomgått under ledning av skickliga företagare på industriens, handelns och sjöfartens områden och av dugliga jordbrukare i hundratusetal, en vida högre levnadsstandard än under 1800-talets sista decennier. Och de kämpa sig alltjämt fram till nya sociala förmåner och välfärdsanordningar, som, i den mån landets ekonomiska resurser möjliggöra dem, av alla äro väl sedda och vid vilka alla fästa den största vikt.

Vid sådant förhållande förefaller det mig personligen vara en ganska egen-domlig situation, att samma folkklassers ansvariga ledning i det nu rådande världsläget — trots den obestriddigt goda vilja, som ligger bakom den framlagda propositionen, och med behörigt hänsynstagande till de otroliga överdrifter i en viss kritik, som denna proposition utsatts för under de gångna dagarnas pressdebatt — likväl icke kunnat sträcka sig längre i fråga om effektiviteten av de försvarsanstalter, som mänskligt att döma för årtionden framåt skola vara vårt värn i en sällsynt orolig och oberäknelig tid.

Det kan dock icke bestridas, att regeringen — ehuru dess förslag på den punkt, som gäller den enskilde medborgarens offer i mera direkt bemärkelse, nämligen värnpliktstidens längd, ansluter sig till kommissionens förslag och där alltså ingen nämnvärd meningsskiljaktighet råder — av statsfinansiella skäl konstruerar en försvarsordning, som i förhållande till kostnaderna måste

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

betecknas såsom mindre tillfredsställande. Jag kan icke underlåta att i likhet med en föregående talare, herr Hamrin, vända mig emot den för mig mycket svårbegripliga statsfinansiella uppfattning, som ligger bakom resonemanget i inledningen till propositionen, angående den s. k. konkurrensen mellan å ena sidan försvarsutgifterna och å den andra sidan utgifter för angelägna sociala och kulturella behov. Budgetförslaget för budgetåret 1936—37 slutar på en totalsumma av 1,167 miljoner kronor, och den del av samma budgetförslag, som utgöres av skattebudgeten i egentlig mening, uppgår till 834 miljoner. Läger man därtill inkomsterna av statens produktiva fonder på 158 miljoner kronor, kommer man ju upp till en siffra, som närmar sig miljarden. Fjärde huvudtiteln i samma budgetförslag slutar på en siffra av 126 miljoner kronor, vilken summa utgör 15 procent av den begränsade skattebudgeten och ungefär 10 procent av riksbudgetens totalsumma. Den av kommissionsmajoriteten förordade lösningen av försvarsfrågan, som kräver omkring 150 miljoner kronor, uppgår, som herr Hamrin riktigt anförde, till ungefärligen 18 procent av skattebudgetens totalsumma för nästkommande budgetår. Tager man då i betraktande, att för budgetåret 1936—37 utgifterna för sociala ändamål under femte huvudtiteln uppgå till omkring 218 miljoner kronor och att åttonde huvudtiteln slutar på en summa av 159 miljoner kronor och lägger man härtill en erinran om hela den rad av sociala välfärdsåtgärder, som riksdagen under de gångna femton åren har beslutat och till vilka stora grupper av riksdagens ledamöter utanför det socialdemokratiska partiets krets med värme och uppriktighet medverkat, kan man omöjligen komma till det resultatet, att den strid, som åtminstone i denna remissdebatt står mellan olika försvarspolitiska linjer, kan ha någon nämnvärd relevans. Det rör sig här om en differens på enligt uppgift omkring 18 miljoner kronor. Jag vill ingalunda bestrida, att denna siffra är betydande och att det kräves allvarlig överväganden, då det gäller att fatta ett beslut, som skulle medföra en dylik merkostnad jämväl under eventuellt och sannolikt inträdande depressionsår. Man får icke heller glömma de automatiskt stegrade anslagsbehov, som icke minst på femte huvudtiteln måste tillgodoses, samt att ytterligare välfärdsanstalter av skilda slag tränga till sin lösning. Men det är för mig ofattbart, jag upprepar det ännu en gång, hur man även med hänsyn tagen till dessa sistnämnda omständigheter skall kunna tillmäta denna skillnad på 18 miljoner kronor en sådan betydelse, att man för den skull vill riskera att, såsom herr Åkerberg antydde, ställas inför en konflikt, där det gäller antingen att vinna en verklig samling av hela nationen kring en lösning av vår försvarsfråga eller att köpa en sådan lösning genom en djupgående söndring av den svenska nationen med därav uppstående olyckliga följder för framtiden för den försvarsordning, varom det nu är fråga. När de olika förslagen äro lika på den punkt, som gäller den enskildes mera personliga offer, är det då för arbetarklassen och de fattiga folklagren överhuvud taget i vårt land någon livsfråga, att budgeten för denna försvarsreform höjes från de 130 eller 135 miljoner — allteftersom man räknar — upp till den siffran, som försvarskommissionens majoritet har föreslagit? Och jag har ytterligare anledning att framställa denna fråga, om jag dessutom påminner därom, att det finns möjligheter att uppbringa de nödiga medlen för att finansiera den av kommissionsmajoriteten föreslagna dyrare härordningen på vägar, som lämna den svenska arbetarklassen och praktiskt taget hela den fattiga delen av svenska folket oberörda av denna kostnadsstegring.

Jag kan — och tiden och tillfället medgiva icke att man ingår på detaljer — för min del icke finna annat än att den framlagda kungl. propositionen, när man ser den som en helhet, innefattar ett sådant bud i försvarsfrågan, som visserligen, såsom jag nyss nämnde, måste förstås och respekteras ur deras

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 synpunkter, vilka äro upphovsmän till detsamma, men som icke kan godkännas av dem, som, trots vad som brukar sägas om den militära sakkunskapen under gångna årtionden, likväl tillmäta denna sakkunskap en mycket betydande roll vid sitt ståndpunktstagande till ett förslag som det föreliggande. Även för lekmannen, som saknar djupare militära insikter, framstår propositionen tämligen naturligt såsom en otillfredsställande lösning av vår försvarsfråga. Även om herr Åkerberg kan ha rätt i sin polemik mot vissa extrema kritici därutinnan, att det icke är en tredjedel av den svenska armén, som bortskäres enligt den kungl. propositionen — och jag tror, att han har rätt i denna sin invändning — och även om herr Åkerberg kan ha rätt i åtskilliga av sina övriga erinringar mot samma extrema kritik, som betraktar exempelvis det föreliggande förslaget som ett ansvarslost underbud och mera i den vägen, så måste väl ändå herr Åkerberg innerst i sitt sinne erkänna, att det nuvarande världspolitiska läget är det sämsta tänkbara för att skrida till en ytterligare reduktion av våra gamla svenska regementen i den omfattning, som försvarspropositionen föreslår, i synnerhet, om vi ha i minnet den kolossala och enligt min mening alltjämt ödesdigra reduktion, som företogs för elva år sedan. Icke kan väl herr Åkerberg finna det vara med Sveriges trygghet i innevarande stund förenligt att skära ned de av försvarskommissionen och även av herr Åkerberg själv i försvarskommissionen förordade anslagen till det nyaste vapenslaget, det enligt mångas mening så utomordentligt viktiga flygvapnet, på ett så oerhört starkt sätt, som faktiskt skett i den kungl. propositionen? Det förefaller mig, att när man har en utrikesledning, som kallblodigt i olika situationer tillvaratager Sveriges intressen och vilken omfattas av ett förtroende, som är ganska sällsynt i våra dagars Europa, som bevittnat nedrustningskonferensens fullständiga misslyckande, som måhända mer än någon annan i detta land inifrån sett hopplösheten i de försök, som i Genève gjorts för att förebygga svåra och hotande konflikter, som intagit en ledande ställning i detta internationella arbete och som dagligen för sina ögon ser, hur försöken att utbygga det kollektiva säkerhetssystemet mötas med allt större svårigheter och hur detta system i det fall, då det satts i funktion, icke fyllt och fyller sitt ändamål — det förefaller mig, att den svenska arbetarklassen med en sådan utrikesledning borde hava kunnat komma till ett annat och bättre resultat, när det gäller den svenska försvarsfrågan, än det, som här föreligger kontrasierat av herr försvarsministern.

Jag är övertygad om riktigheten av herr Åkerbergs allmänna uppfattning, som också avspeglar sig i statsministerns diktamen i propositionen, att det är av utomordentlig betydelse, att en försvarsordning i vårt land omfattas med möjligast breda förtroende i folkets alla kretsar och icke minst omfattas med förtroende av de hundratusentals medborgare, som stå bakom den nuvarande regeringen och som i lika hög grad som andra medborgare, ifall kriget skulle komma, måste offra sina liv på slagfältet. Denna synpunkt, att den svenska försvarsfrågan bör lösas i den nationella samlingens tecken, är så utomordentligt viktig och grundläggande, när man ser problemet på längre sikt, att det nog icke finnes någon, som har det minsta att erinra mot herr Åkerbergs deklARATION på den punkten. Detta må vara sant. Men tror å andra sidan herr Åkerberg, att den nationella samlingen i denna fråga är möjlig kring det förslag, som föreligger i den kungl. propositionen? En nationell samling kring detta förslag är utesluten. Vad måste man draga för konsekvenser därutav? Självfallet måste man säga sig, att den nämnda kungslinjen i svensk försvarspolitik, och jag vågar säga i svensk politik i allmänhet, borde hava föranlett en annan omprövning av det föreliggande ärendet från den sittande regeringens sida. Man borde hava kunnat vänta sig ett verkligt krafttag från den nuva-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

rande statsministern även i denna fråga, och man borde hava kunnat hoppas, att det belopp, som här skiljer försvarspropositionen ifrån kommissionsmajoritetens förslag icke för herr finansministern måtte ha framstått såsom ett svalgt så överbryggligt, att det måste splittra den svenska nationen i två hälfter vid försvarsfrågans slutbehandling.

Jag får till sist tillägga, att så som den svenska konservatismen numera är beskaffad, och så som den svenska borgerligheten överhuvud taget, om jag får använda det uttrycket, numera i stort sett är beskaffad — och jag bortser därvid naturligtvis från företeelser, vilka i vårt liksom i alla andra länder förekomma men som icke ha någon utslagsgivande betydelse för bedömande av en nations karaktär — har ett successivt tillmötesgående ägt rum mot arbetarklassens välbefogade önskemål, och ett fortsatt sådant tillmötesgående kommer säkerligen att äga rum med avseende å nya befogade önskemål från samma håll. Men grundförsättningen för ett dylikt samarbete och för att vi på denna sidan skola kunna med värme och entusiasm även i fortsättningen ansluta oss till dessa sociala och kulturella åtgärder är, att vi få en någorlunda stor trygghet inför oss själva och inför våra barn, att vårt land icke blir så ställt, att allt vad vi mödosamt bygga upp på de sociala och kulturella områdena, det som vi steg för steg arbeta för i syfte att göra vårt land till en av världens främsta kulturstater och ett av dess bäst inrättade samhällen, skall på en vecka kunna slås sönder av en utifrån kommande angripare, på den grund att vi icke i en tid som den nu rådande vågade offra ytterligare ett par tiotal miljoner kronor, som vi ha råd att betala och som utgöra det nödvändiga beloppet för att försvarsorganisationen skall bliva åtminstone relativt betryggande för oss och våra efterkommande.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om remiss till utskottet av de föreliggande propositionerna.

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Trygger**: Herr talman! Jag skall be att få bifoga några ord till den remiss, som nu kommer att ske av den kungl. propositionen.

Bland det myckna värdefulla, som man finner i försvarskommissionens avgivna betänkande, intager avdelningen II, »Utrikespolitiska synpunkter för försvarsfrågan» ett framstående rum. Kommissionen sammanfattar sin utredning i konstaterandet av följande sats: att strävandena att stärka den internationella rättsordningen hittills icke krönts med framgång; att Nationernas förbund icke utvecklats i riktning mot universalitet; att nedrustningsarbetet hittills fullständigt misslyckats; att de allra flesta övriga länder i avsevärd grad under senaste år stärkt sina rustningar och att i vissa avseenden världen inträtt i en ny kapprustningsperiod; att den allmänna oron och misstron mellan folken under senaste åren i avsevärd grad ökats, vilket medför skärpta farhågor för väpnade konflikter; och slutligen att svårigheterna för ett land i Sveriges läge att hålla sig utanför eventuella konflikter eller att bevara handelsfriheten för den svenska regeringen vid uppkommande konflikter kunna bliva större än vid tiden före världskriget, därest icke Sverige även i militärt avseende utgör en maktfaktor.

Mot bakgrunden av dessa synpunkter förklarar sig kommissionen hava föreslagit en omorganisation av vårt försvarsväsende, innebärande i viktiga hänseenden ett stärkande av försvarskrafterna. Kommissionen tillägger helt naturligt, att dess förslag måst avpassas med hänsyn till Sveriges ekonomiska och finansiella bärkraft.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

I det yttrande, varmed hans excellens herr statsministern inleder den för riksdagen nu framlagda kungl. propositionen angående försvarsväsendets ordnande, gör han för sin del en jämförelse mellan det utrikespolitiska läget vid framläggandet av 1925 års försvarsproposition och för närvarande. Han erkänner oförbehållsamt, att läget förskjutit sig i en avgjort ogynnsam riktning. Han betonar, att det i världen rådande osäkerhetstillståndet innesluter möjligheter för vårt land att bli indraget i konflikter mellan andra stater. Han varnar dock för att förbise, att fredsbefrämjande krafter med styrka gjort sig gällande. De beslutsamma insatser till kollektivt värnande av fred och rättsordning, vilka utlösts av deras kränkande, utgöra enligt hans mening ett betydelsefullt inslag i bilden av det internationella läget. Och han tillägger: »De ansträngningar, som alltjämt göras för att trygga en fredlig ordning, böra fullt ut tagas med i beräkningen vid utformandet av en försvarsordning, som avses att *gälla icke blott för den allra närmaste framtiden.*»

Varför understrykes detta just nu? Jag måste erkänna, att min logik står undrande och spörjande inför detta påpekande. Detsamma skulle, såvitt jag förstår, passa för en situation, väsentligen olik den nuvarande. Och för egen del har jag vid framläggandet av 1924 års försvarsproposition i viss mån betjänat mig av en dylik argumentation. Det utmärkande för det världspolitiska läget vid nämnda tillfälle var emellertid företrädesvis den allmänna osissheten, den allmänna osäkerheten, bristen på fasta utgångspunkter för situationens bedömande, särskilt för dem, som i likhet med mig ansågo Versaillesfreden innebära ett frö till framtida förvecklingar och det därpå grundade Nationernas förbund sakna förutsättningar för att i längden behärska inträffande intressekonflikter. Vid ifrågakarande tillfälle var emellertid allt relativt lugnt, vilket läge kunde räcka ett årtionde, ty de i världskriget besegrade hade ännu icke förmått vrida sig ur sina bojor, och kriget uppfattades alltjämt som en förbannelse såväl av segrare som av besegrade.

Under dessa förhållanden syntes det mig vara berättigat att vid försvarsorganisationen och de i samband därmed gjorda anslagsyrkandena icke lämna ur sikte den synpunkten, att ett land med våra vid den tiden begränsade ekonomiska resurser borde hålla sin försvarsberedskap inom relativt blygsamma gränser och följaktligen måste jämväl räkna med möjligheten att vid en annalkande krigsfara i vissa avseenden förbättra densamma. Uppgiften år 1924 var att få fram en försvarsorganisation, som i rent militärt avseende innebure det mest fullständiga utnyttjande av de för ändamålet till buds stående medlen och samtidigt gåve landet största möjliga förutsättningar för att i farans stund utveckla den ökade försvarskraft, som vore erforderlig. Trots de synpunkter, som således behärskade 1924 års försvarsproposition, beräknades dess genomförande, med frånseende av dyrtidstillägg, draga en kostnad av 137,922,000 kronor, och detta i guld. Som bekant, återknöts kronan till det gamla guldvärdet i april 1924.

Det nuvarande världsläget är emellertid ett helt annat än år 1924. Jag har nyss nämnt försvarskommissionens uppfattning av detsamma. Den osisshet, som rådde år 1924, har i väsentliga avseenden förvandlats till en förskräckande visshet. Europa är uppdelat i krigsbetonade sammanslutningar, något som erbjuder en alldeles särskild fara för freden, på grund därav att i vissa för densammas bestånd betydelsefulla frågor olika intressen inom de särskilda lägren korsa varandra och därigenom kunna ge anledning till de mest oförutsedda förvecklingar och nya maktgrupperingar.

Såvitt jag kan inse, bör under en kris, sådan som den Europa nu genomlever, huvudvikten vid försvarsväsendets ordnande läggas på försvarsberedskapens snabba förbättrande, och tanken riktas mindre på vår förmåga att under en

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

lång period upprätthålla denna försvarsstyrka än på vår plikt att så snart som möjligt göra oss beredda att tillfredsställa den nuvarande hotfulla situationens oavvisliga krav. I nuvarande tid av den mest intensiva spänning mellan makterna och den mest hatfulla stämning mellan folken borde man i olikhet med statsministern mera ägna sin uppmärksamhet åt dessa krav än dröja vid andra mindre viktiga behov, som medföra statsutgifter. Även om, som statsministern säger, det är av största värde för försvaret, att detsamma vidmakthållande omfattas av förtroende från alla befolkningslager, samt detta förtroende möjligen kunde på sina håll svikta, om vissa långt gående sociala och kulturella uppgifter av hänsyn till försvaret bleve mindre tillgodosedda, så är det dock för oss en medborgerlig plikt att hellre taga en sådan risk än att äventyra rikets säkerhet och bestånd. Skulle det öde träffa vårt land, att vår mer än hundraåriga fred kränktes och kriget stode vid våra gränser, är jag viss om, att folket skulle tacka och lova sin Gud, om rikets styrelse och folkrepresentation varit besjälade mera av en orubblig vilja att skydda vårt land med allt vad det innesluter av andlig och materiell kultur än av ett visserligen i sig värdefullt intresse för kulturella syften av olika slag. Den penning, som riket för sin säkerhet, ja, för sitt bestånd har anspråk på, måste ofördröjligen ställas till dess förfogande under en utrikespolitisk situation, i vilken även stormakter darra av fruktan för ett upprepande av världskrigets gräsligheter.

Kungl. Maj:ts försvarsproposition kräver för budgetåret 1937/1938 ett belopp, dyrtidstillägg inberäknade, av 135,336,000 kronor i vårt deprecierade mynt. Härjämte bör upptagas den årliga amorteringen av 2,800,000 kronor å de för nybyggnader avsedda medel.

I tillägg, särskilt för flygvapnets del, till den framlagda försvarsbudgeten för 1936/1937 å 126,041,200 kronor äro föreslagna tvenne belopp å tillsammans 20,518,380 kronor. För sistnämnda budgetår skulle således till försvaret utgå omkring 146 miljoner kronor.

Jag har i likhet med den siste ärade talaren något undersökt, vilken roll försvarsbudgeten har spelat i vårt land under en följd av år. Jag skall inte närmare gå in därpå, men jag kan nämna, att budgetåret 1924/1925 utgjorde försvarsbudgeten cirka 24 procent av statens verkliga inkomster. Budgetåret 1933/1934 utgjorde den 15 procent. Enligt mina beräkningar skulle det för budgetåret 1936/1937, då de verkliga inkomsterna upptagas till 1 miljard kronor och försvarsutgifterna till 146 miljoner kronor, bli ett procenttal av mellan 14 och 15. Såvitt jag fattat rätt, hava den siste ärade talaren och jag i stort sett kommit till samma resultat, ehuru våra utgångspunkter varit olika.

Mina herrar! För min del tror jag, att man säkerligen ute i världen skulle sakna förmåga att fatta rimligheten av att det lyckliga och burgna Sverige förklarade sig av kulturella och finansiella skäl oförmöget att i sitt försvarsintresse lägga ännu några procent av statens rikt flödande inkomster på fosterlandets altare. Och vi få icke glömma, att när vår försvarsfråga en dag avgöres, andra folk följa oss med uppmärksamhet. Det intryck, de av vårt arbete få beträffande vår försvarsvilja, kommer säkerligen att äga en ganska stor betydelse för Sveriges framtida säkerhet.

Herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! I den föregående diskussionen har man väsentligen rört sig med allmänna resonemang och endast i förbigående kommit in på detaljkritik av Kungl. Maj:ts förslag. Då jag för min del vill hålla mig till den senare delen av diskussionens innehåll, är det bara för att få ingå på några få av de huvudsakliga punkterna, som jag har ansett det vara av nöden påkallat att anhålla om ordet.

Den förste ärade talaren, herr Bagge, var inne på frågan om regements-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
indragningarna, och han anförde de riktiga siffrorna, som ange skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och kommissionens förslag i det fallet. Skillnaden är, såsom herr Bagge erinrade, i det väsentliga, att utöver kommissionens förslag tvenne infanteriregementen och därjämte Norrbottens artillerikår av regeringen äro föreslagna till indragning. Det är visserligen en skillnad, men den är icke av den storleksordningen, att den motiverar den kritik, som i vissa delar av pressen, såsom herr Wohlin anförde, med alltför stor skärpa har riktats mot Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill emellertid erinra om att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt har både en debet- och kreditsida. Det föreslås visserligen indragningar, men det föreslås på samma gång även utvidgningar. Jag tar mig friheten att här påpeka, att enligt regeringsförslaget blir exempelvis infanteriförbandet på Gotland ett fullständigt regemente; artillerikåren blir ett fullständigt artilleriregemente; stridsvagnsbataljonen, som nu är förlagd till Göta livgarde, utökas till tvenne bataljoner; luftvärnsregementet i Karlsborg får vid sin sida en luftvärnskår, vilken, såsom herrarna säkerligen veta, enligt förslaget skulle förläggas i Ystad; trängkårerna förstärkas med ett kompani vardera, och även i vissa andra avseenden föreslås en del utvidgningar. Därtill kommer förstärkning av de enskilda förbandens slagkraft. Det förefaller åtminstone mig tämligen uppenbart, att vid en korrekt och objektiv redogörelse för regeringsförslaget även de nu nämnda förhållandena borde på tal om regementsindragningarna bliva beaktade.

Herr Bagge fällde under sitt anförande ett yttrande, som, ifall jag icke missuppfattade honom, var av i viss mån sensationell natur. Han sade, att högerpartiet för närvarande håller på att utarbeta en motion i försvarsfrågan och att den, om jag inte fattade herr Bagges deklaration fel, kommer att ge uttryck för högerns åsikt, att ingen indragning av förband bör komma till stånd. Herr Bagge nickar bifall. Jag måste tolka detta hans nickande såsom en bekräftelse. Men en sådan ståndpunkt måste också innebära, att högerpartiet desavuerar sina egna talesmän inom försvarskommissionen. Det är nämligen så, att inte bara regeringen och kommissionens majoritet med representanter för mellanpartierna föreslå regementsindragningar, utan även högerns egna talesmän i kommissionen ha varit ganska långt inne på regementsindragningarnas stråt. Herr Bagges egna partivänner, herr Borell i första kammaren och herr Magnusson i Skövde i andra kammaren, ha till indragning föreslagit dels Värmlands regemente och dels Södermanlands regemente samt därjämte infanteriavdelningarna i Karlskrona och Vaxholms fästningar och även vissa andra förband. Jag skulle därför vilja fråga herr Bagge, om hans yttrande innebär, att högern som parti i detta avseende tar avstånd från de uttalanden och ståndpunkter, som partiets egna representanter i försvarskommissionen givit uttryck för i kommissionens betänkande.

Jag vill sedan uttala någon förvåning över att de borgerliga talarna i debatten enbart ha hållit sig till det kvantitativa, men nästan inte i något avseende till det kvalitativa problemet. Jag erkänner, att kvantiteten av regeringens försvarsorganisation i vissa avseenden är mindre än den, som föreslås i kommissionens betänkande. Men jag vill å andra sidan säga, att undersöker man förbandens styrka och kvalitet och den effektivitet, som man kan få ut av de enskilda förbanden, måste man enligt min bestämda mening konstatera, att när det gäller kvaliteten, är regeringens förslag av ungefär samma värde som kommissionens eget förslag. Man finner över hela linjen en strävan att bringa fredsorganisationen och krigsorganisationen till närmare överensstämmelse med varandra. Ungefär samma förstärkning av kadren, samma förlängning av övningstiden och även samma betydande förstärkning av mate-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
rirelanslagen till samtliga de olika försvarsgrenarna, som kommissionen föreslår, återfinnas också i regeringsförslaget.

Herr Hamrin, och jag tror även någon annan av de föregående talarna, erinrade gentemot regeringens förslag, att det icke tillgodosåge materielbehovet i samma utsträckning som kommissionen för sin del velat göra. Enligt det av mig framlagda förslaget skulle till armén jämte luftvärnet anvisas ett materielanslag på totaliter 50 miljoner kronor att fördelas i årskvoter under en tioårsperiod. Denna summa är visserligen mindre än den, som kommissionen har föreslagit, men då jag nyss hörde herr Trygger erinra om 1924 års försvarsordning, föll det mig i minnet, att den tryggerska försvarspropositionen 1924 begärde i materielanslag en summa för tioårsperioden på endast 40 miljoner kronor för en väsentligt större försvarsordning än den, som regeringen 1936 föreslår.

Herr Hamrin talade om att luftvärnet inte skulle erhålla den nödvändiga materieltillgången. I regeringsförslaget begäres av de 50 miljoner kronorna inte mindre än 15 miljoner till luftvärnet, vilket alltså gör ett årsanslag på inte mindre än 1½ miljon kronor. Går jag till det tryggerska förslaget 1924, finner jag, att herr Trygger och högerregeringen den gången till luftvärnet begärde en totalsumma på endast 3 miljoner kronor under hela tioårsperioden.

Jag vill i detta avseende därjämte erinra om att vi stannat vid denna summa på 50 miljoner i materielanslag åt armén jämte luftvärnet efter utredningar, som verkstälts inom försvarsdepartementet. För den nämnda summan skall man helt tillfredsställa det utrustningsbehov, som föreligger omedelbart vid mobilisering och därjämte under en viss kortare tidsperiod omedelbart efter mobiliseringen. Jag tror, att den ståndpunkten är fullständigt hållbar, och jag kan nämna, att jag vid den avvägningen har följt samma principer som herr Tryggers egen försvarsminister — det var den numera avlidne Malmroth — följde år 1924, då han avvisade en rad av de materielanslagskrav, som framställdes från generalstabschefens sida. Han förde det resonemanget, att man inte bör lagra för stora förråd i förväg med hänsyn till den tekniska utvecklingen, som tämligen snart kan göra vissa vapenslag föråldrade, utan att man bör hålla sig till utrustningsbehovet och därjämte behovet för den närmaste tiden efter själva mobiliseringen. I övrigt får man göra det mesta möjliga för att organisera industrien så, att den är fullständigt mobil, då allvaret verkligen börjar. Jag kan som stöd för detta resonemang även erinra om några uttalanden, som föreligga i den engelska regeringens mycket bekanta stora försvarsförslag i den s. k. vita boken, som nyligen framlagts för det engelska parlamentet. Där för den engelska regeringen samma resonemang. Man har, heter det, då det gäller materielanslaget, att välja på tvenne vägar: dels att lagra stora förråd, dels att mobilgöra industrien. Och den engelska regeringen förklarar utan tvekan, att det är den sista vägen, som är den farbara. Man skall se till, att utrustningen verkligen håller måttet och för övrigt göra det mesta möjliga, för att, som jag nämnde, göra industrien mobil, om kriget verkligen skulle komma.

Sedan några ord om regeringens förslag att redan från den 1 juli 1936 verkställa den materielanskaffning, som avses i den nya försvarsordningen. Man har snuddat vid den frågan i diskussionen men mera i förbigående. Jag skulle för min del inte ha blivit förvånad, ifall man från de borgerliga partiernas sida på den punkten givit ett erkännande åt regeringens vilja att omedelbart företa de materieförstärkningar, som kunna vara av behovet påkallade. Här begär regeringen, utöver vad som begärdes i januari för det kommande budgetåret, ett tillägg på summa summarum 14½ miljoner kronor. Ungefär 12 miljoner av den summan skulle gå enbart till verkställande av omedelbara materielan-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
skaffningar, en del till armén, men lejonparten till flygvapnet. Vi ha givetvis inom försvarsdepartementet uppgjort planer för denna materielanskaffning, och dessa komma i sinom tid att överlämnas till det i dag valda utskottet.

Jag kan rörande materielanskaffningen för armén jämte luftvärnet nämna, att av den mersumma på 4 miljoner kronor, som här begäres för detta ändamål, gå enligt departementets förslag ungefärligen tre fjärdedelar till anskaffning av modern luftvärnsmateriel. Meningen är att i snabbast möjliga tempo ge den svenska huvudstaden det luftvärn, som den onekligen behöver, och att även i vissa andra avseenden med skyndsamhet stärka det svenska luftvärnet.

Även i vad det gäller flygvapnet vilja vi ge den väsentliga delen av de föreslagna medlen till särskilda materielanskaffningar, och i detta sammanhang kan jag kanske ta mig friheten att erinra om läget för närvarande av frågan om anskaffning av bombflygplan. Man kan med det tempo, som för närvarande råder vid tillverkningen dels i de enskilda svenska verkstäderna och dels vid kronans egna verkstäder i fråga om lätta bombplan, vara tämligen förvissad om att den flottilj av lätta bombplan, som ingår i regeringsförslaget, skall vara tillförd hela den nödvändiga materielen redan hösten 1937. Går jag sedan till de medeltunga bombplanen, har ju flygstyrelsen i sina petita lagt fram en begäran om ungefär 5 miljoner kronor mera för det kommande året, än regeringen beräknat. Det förslaget är upptaget av högerpartiet i en motion i år och därjämte i en enskild motion från herr Ossbahrs sida. Men de extra medel, som det kommande budgetåret tillföras flygvapnet för materielanskaffning, har jag enligt utredningar inom försvarsdepartementet gjort mig förvissad om att denna motionsvägen framställda önskan kan förverkligas redan genom regerings tilläggsbudget. Man kan för dessa penningmedel förvärva en division, d. v. s. tolv bombplan utav den medeltunga karaktären, och jag kan ju även upplysa — vilket för resten är skäligen klart — att från regeringens och departementets sida pågå förhandlingar och undersökningar, huru man skall kunna inom en kort tid verkställa denna anskaffning av de medeltunga bombplanen.

Jag ber till sist att få uttala min egen personliga tacksamhet och försvarsdepartementets tacksamhet för vissa delar av herr Wohllins för honom karaktäristiska, i många avseenden storstilade anförande. Det var av värde att få den starka reprimanden gent emot den överdrivna kritiken från vissa håll utanför riksdagen av Kungl. Maj:ts förslag, och det var av värde att få ett erkännande av den förskjutning fram emot en starkare kontakt med det svenska försvaret, som för närvarande av naturliga skäl pågår inom hela den svenska arbetarvärlden. Det förslag, som här är framlagt, är visst inte något ansvarslöst underbud — herr Wohlin gjorde en reprimand mot detta tal — utan det är, som herr Åkerberg erinrade, ett allvarligt bud. Det är ett förslag, som tar hänsyn till önskvärdheten av att erhålla en förstärkning i effektiviteten hos det svenska försvaret och att låta de penningmedel, som av riksdagen beviljas, komma till i militärt hänseende bästa möjliga användning. Det är på samma gång ett uttryck för den tanken, att vårt land bör erhålla ett sådant försvar, som kan trygga dess självbestämningsrätt och skall vara, såsom propositionen säger, ett medel i den svenska riksledningens hand för att befrämja freden, för att med andra ord hålla Sverige utanför sådana krigiska förvecklingar, med vilka vi ingenting ha att göra. Det är min bestämda förvissning, att detta förslag, även inför utlandet ger ett vittnesbörd om att det finns en fast nationell och demokratisk vilja att leva under vår egen självbestämningsrätt och att leva i de fredliga villkor, som jag är viss om att hela den svenska nationen vill leva under.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag skulle också vilja beledsaga remissen av Kungl. Maj:ts proposition med några anmärkningar, närmast berörande den icke oväsentliga frågan om förhållandet emellan försvarsväsendet och demokratien.

År 1916 hade jag den äran och glädjen att tillsammans med Hjalmar Branting översätta några kapitel ur Jean Jaurès stora verk »Den nya hären». Boken kallades på svenska »Arbetarne, fosterlandet och armén». Det är slående, hur vi i dag, tjugu år efteråt, kunna nästan ord för ord följa denna framställning och underskriva den som vår programförklaring. Det är kanske inte alldeles inaktuellt att höra, hur den store franske socialisten och demokraten såg på sambandet emellan social reformpolitik och militära försvarsanstalter.

»För att kunna påskynda och fullborda sin utveckling fram mot full social rättvisa och fritt förbereda den nya samhällsordning, där det organiserade arbetet skall vara den suveräna makten, behöver Frankrike» — skriver Jaurès — »först och främst *fred och trygghet*, och därför kan det första problemet för ett stort socialt omdaningsparti uttryckas så: hur skall man kunna i möjligaste mån öka utsikterna att bevara freden både för det egna landet och för den måttligt stabila kringvärlden? Men om ändå ett angrepp skulle bryta löst, hur bör då allt vara ordnat, för att utsikterna till räddning och till seger skola vara de största möjliga?» — Han fortsätter: »Det skulle vara barnsligt och orimligt att föra fram ett stort reformprogram, som måste kräva långvariga och systematiska ansträngningar, inför ett land, som icke helt förfogar över sig själv utan ständigt kan falla offer för äventyrare inifrån eller angripare utifrån. Högre mål kan det socialistiska partiet icke ställa sig» — enligt Jaurès — »än att trygga freden genom en politik, präglad av klokhed, moderation och uppriktighet, som avvisar våldskupper men i stället lojalt ansluter sig till och bringar till användning de nya internationellt rättsliga medlen att lösa konflikter utan vädjan till vapnen, men en politik, som på samma gång resolut tryggar freden genom en försvarsordning så respektingivande, att också de mest övermodiga och rovgiriga måste finna varje tanke på angrepp utsiktslös.»

Detta är själva förutsättningen för arbetarepartiets fortsatta handlingskraft och livsduglighet — säger han — »men det är icke nog med att vi på det sättet vilja på en gång internationell fred och nationell självständighet. Socialdemokratien måste också övertyga hela landet om uppriktigheten och styrkan i sin åskådning. Arbetarrörelsen måste alltså övertyga den allmänna meningen om, att den i fredens och den krävda sociala omdaningens intresse är lika beslutna att upprätthålla ett verkligt folkligt försvarssystem som att slå ned varje kuppamakare.» — Men han tillägger: »Vad arbetarna dessutom fordra och som är deras rätt och plikt att fordra, är att nationen ordnar sin militärmakt utan någon som helst klass- eller kasthänsyn, utan annat syfte än nationalförsvaret själv.» — Ytterligare understryker han: »Att organisera det nationella försvaret och att organisera den internationella freden är uppgifter, som höra solidariskt samman.»

Herr talman! Jag tror, att vi kunna i ganska vida kretsar erkänna, att detta är klara och starka riktlinjer. Försvarsfrågan måste ses och lösas i sitt stora sammanhang och utgör enligt den syn, jag företräder, en integrerande del av hela det sociala reformprogrammet. Den demokratiska statens försvarsorganisation måste till sin inre byggnad och karaktär lika väl som till sin yttre skepnad vara ett så troget uttryck som möjligt för demokratien själv och dess vilja till självhävdelse. Försvarsfrågan är ju förbunden både med det yttre hot, som kanske finns, och med fascismens hot inifrån mot vår demokrati. Men framför allt måste vår militärorganisation — lika väl som de andra de-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
mokratiernas — betraktas i sin egenskap av instrument för fredens bevarande, vilket i våra dagar betyder den internationella fredens bevarande som ett instrument för tryggande i sista hand av den internationella rättsordningens upprätthållande och för uppbyggande av den kollektiva säkerheten. Det är mot den bakgrunden, som vi kunna intaga en *positiv* inställning — inte till den gamla militarismen, som ju var det utpräglade klassamhällets kanske mest expressiva uttryck, utan till den »nya armé», som vi önska oss som ett värn för freden, demokratin och det socialistiska uppbyggnadsarbetet.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att en sådan grundsyn på hela försvarsproblemet ingalunda är ny inom den svenska socialdemokratien. Det är sant, att utvecklingen har gått i vågor och att man kanske periodvis har kunnat misströta om möjligheten utav ett försvar överhuvud taget för ett litet land, men att vi nu efter Nationernas förbunds tillkomst och den kollektiva säkerhetstankens utveckling se nya möjligheter, som inte funnos förut. Det har i dag talats ganska mycket om hur folkförbundet under senaste tiden skulle ha mer eller mindre misslyckats. Men jag vill verkligen fråga: vad hade man i den vägen väntat sig? Det var väl alldeles klart hela tiden, också under den lugnare perioden, att när påfrestningarna kommo, skulle det knaka i fogarna. Jag för min del tycker, att förbundet hittills har bestått provet bättre än man hade kunnat vänta sig. För övrigt bringas man att fråga sig vad egentligen meningen är med denna ideligen återkommande kritik mot folkförbundet och dess politik — om det inte möjligen är att ideologiskt preparera ett svek emot hela den kollektiva sammanhållningens och kollektiva säkerhetens politik? Jag vet inte.

Det är också sant, att man inom vårt parti haft perioder, när man misströstat om möjligheten att någonsin inom de nuvarande förhållandenas ram kunna knyta en militärapparaten till det demokratiska samhället. Exempelvis de folkliga schweiziska milisorganisationerna, som ju för trettio år sedan verkade ganska tilldragande, framstodo sedermera såsom omöjliga på grund av krigsmaskineriets våldsamma tekniska utveckling. Inför de stora moderna dödsmaskinerna syntes tanken »en man — ett gevär» eller »ett folk i vapen» vara omöjliggjord och ha förlorat varje chans att duga i praktiken. Man skyntade i stället en återgång till de gamla yrkesarméerna, som bestodo av små grupper specialister. Men jag tror, att vi ändå nu på en annan väg kommit åter till den ursprungliga idén om ett folkligt försvarssystem, inte längre i samband med milistanken, utan just med anknytning till det moderna krigets tekniska natur och krigsteknikens industrialisering. Det måste ju stå klart efter världskriget, att ett stort krig överhuvud taget inte kan föras utan *hela folkets*, hela arbetarklassens aktiva medverkan. Arméerna ha icke kvantitativt krympt samman, utan i stället svällt ut till det yttersta. Den oerhörda materialåtgången kräver en fortgående, forcerad, industriell produktion. Hela folket drages in i krigets kvarnar. Skillnaden mellan frontens soldater och hemortens arbetare plånas ut. Allas intensiva samarbete blir nödvändigt, och genom luftkrigets tillkomst befinna sig också alla under samma tryck, samma dödsfara, samma moraliska påfrestning. Det är därför, jag menar att vi nu stå i det läget, att försvarsfrågan måste lösas med uppriktigt och ärligt hänsynstagande till de breda massorna. Begär man under svåra förhållanden deras solidaritet, deras oavslätliga aktiva medverkan, då måste man också räkna med deras inställning till militärväsendet och tillmötesgå deras krav på att en ny ordning, en helt ny folklig anda, skall bli rådande inom de militära institutionerna.

Man kan alltjämt gott säga, tror jag, att svenska folket till sin djupaste inställning är »antimilitaristiskt» om därmed menas, att det avskyr allt slags

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

brutalt knektadöme, råhet i behandling, översitteri, dum drill för drillens egen skull, mätande med olika mått i fråga om krav på aktning och hövlighet, klassjustis inför krigsdomstolarna, godtycke eller gunstlingssystem vid befordringar, meningslöst misshushållande med människors hälsa och mera dylikt. Den sortens antimilitarism hör ingalunda till våra sämsta egenskaper; den bottnar helt enkelt i aktning för människovärdet. Vi veta också ganska väl, att man inom vida lager av folket ända sedan det gamla preusseriets dagar och fram till efter de tragiska ådalshändelserna hyser en djup misstro till allt vad militärväsende heter. Man har allt för ofta fått se, att militärmakten inte bara varit till för krigets eventualitet.

Jag menar nu, att riksdagen vid utformandet av försvarsorganisationen enligt den nya ordningen måste förstå dessa känslor, och inte bara förstå dem, utan även erkänna deras berättigande och göra allt för att om möjligt undanröja deras fortvaro. Jag tillät mig nyss tala om att vårt socialdemokratiska parti måste övertyga landet om uppriktigheten av sin försvarsvilja. Men i minst lika mån gäller det nu för riksdagen och för er, mina herrar, att övertyga de breda lagren därom, att ni inte önska någonting annat än en i sann mening demokratisk försvarsorganisation. För resten, om också de politiska förhållandena här i landet vore sådana — vilket jag inte tror att de äro — att man skulle helt slå dövörat till för dessa synpunkter och framställningar, så skulle ändå, tror jag, uppriktiga och vidsynta generalstabsofficerare kunna tala om för den politiska församlingen, att det gamla systemet ur rent militär synpunkt är föråldrat och odugligt. Dessa specialister, som bedöma saken kallt, som inte ha någon annan åstundan än att kunna på ett lyckosamt sätt fullgöra vad dem åligger, de förstå det moderna krigets väsen. De förstå, att de för att kunna utföra sin uppgift måste bakom sig ha de stora socialistiska och demokratiska arbetarmassorna. Utan detta blir varje försvarsorganisation, hur många miljoner den än kostar, värdelös och dömd att kanske i det mest kritiska ögonblicket brista sönder.

Hur föreställer man sig egentligen, om man vill gå in på den saken, att det skulle se ut i Europa efter en tid av nytt krig? Inte kan man gärna tro, att i de länder, där förtrycket är som hårdast, den sociala spänningen starkast och den inre krisen mest akut, samhällena komma att hålla ihop under den oerhörda påfrestningen. Befolkningen i dessa länder kommer väl med all sannolikhet att under den första tiden hållas i ett absolut slaveri. Terrorn kommer att skärpas till det yttersta, liksom det redan skett i Italien under dess kolonialkrig — men man kommer slutligen till bristningsgränsen. Det är inte möjligt att prolongera ett sådant tillstånd allt för länge, och det är ju möjligt att efter en tid av allmänt kaos och massmördande en general här och en annan där etablerar sig som herre. Det är denna utveckling, detta sociala sammanbrott, som Hitler kallar den bolsjevikiska faran, men den är i verkligheten ingenting annat än den oundvikliga konsekvensen av klassklyvningen och av kriget. Det finns enligt vårt sätt att se inte mer än en väg bort från dessa perspektiv, och det är att äntligen söka bygga upp en social ordning, grundad på ekonomisk och social rättvisa. Att organisera ett starkt försvar, kan därför och måste därför i våra dagar vara liktydigt med att söka bygga upp det enhetliga, klasslösa samhället.

Jag gör mig inga illusioner; jag tror inte herrarna äro så försvarsvänliga, att ni vilja gå den vägen vidare långt; men det kan ju hända, att vi skulle kunna följas åt ett stycke på väg.

Jag vill tillåta mig, herr talman, att i ett par punkter närmare klargöra mina önskemål, nämligen beträffande dels officerskårens rekrytering och utbildning och dels förhållandet mellan över- och underordnade och sättet att reagera mot

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
dålig behandling av underordnade. Båda dessa saker sammanhånga givetvis med frågan om arméns demokratisering. Vi veta, att officerskåren för närvarande är rekryterad praktiskt taget uteslutande på basis av studentexamen. Försvarskommissionen har beträffande sättet för rekrytering av den militära personalen på aktiv stat i stort sett icke förutsatt någon ändring härutinnan, och jag har inte kunnat finna, att försvarsministern intagit någon därifrån avvikande ståndpunkt. Jag känner väl till dessa resonemang, som envist vidhålla, att officersfullmakt inte i allmänhet skulle kunna vinnas utan studentexamen; för ifrågavarande befattningar måste man, heter det, kräva »ett visst mått av allmänbildning», och detta mått anses icke uppnåbart av andra än studenter! Mina herrar, här i riksdagen, bland våra statsråd, generaldirektörer, landshövdingar och högt betrodda riksdagsmän utan studentexamen tycker jag, att vi skulle kunna genomskåda det fullkomligt ihåliga talet om denna examen såsom det enda kriteriet på erforderlig allmänbildning.

Förresten har jag, och det ha vi nog litet var, en viss aning om vad som ungefärligen kan krävas av allmänbildning för att kunna föra en pluton, ett kompani eller eventuellt ett större förband. Erfarenheterna ha ju också mångfaldigt bestyrkt och bekräftat, att folk utan studentexamen eller, i utlandet, utan motsvarande examen, utmärkt väl dög till officerare — *under kriget*. Men man tycks verkligen mena, att det är svårare att vara officer i fred än i krig!

Jag förmenar, att om vi verkligen här i landet hade en sådan demokrati, som vi ofta berömma oss av att ha, skulle här råda den ordningen, att den allmänna folkundervisningen kunde utgöra tillfyllestgörande grund för vidare utbildning till officer i demokratiens försvarsmakt. Vi måste definitivt komma bort ifrån begreppet över- och underklass inom krigsmakten.

Jag vill också säga några ord om förhållandet i det dagliga livet mellan över- och underordnade inom det militära. Jag har vid några tillfällen haft äran att i första lagutskottet vara med i den avdelning, som haft att pröva och granska militieombudsmannens ämbetsberättelse, och jag måste säga, att det är knappast något uppbyggligt intryck, som man därvid får av det dagliga livet i kasernerna. Där blottas avsevärda mängder av fall, t. ex. av översitteri, missfirmelse och förolämpning mot underordnade — och då är det ju att märka, att allenast de fall komma fram, som varit föremål för militieombudsmannens behandling. Kanske nu någon säger, att just dessa fall visa, att det här i landet råder en god ordning, eftersom dessa s. k. undantag blivit efterhållna av militieombudsmannen och vederbörligen bestraffade av krigsrätten. Men det är just där, som felet ligger. Det går nämligen inte alls till på det sättet. Militieombudsmannen gör sin plikt, det är riktigt, och mot honom framställer jag icke heller någon anmärkning. Men det är den militära rättsskipningen, som fullkomligt klickar och som i själva verket stundom tycks snarare understödja än förfölja missförhållandena. Herrarna kunna t. ex. i militieombudsmannens sista ämbetsberättelse finna ett belysande fall. Det gäller en ryttmästare, som vid upprepade tillfällen med ord och gärningar inför trupp utan rimlig orsak grovt missfirmat en korpral, uppmanat honom att avgå, kallat honom för drummel o. s. v. Slutligen kom saken, efter M. O:s ingripande, inför krigsrätt. Krigsrätten konstaterade allt, som hade skett — det var ju omöjligt att göra annat — och dömde vederbörande — till två dagars vaktarrest utan bevakning — två dagars s. k. »heder». Jag tror inte den domen var så särskilt ovanlig. Den överklagades icke. Och varför? Jo, vi hade i utskottet anledning antaga, att det var därför, att militieombudsmannen förväntade, att någon ändring icke skulle ha vunnits i krigshovrätten. Men, mina herrar, det är detta, som är ganska allvarligt. Att en officer grovt förgår sig mot en underordnad, sådant kan hända — och det kan hända att det är ett undantag — men att krigsdom-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

stolarna i fall efter fall icke eftertryckligt reagera, utan i stället ådöma sådana bestraffningar, som vederbörande själva skratta åt, är värre. Man kan ju lätt föreställa sig vad vederbörande korpral skulle ha fått för straff, om *han* tagit officeren i ansiktet och vridit om hans huvud, kallat honom för drummel o. s. v.

Det är på det sättet, genom en sådan militär rättsskipning, som *kastskillnaden* systematiskt upprätthålles inom krigsmakten; detta är en allvarlig sak och en sak, som vi inte kunna gå förbi, när vi skola lösa försvarsfrågan i Sverige. Jag förmenar, att dylika förhållanden närmast understryka det gamla kravet på krigsdomstolarnas avskaffande, och jag menar, att detta krav direkt aktualiserats i samband med den nya försvarsorganisationens genomförande.

Den humana, demokratiska och kamratliga anda, som måste vinna insteg inom krigsmakten i förhållandet mellan över- och underordnad, beror säkerligen till avgörande del på de högsta chefernas inställning. Det är de, som angiva tonen på regementena. Och dessa högsta chefer måste utnämnas med hänsyn härtill. Man har rätt att kräva av krigsmaktens högsta militära ledare, att de med kraft och klarhet säga ifrån, att officerare, som inte förstå den nya tiden, inte sympatisera med demokratien, de passa icke.

För att nu inte bliva missförstådd vill jag tillägga, att jag härmed självklart icke avser något eftergivande av kravet på disciplin i tjänsten.

Överhuvud taget synes det önskvärt, att officerskåren *redan under sin utbildning* får lära sig förstå den moderna svenska demokratiens värde och får hela sitt förhållande till denna demokrati klarlagt, samt att den uttryckligen bindes till lojalitet och till trohet, inte bara mot det något svävande begreppet »konung och fädernesland», utan mot den demokratiska författningen.

Slutligen, herr talman, när det gäller att »förankra försvarsorganisationen hos folkets breda lager» — varom man talat —, att avlägsna det folkliga mistroendet mot försvarsorganisationen och berättiga dess existens överhuvud taget, kommer man till den frågan: *vad skall nu denna militärapparat egentligen användas till?*

Frågan var ju mycket lätt att besvara förr i tiden, under den gamla neutralitetsepoken, då man helt enkelt kunde säga: krigsmakten skall ytterst användas för att avvärja fientliga anfall emot vårt land. Nu är läget, som vi veta, mera komplicerat. Det gamla svaret kvarstår, men det är inte till fyllest. Nu utgöra vi, såsom blivit konstaterat förut i dag, med eller mot vår vilja en del av ett större helt. Vi ha genom förhållandenas utveckling fått vår andel av det europeiska problemet, och vi kunna inte befria oss därifrån genom att helt enkelt utgå ur Nationernas förbund. Därför måste vi göra vårt val, och om jag förstått rätt, ha vi också i denna osäkra värld valt den enda väg, som kan ge utsikt till fredens bevarande i det längsta och till frihetens bevarande, om freden brister, nämligen den kollektiva säkerhetens väg. Om nu svenska folket skall taga på sig stora, nya bördor för försvarsväsendet, bör det enligt min mening också i detta sammanhang sägas klart ut, att vi härmed avse ingenting annat än klar förbundspolitik. Man kommer inte ifrån sambandet mellan rustningarna och utrikespolitiken. Herr Hamrin har förut i dag riktigt betonat, att faran hotar från de fascistiska diktaturerna samtidigt som han, på för mig okända och mycket tvivelaktiga grunder, gav ytterligare spridning åt talet om, att också den socialistiska stormakten skulle ha önskat krig. Jag menar, att vi, samtidigt med antagandet av en ny härordning, böra på ett bindande sätt bekräfta vår solidaritet med Nationernas förbunds fredsorganisation och avrustningssträvandena. Detta skulle, tror jag, i sin mån bidra till att förankra den nya ordningen hos Sveriges arbetarklass.

Herr talman! Jag vill till sist säga, att om de borgerliga partierna vilja är-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
ligt tillmötesgå kraven på en verklig och djupgående demokratisering av hela vår försvarsorganisation, då är jag för min del beredd att betrakta detta såsom mera värt än några miljoner kronor.

Herr **Johansson, Johan**: Herr talman! Vid remissen av den förevarande kungl. propositionen har jag begärt ordet för att göra några korta påpekanden och erinringar.

För min del kan jag inte komma ifrån den uppfattningen, att när riksdagen nu skall gripa sig verket an med en nyordning av försvaret för vårt land, så likna de yttre förhållandena omkring oss ute i världen ganska mycket dem, som voro rådande när 1914 års B-riksdag samlades för att fatta beslut om försvarsfrågans ordnande den gången.

År 1914 blev det också en samförståndslösning av vår försvarsfråga, frampressad under det hotande trycket från det utbrutna världskriget. Jag tror, att vilka uppfattningar vi än kunna ha i fråga om ordnandet av vår försvarsfråga i dag, äro vi nog ganska eniga i den uppfattningen, att det var lyckligt för vårt land, att vi år 1914 hade en försvarsorganisation, som bestod provet under världskrigsåren, provet att skydda oss från en indragning i kriget.

Hur villigt och oförbehållsamt jag för min del än erkänner det stora värdet och den stora betydelsen av att enighet även denna gång kunde vinnas kring försvarsfrågans lösning, kan jag ändå inte vara med om att samförståndet skall betyda detsamma som ett frångående av vad en sakkunnig utredning efter många års omsorgsfull prövning av förhållandena ansett sig kunna och bära föreslå. Jag tror för min del, att förhållandena även i dag äro sådana, att de motivera en samling kring en försvarsorganisation av minst den omfattning, som försvarskommissionen har föreslagit.

Det är givetvis, och detta ur olika synpunkter, lyckligast för oss att vi inte behöva fatta vårt beslut i försvarsfrågan under det yttre tryck, som förelåg vid försvarsbeslutet år 1914. Men vi ha därför inga garantier mot att vi ej kunna komma i ett liknande läge, och detta lika överraskande och oförmodat som då. Det kunna vi också finna i statsministerns anförande till den föreliggande propositionen, när han på tal härom säger: »Nu likaväl som 1925 är den risk, med vilken vi ha att räkna, det i världen rådande osäkerhetstillståndet, vilket innesluter möjligheter för vårt land att bliva indraget i konflikter mellan andra stater. Men detta allmänna osäkerhetstillstånd framträder nu starkare markerat.»

Jag måste för min del säga, när jag läser detta statsministerns uttalande till statsrådsprotokollet, att detta uttryck borde ha varit kursiverat: »osäkerhetstillståndet för oss». Jag tror emellertid, att det nog kommer att tilldraga sig uppmärksamhet ändå utan kursivering.

Emellertid skall jag inte uppehålla mig vid detta, men jag finner det anmärkningsvärt, att inte regeringen i sin försvarsproposition har dragit konsekvenserna av det rådande osäkerhetstillståndet i världen, av vilket inte vi heller kunna undgå farorna, och att den inte drager konsekvenserna av sitt konstaterande av att »freden direkt brutits genom krigiska aktioner i strid mot av staterna åtagna förpliktelser och hotande med ödeläggelse det värn för rättsordningen, som nationerna byggt upp». Det ligger väl ändå i detta uttalande ett öppet erkännande av vad vi alla redan veta, nämligen att folkförbundet inte är någon säker garanti för de små staternas trygghet, utan att vi mer än förut måste lita till vår egen värnkraft och möjlighet att försvara oss. När så är, då måste man fråga sig, huruvida det verkligen är den rätta metoden, som regeringen använder, då den lägger fram ett förslag till försvarsor-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
ganisation, som så avsevärt understiger vad försvarskommissionen ansett vara ett minimum.

Och vad har för övrigt inte hänt, sedan försvarskommissionen avgav sitt förslag den 30 juli 1935? Det är väl ingen, som svävar i okunnighet om att kommissionens bud skulle ha varit avsevärt högre, därest de förhållanden, som sedan inträffat, då hade varit kända för kommissionen. Den har ju själv genom sina ledamöter bekräftat detta. Försvarskommissionen har emellertid lagt fram ett försvarsorganisationsförslag, om vilket den säger, att det visserligen inte fyller alla önskvärda kvantitativa och kvalitativa fordringar, alldenstund det dock måste hållas inom gränserna för vår ekonomiska bärkraft. Det tillgodoser i varje fall på ett helt annat och med hänsyn till sina merkostnader på ett långt effektivare sätt landets behov av försvarsanstalter, än vad regeringens nu framlagda försvarsförslag kan göra.

Det är därför enligt min mening försvarskommissionens s. k. majoritetsförslag, som bör ligga till grund för den samling kring försvarsfrågan, vilken man säger sig eftersträva och vilken ur olika synpunkter också är mycket önskvärd. Skulle det vid en närmare prövning av förhållandena visa sig påkallat att ytterligare tillgodoser behoven för någon viss försvarsgren, synes detta vara möjligt utan att det behöver ske på arméns bekostnad.

Jag måste också fråga vad hela denna mångåriga, dyrbara och omfattande utredningsapparat med en försvarskommission egentligen skulle ha tjänat till, om man i det avgörande ögonblicket ratar det mesta och kanske för försvaret värdefullaste i kommissionens förslag. Vad skall man överhuvud taget då med sakkunskapen, när man i alla fall tar så litet intryck av det resultat, till vilket den har kommit? Åsidosättandet av sakkunskapen i den omfattning, som här faktiskt har ägt rum, är ägnat att undergräva förtroendet för allt utredningsarbete genom sakkunniga. Statsministern har nu efter vad han själv säger i sitt anförande till statsrådsprotokollet, haft att vid sitt ståndpunktstagande till försvarsfrågan taga hänsyn, å ena sidan, till det behov av försvarsanstalter, som skapas av den allmänna otryggheten och osäkerheten i världen och som redan lett till krigiska aktioner, och, å andra sidan, till sådana stämningar inom landet, som lätt kunna uppstå och äventyra varaktigheten av en beslutad försvarsordning. I valet mellan dessa två alternativ har nu statsministern stannat inför det senare. Tillfälliga stämningar inom landet ha vägt tyngre än hänsynen till otryggheten och den skärpta spänningen kring våra egna gränser.

Jag tycker nu för min del, att hänsynen till tillfälliga stämningar inte borde få spela den roll, som de synas ha fått göra i detta fall. Jag vill tvärtom tro, att ett manligt framfört ord från statsministerns och regeringens sida om vår skyldighet att på ett effektivt sätt sörja för tryggheten av vår egen yttre säkerhet, skulle ha kunnat skapa den stämning, som behövs för att vårt folk mera allmänt skulle ha anslutit sig till försvarstanken än för närvarande. För övrigt tror jag, att stämningen inom vårt land och bland vårt folk är kraftigt på marsch mot den åsikten, att vi nu måste skaffa oss ett bättre och mera välordnat försvar än vad vi ha, och att vi nu måste taga igen vad som blivit försummat, innan det är för sent.

Herr talman! När man reflekterar över den nuvarande regeringens principiella inställning till försvarsfrågan och i vilken en sinnesändring till det bättre säges ha inträtt inom regeringens parti, kan man emellertid inte undgå att lägga märke till ett och annat i den föreliggande försvarspropositionen, som inte varslar om någon djupare sådan sinnesändring. Ett av de mera markanta uttrycken härför tycker jag mig kunna finna i departementschefens uttalande om den frivilliga skytterörelsen. Här ha vi så att säga en prövo-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
sten på omvändelsen till en bättre förståelse för försvarsviljan och försvarsintresset i landet. Huru har nu denna omvändelse bestått provet?

Jo, försvarsministern säger om det anslag på 470,000 kronor, vilket försvarskommissionen föreslagit i sitt betänkande skola utgå till stödjande av den frivilliga skytterörelsen följande: »Delade meningar förefinnas alltjämt rörande den frivilliga skytterörelsens betydelse ur försvarssynpunkt och därmed också rörande lämpligheten av att under fjärde huvudtiteln upptaga anslag för dess främjande. Även med den utvidgning av kostnadsramen, som det nu framlagda förslaget till försvarsväsendets ordnande förutsätter, har jag ansett det nödvändigt att disponera anslagen för tillgodoseende av mera direkta militära behov. Jag har sålunda icke beräknat något anslag till skytterörelsens främjande. Emellertid kan ur andra än militära synpunkter ett stödjande från statens sida av den frivilliga skytterörelsen övervägas. Den möjlighet för ett sådant stödjande, som av försvarskommissionen antydes, synes därför förtjäna att närmare prövas.»

De obestriddigen välmotiverade skäl, som försvarskommissionen anfört vid framläggandet av sitt förslag om årligt anslag till den frivilliga skytterörelsens främjande, hava sålunda icke blivit beaktade av departementschefen och man torde kunna beteckna åtgärden såsom i viss mån symtomatisk för det slag av försvarsvänlighet, vi inte så sällan finna prov på från regeringspartiet. Detta är nu en bagatell. Värre blir det, när vi komma in på de i verklig mening betydelsefulla organisationsfrågorna.

Det behöver inte sägas, att den i propositionen ifrågasatta och föreslagna regementsindragningen inte kan vara ägnad att underlätta en samförståndslösning i försvarsfrågan, såvitt man inte med en samförståndslösning menar det samma som en anslutning till regeringens förslag. Jag kan inte finna det möjligt, att vi skulle kunna gå med på en sådan spoliering av våra truppförband inom armén, varigenom en väsentlig del av förutsättningarna för dess begagnande såsom ett effektivt instrument i händelse av ett fredsbrott ryckes undan. Jag bortser ingalunda från den betydelse våra till orterna och landskapen knutna truppförband rent psykologiskt hava för försvarsviljans vidmakthållande och stärkande, och jag kan förstå den, som skulle vilja motivera regementenas slopande med försvarsviljans och försvarsintressets försvagande och slutliga försvinnande. Men jag anser även, att våra geografiska förhållanden mer än väl motivera bibehållandet av våra truppförband i minst den omfattning försvarskommissionen föreslagit. Jag kan villigt ansluta mig till åsikten om att någon reducering överhuvud taget av våra truppförbands nuvarande antal inte bör äga rum. Rent principiellt vill jag begagna tillfället att deklarera denna min ståndpunkt till frågan om detta bortopererande av friska lemmar från försvarsorganisationens kropp, vilket jag betraktar som ett våldförande på organisation, försvarsstyrka och tradition.

Jag har inte anledning att ingå närmare på detaljerna i den organisation, som här blivit föreslagen i den kungl. propositionen — det kommer väl att givas tillfälle härtill en annan gång. Jag vill emellertid inte låta tillfället att säga ett par ord om den mycket omtalade högsta ledningen av vårt försvar gå mig förbi. Försvarskommissionen har som bekant föreslagit en överbefälhavare med försvarsstab även i fred. Kungl. Maj:t har icke funnit lämpligt att tillsätta överbefälhavare över samtliga försvarskrafter i fred, men väl en mindre försvarsstab. Jag vill såsom min åsikt härom säga, att om vi genom tillsättande av en sådan gemensam överbefälhavare i fred skulle kunna vinna den önskade utjämningen mellan motsättningarna inom de olika försvarsgrenarna, skulle kostnaderna för inrättandet av en dylik befattning vara väl användbara medel enligt min mening.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Vad flottan beträffar, kommer väl en förestående omprövning inom försvarsutskottet av detta vapens behov att skaffa den önskade klarheten i den omstridda frågan härom. Det är givet, att organisationen måste vara så ordnad, att vapnet blir i stånd att fylla den uppgift, för vilket det är avsett och som man har beräknat att det skall fylla. Vi ha, om förhållandena visa att det är erforderligt — och det tror jag, att de komma att göra — givetvis då ingenting att invända mot ett bättre tillgodoseende av flottans krav.

När man så till sist kommer in på flygvapnet, är det givetvis ofrånkomligt, att detta får den ställning inom vårt lands försvarsorganisation, som tillkommer det på grund av utvecklingen, motsvarande den som vapnet redan äger i flertalet andra länders försvarsorganisationer. Det långsamma tempo, i vilket utvecklingen av vårt flygvapen har ägt rum hittills, har ju nu tvingat försvarskommissionen att föreslå verkligt kraftiga åtgärder för att föra det fram till den position ibland våra försvarsanstalter i övrigt, som sakkunskapen ansett att det måste få. Det är givet, att detta föranleder betydande kostnadsökningar. Jag vågar också ifrågasätta, inte behovet av den föreslagna utökningen av flygvapnet, men väl om den föreslagna utökningen med hänsyn till materiel och personal verkligen låter sig genomföras på den tid, som av försvarskommissionen föreslagits. Nu har ju Kungl. Maj:t även beträffande flygvapnet gått så restriktivt till väga, att några farhågor för möjligheterna, att vi inte skulle hinna med i det utvecklingstempo, som försvarskommissionen ifrågasatt, inte behöva hysas. Jag är emellertid övertygad om att försvarsutskottet även i det hänseendet kommer att ägna förhållandena en sådan prövning, att flygvapnets utveckling organisatoriskt sett skall kunna försiggå utan svårigheter eller onödiga kostnader.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag har visserligen mycket svårt att förstå, vilket ändamål en debatt av detta slag egentligen har att fylla, där de ledamöter av kammaren, som äro invalda i försvarsutskottet, uppbygga varandra med önskemål på förhand. Jag har emellertid ingen anledning att inte också lämna mitt lilla bidrag till diskussionen.

Det var en talare i andra kammaren, som tillspetsade en frågeställning på det sättet att han undrade, hur försvarspropositionen skulle ha sett ut, om vid tidpunkten för dess framläggande kanonerna hade dundrat på slagfält i Europa. Jag har ingen anledning att taga upp den frågan till en närmare prövning. Jag skall endast säga så mycket, att det ju kan tänkas situationer, där en diskussion i försvarsfrågan i ett land utan vidare upphör. Men när yttrandet fälldes, föranledde det en annan reflexion, nämligen denna: är det klokt att lösa vår försvarsfråga för en tid framåt under ett starkt intryck av ett tillfälligt läge och tillfälliga stämningar? Jag skulle ha förstått, om man hade sagt, att för närvarande är oron i världen mycket betydande och detta bör föranleda oss att vidtaga vissa förstärkningar t. ex. i fråga om materielanskaffning och möjligen i fråga om extra utbildning, men samtidigt också sagt, att i en sådan situation kan det inte vara lämpligt att skrida till ett beslut, som innebär betydande rubbningar i den bestående organisationen. Jag framförde den synpunkten i den offentliga diskussionen ganska tidigt. Man ville inte lyssna. Man ansåg det nödvändigaste av allt vara att förslag framlades vid årets riksdag rörande omorganisationen av försvarsanstalterna. Men frågan kvarstår, om det är nyttigt att fatta ett beslut för flera år framåt under intrycket av tillfälliga stämningar. Det är dock inte bara en organisation för dagen vi nu skola skapa, utan det är en organisation, som vi önska skall vara så anpassad efter våra förhållanden, att dess bestånd kan få någon varaktighet. Och skall man komma till ett sådant resultat, tror jag, att det är

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 nödvändigt, att man inte bara pressar med vad som för dagen sker utan också försöker se på längre sikt.

Den fråga, som vi ju framför allt först måste uppställa, när det gäller att bedöma omfattningen av våra försvarsanstalter, är, vilken uppgift som rimligen kan anses tillkomma dessa försvarsanstalter. Det har nu konstaterats från alla håll — jag har själv gjort det i mitt anförande till statsrådsprotokollet — att det internationella läget har försämrats. Detta utesluter emellertid inte frågan, om denna försämring i det internationella läget innebär en sådan förändring i vårt eget försvarspolitiska läge, att man därav måste draga den slutsatsen, att den organisation, vi byggt upp efter 1925 års beslut, måste mycket avsevärt utökas.

Jag skall inte här ta upp till något bemötande de förebräelser, som ha gjorts därför att man i försvarspropositionen icke diskuterat de strategiska utgångspunkterna. En diskussion på de punkterna kommer ju alltid att bli mycket oviss, då det grundmaterial, på vilket det strategiska resonemanget bygger, är ett hemligt material. Från mitt ledamotskap av försvarskommissionen känner jag ju detta åtminstone i dess väsentligare delar, och jag är inte säker på att det svenska folket, om det hade tillfälle att ta del av detta material, skulle få den säkra utgångspunkten för bedömandet av Sveriges läge, som man nu tror sig finna i det strategiska resonemanget.

Utgångspunkten år 1925 var korteligen den, att vårt land såvitt vi mänskligt kunna bedöma icke är utsatt för faran av något direkt anfall. Samma utgångspunkt är alltså försvarskommissionens, och samma utgångspunkt har tagits i den kungl. propositionen. Både försvarskommissionen och den kungl. propositionen ha sålunda den gemensamma utgångspunkt, som vi hade redan 1925, att de uppgifter, som kunna ställas på våra militära anstalter, äro att skydda vårt land under krig mellan andra från att bli indraget i krig. Vi kallade det tidigare för ett försvar för vår neutralitet och vi ha haft många tillfällen att diskutera, vilka grader av försvarsbehov ett neutralitetsskydd kan kräva.

Om man tar som utgångspunkt i dag, att de väsentliga uppgifterna äro att hålla vårt land utanför krig *mellan andra*, kan ju detta icke undgå att påverka vårt bedömande både rörande det nödvändiga omfånget av försvarsanstalter och de militära anstalternas lämpliga sammansättning. Försvarskommissionen har emellertid icke kunnat konsekvent vidbliva sin egen utgångspunkt. Den har gjort som man i allmänhet gör vid dessa diskussioner: den har konstaterat utgångspunkten och sedan fört diskussionen som om det gällde den väsentligt större uppgiften att skapa ett militärt försvar, tillräckligt starkt för att avvisa en angripare, som i avsikt att erövra vårt land överfaller detsamma. Men man konstaterar från alla håll, även i försvarskommissionen, att för en sådan uppgift mäktar icke något litet land överhuvud taget att skaffa sig de tillräckliga militära anstalterna. För att få en verklig hållpunkt för resonemanget om behovet av försvarsanstalter och dessas avvägning måste man alltså återgå till utgångspunkten och bedöma behovet och avvägningen med hänsyn till den begränsade uppgift, som vi tidigare ha ställt på våra militära anordningar.

Det säger sig självt, att även sedan man på detta sätt har satt upp en begränsad uppgift finns det ett mycket stort fält för olika meningar om vad som för den uppgiftens fyllande kan vara vid olika tillfällen nödvändigt. Jag har kommit till den övertygelsen, att vad som föreslås i den föreliggande propositionen måste anses ge oss tillräckligt starka militära anordningar för att avhålla andra i krig med varandra varande makter att kränka vårt territorium och därigenom hota att indraga oss i det krig, som pågår mellan dem.

Men jag har också sagt mig, att om uppgifterna på detta sätt i viss mån

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

hänföra sig till den gamla neutralitetstanken måste det ganska starkt påverka vårt bedömande av vilka militära medel, som äro de viktigaste. Därvid kan jag icke bortse från att Sverige är ett land med en mycket vidsträckt kust och att ett sådant land, om det skall skydda sig mot kränkningar, i första hand måste ha till förfogande medel, som på sjön kunna utföra bevakningsuppgifter och konvojeringsuppgifter samt avvisa neutralitetskränkare. Jag förstår därför inte hur man i försvarskommissionen kommit till det resultatet, att man vid en ny avvägning av våra försvarsanstalter mycket väsentligt kunna skjuta flottan åt sidan. Jag känner resonemanget. Det sades här i dag av herr Westman, att flottans uppgifter i hög grad övertagits av det nya vapnet, flygvapnet. Detta kan — alltjämt från den utgångspunkt jag väljer — vara riktigt när det gäller vissa spaningsuppgifter. Det är å andra sidan uppenbart, att den stora mängden av de uppgifter, som påvilade vår flotta t. ex. under världskriget, icke kan övertagas av flygvapnet. Det är också riktigt att man, med den utgångspunkt jag har för bedömandet av de militära anstalterna, icke kan tillmäta flygvapnet det allt annat dominerande värde, som man synes göra i försvarskommissionen och för övrigt litet varstans i diskussionen rörande våra försvarsanstalter.

Vid detta resonemang kommer jag också till den uppfattningen, att på vår armé kunna ställas mindre anspråk än de, som ställas av försvarskommissionen, och att därför en organisation på fyra krigsfördelningar, sådan vi ha den sedan 1925, effektiviserad och kvalitativt förstärkt är tillräcklig för de uppgifter, som vår armé har att fylla.

Mot detta resonemang räknar jag med följande invändning: Ja, men sakkunskapen har sagt, att vad försvarskommissionen föreslagit är ett minimum.

Jag tror att vi litet var ha anledning att icke försvära oss. Och när nu representanterna för kommissionens majoritet så starkt skjuta framför sig sakkunskapen kan man ju inte undgå att erinra sig, att det varit tider, då samma herrar för sina förslag till lösningar i försvarsfrågan icke ha haft sakkunskapens stöd, men icke desto mindre låtit sin mening om det riktiga vara gällande och ofta drivit den igenom. När det gäller att bedöma omfattningen av försvarsanstalterna kan man pretendera på att även den icke militärt skolade skall kunna ha sitt bestämda omdöme om läget, om farorna och därmed också om behoven. Det är en annan sak att sedan man gjort en sådan avvägning utarbetandet av förslagen inom en viss ram alltid måste vara en uppgift för de militärt sakkunniga. Likaväl som militärt sakkunniga ha utformat förslagen inom försvarskommissionen har Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen blivit utformat av militärt sakkunniga.

Men när vi tala om sakkunskapen böra vi ju inte förgäta, att det ingalunda står någon enhällig sakkunskap bakom försvarskommissionens förslag. Sakkunskapen är i stället på mycket väsentliga punkter splittrad. Representanterna för flottan ha en helt annan uppfattning än den sakkunskap, som t. ex. herr Hamrin åberopar rörande den lämpliga avvägningen av de militära anstalterna, och det är den marina sakkunskapens bestämda mening, att herr Hamrin vid uppgörandet av sina förslag i kommissionen icke tagit vederbörlig hänsyn till sakkunskapen.

Det behövs endast några sådana erinringar för att reducera dessa försök att göra vad sakkunskapen i ett fall har sagt till nästan ett kommando när det gäller att gå till beslut. Jag har under mitt arbete i försvarskommissionen fått den djupaste respekt för kunnigheten hos de militära medarbetarna. Jag har fått samma djupa respekt för deras vilja att nå de bästa resultat och jag har anledning att högt skatta den förändring, som jag tror har inträtt i den militära sakkunskapens hållning, så att man inte heller längre

Kungl. propositioner anq. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
bara driver sina ståndpunkter hur långt som helst utan andra hänsyn än de militära. Det har säkerligen varit en strävan inom denna sakkunskap att beakta dels möjligheterna till finansiering av ett försvarsbeslut och dels, vilket kanske för dem varit ännu viktigare, möjligheterna att åstadkomma den större samling i folket kring försvaret, som från militärt håll uppskattas som en betydande tillgång. Men med all respekt och uppskattning av sakkunskapen kan jag ändå icke medge att vi, som sitta här, de ansvariga inom regering och riksdag, plötsligt skola avkoppla vårt omdöme och upphöra med diskussionen. Detta har ju här i dag visat sig så mycket orimligare som det faktiskt har framkommit en kritik, som i vissa delar är lika skarp mot försvarskommissionens ståndpunkter, åtminstone principiellt, som mot Kungl. Maj:ts förslag. Jag lyssnade med stort intresse till den siste talaren och hans yttranden om regementsindragningarna. Jag har också förmärkt att vissa talare från högern tala om dessa regementsindragningar som vore de ett påfund i den kungl. propositionen. Alla veta, att skillnaden är den, att enligt Kungl. Maj:ts förslag indragas två infanteriregementen och en artillerikår mer än enligt kommissionens förslag, där man föreslår indragande av tre infanteriregementen. Kommissionen har ju rönt särskild kritik från sakkunskapens sida därför att den bland dessa tre regementen också velat indra Västerbottens regemente och därmed försvaga den militära förberedelsen i ett område av landet, som vi tidigare ha varit angelägna att förse med militära anordningar.

Om jag skulle våga göra en kättersk bekännelse i denna punkt skulle jag tala om för kammaren, att jag själv hela tiden varit synnerligen ovillig för en anordning, som medför en minskning av enheterna. Jag har icke kunnat bli fullt övertygad därom, att det är en riktig organisation att förstärka den enskilda enheten på bekostnad av mängden av enheter. För mig har det förefallit som om särskilt, om en snabb utbyggnad av organisationen skulle visa sig behövlig, tillgången till flera enheter skulle vara värdefull. Å andra sidan har den till förfogande stående sakkunskapen tämligen enstämmigt rekommenderat de starkare, men färre enheterna. Jag vet att sakkunskapen på den punkten långt ifrån är enhällig, men den sakkunskap, som närmast har stått till förfogande i dessa fall, har varit enstämmig på denna punkt. Och liksom försvarskommissionen i en sådan viktig detalj har följt den militära sakkunskapen, så har också Kungl. Maj:t gjort det. Men det förefaller mig som om särskilt de, som kritisera regementsindragningarna ur de allmänna synpunkterna, ha lika stor anledning att fästa uppmärksamheten på försvarskommissionens framgångs metod som på den, som använts i Kungl. Maj:ts proposition, eftersom denna metod i båda fallen är en och densamma.

Jag skall icke vidare uppehålla mig vid själva organisationen av våra militära anstalter utan kommer nu fram till en synpunkt, som jag under diskussionen hittills har lagt mycken vikt vid, men som här har spelat en mindre roll även om det talats en hel del om den andel av statsutgifterna, som utgifterna till försvarsändamål representera. I herr Hamrins anförande berördes denna sak. Herr Hamrin anser att på grund av den ringa procent, som försvarsutgifterna ha i de samlade statsutgifterna, kunna vi räkna med sex krigsfördelningar. Man har frågat sig: hur många fördelningar hade det blivit om den procentuella andelen av försvarsutgifterna varit större? Herr Hamrin slipper att diskutera den saken i dag. Men det är ju alldeles tydligt, att när man överhuvud taget är inne på resonemang om hur stor del av budgeten man kan disponera för militära ändamål, så har man ju i varje fall antytt att man icke är så alldeles tvärsäker på att under alla förhållanden de sex fördelningarna äro nödvändiga eller kunna upprätthållas.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Och därmed kommer jag in på frågan: vad slags organisation med hänsyn till framtiden är det som vi nu skola skapa?

Försvarskommissionen inleder sina betraktelser med att teckna det olycksöde, som hittills vilat över vår försvarsorganisation. Den har varit föremål för praktiskt taget ständiga utredningar. Jag har tidigare erinrat om huru med nästan matematisk precision dessa ha följt på varandra. Vi fingo ett försvarsbeslut 1901, utredningen började 1906, vi fingo ett nytt försvarsbeslut 1914, utredningen började 1919, vi fingo nästa försvarsbeslut 1925 och utredningen började 1930.

I och för sig borde ju en utredning icke behöva inverka alltför ofördelaktigt på försvarsanstalterna. Men dessa utredningar ha alltid kommit till stånd i syfte att förändra — i regel på ett betydande sätt — våra försvarsanstalter. År 1906 var detta visserligen icke fallet på samma sätt som 1919 och 1930; år 1906 gällde det väl närmast att utreda hur man lämpligen skulle påbygga den försvarsordning, man 1901 hade beslutat, med bibehållande av grunden för den beslutade organisationen. År 1919 var det en reaktion mot de alltför höga försvarsutgifter, som hade följt av 1914 års beslut. År 1930 var det både — och; kravet på utredning kom dels från dem, som önskade förstärkning av försvarsanstalterna, men dels också från dem, som menade att man ytterligare kunde minska försvarsorganisationen. Sådana utredningar, vilka ha som mål en omstöpning av den bestående organisationen, måste givetvis bland dem som arbeta inom försvarsväsendet framkalla en känsla av ovisshet, som verkar deprimerande på arbetslusten och därmed i viss mån leder till att successivt själva styrkan i organisationen försvagas, även om man har kvar förband, kadrer och sådant. Det vore ju önskvärt om man kunde fatta ett beslut i försvarsfrågan under sådana omständigheter, att vi icke löpa risken, att det under de närmaste åren skall gå till på alldeles samma sätt som det gått till hittills.

Det är en annan omständighet, som jag för min del lägger stor vikt vid när jag arbetar på återhållsamhet i fråga om försvarsutgifterna. Vi ha haft erfarenheter på den punkten också. Det har sagts mer än en gång att ingen av de försvarsorganisationer, som blivit beslutade under de gångna decennierna av detta århundrade, någonsin blivit fullt genomförd. Detta gäller i hög grad 1914, det gäller i viss mån också 1925. I det senare fallet har organisationen blivit upprättad, men det kan sägas att organisationen icke fått det nödvändiga tillskottet av anslag till materiel, till övningar och till underhåll, som skulle göra organisationen effektiv på det sätt, som man beräknade vid dess tillkomst. Vi fattade 1925 års beslut i en relativt god tid. Vi fatta 1936 års beslut i en statsfinansiell situation, som anses vara mycket gynnsam. Jag tror inte att någon bestrider, att man utan våda i dag och för nästa budgetår kan mobilisera de nödvändiga medlen för att finansiera försvarskommissionens förslag och kanske rent av för att finansiera det förslag, som höger anser vara det riktiga.

Men man frågar sig: kunna vi räkna med ett läge, som möjliggör att under den tid, som vi beräkna för organisationens varaktighet, uppehålla dess effektivitet? Frågan kan ställas oberoende av vilken uppfattning man har rörande vem som kommer att sköta riksstyrelsen här i landet. Ty det är också en erfarenhet från det förgångna, att i ett ekonomiskt nödläge gör det detsamma vilken regering som sitter och vilken färg den har — när den pressas mycket hårt till sparsamhet riktas också blickarna på utgifterna under fjärde huvudtiteln. Herr Hamrins blickar ha varit där i mycket hög grad under hans tid som finansminister. Och så blir följden att man temporärt inställer materialanskaffning, minskar övningar, försummar underhåll. Och eftersom de

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
finansiella kriserna icke bruka vara korta påhälsningar utan ofta sträcka sig över ett par, tre år, så hinner man ganska ordentligt undergräva den effektivitet man ville skapa när man fattade beslutet.

Det är alldeles tydligt, att man mot mig kan invända, att vi inte heller ha några garantier för att en organisation, som tillmättes 135 miljoner, under tio år framåt skall kunna få dessa 135 miljoner. På detta ligger ju mitt svar nära till hands: tror man inte ens det, då bör man ju inte förorda en organisation, som är väsentligt dyrare, när den startar, och som tvingar till helt andra ingrepp om det statsfinansiella läget skulle på ett sådant sätt försämraras.

Jag tror för min del att det är riktigare att ta till den måttfullare organisationen med de större möjligheterna att uppehålla denna organisation framdeles, och jag tror att dessa möjligheter ökas i samma mån man kan vid beslutet nu engagera så stor del som möjligt av folkrepresentationen i ansvar för detta beslut.

Det har också talats ganska mycket i dag om förtroendet till försvaret. Det har sagts vad som behöver sägas om den förändring, som inträtt i massornas tänkesätt på detta område. Demokratiseringen har medfört en allmänare och starkare känsla av gemenskap i ansvaret för landet. Detta har påverkat uppfattningen även i fråga om de militära anstalterna. Jag tror inte att frågan om folkförtroendet sammanhör med den ena eller den andra kostnadssumman. Jag tror inte att det växer upp starka stämningar mot en viss organisation om den kostar 160 miljoner eller 135 miljoner. Dessa stämningar komma i det ögonblick, då vad man har tillmätt försvaret kommer att kännas som en börda och som ett hinder för sådant, som inom stora folklager omfattas icke bara med intresse, utan också med längtan. Man må förklara så mycket som helst att det inte går att koppla samman sociala utgifter och militära utgifter, ty det kan ju inträffa, att man i ett läge av starka militära behov måste inskränka på de sociala utgifterna. Den saken kan jag mycket väl tänka mig. Jag kan tänka mig att vi kunna komma i det läge, då man överhuvud taget tillgodoser även militära behov med undanskjutande av sådant, som för tillfället kan anses mindre nödvändigt. Jag tror inte att vi militärt komma i den situationen, men teoretiskt har jag ingenting emot det medgivandet, att gällde det landets frihet och värnandet av vår självständighet, så skulle det för mig icke finnas något intresse, som icke borde vika för det i det ögonblicket allt dominerande intresset.

Konkurrensen mellan olika slag av utgifter är ett känt faktum. Det behöves inte nödvändigtvis vara sociala utgifter å ena sidan och militära å den andra. Det kan vara utgifter för vårt skolväsende, det kan vara utgifter för vårt rättsväsende — när jag talar om de sociala och kulturella utgifterna menar jag allt det, som användes för att skapa sådana förhållanden i landet, att folkets trivsel ökas och därmed folket och landet knyts närmare till varandra. Man kan inte utan vidare avfärda detta resonemang om att en sådan konkurrens kan hota, och skulle man komma i det läget, att statsmakterna skola säga de arma och skyddslösa i landet, att man inte tillräckligt kan sörja för deras väl därför att man måste offra för militära ändamål, då har man också att räkna med att animositeten mot försvarsutgifterna och mot försvaret självt växer. Det är därför angeläget, när man går till ett försvarsbeslut att också beakta denna omständighet och försöka vid avvägningen skydda sig mot de risker, som i det fallet kunna förefinnas. Vilken inverkan riksdagsbeslutet i år kan få på förhållandet mellan försvaret och folket, där-om skall jag inte uttala mig. Jag har många gånger sagt, att såvitt jag kan bedöma läget, har aldrig tiden varit så gynnsam som nu för ett relativt sam-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
förstånd i försvarsfrågan, som bygger ett försvarsbeslut på mycket bred grund ute i folket. Jag skulle också tro, att om man vid behandlingen i riksdagen ville visa ett verkligt intresse för, låt mig säga, de mera folkliga sidorna av problemet, borde man kunna komma fram till ett beslut, som lägger den breda grunden. Det finns den andra möjligheten, att man i sin självgodhet, i sitt fastbitande vid förslag, som man en gång givit sin anslutning, inte vill resonera om de andra synpunkterna. Det finns den möjligheten, att vissa synpunkter få så dominera, att till sist ett beslut i riksdagen, som kunde ha tillkommit genom mycket starkt bärande majoritet, kommer att fattas med några få rösters övertikt. Det betyder i och för sig inte, att man därmed har kastat försvarsfrågan tillbaka i det politiska stridsvirket. För min del är jag så intresserad av att man verkligen kommer dithän, att man lyfter försvarsfrågan över partistriderna, att jag inte skall tveka att göra vad i min makt står för att förhindra en sådan utveckling, men det förefaller mig, som om de, som livligast presentera sig såsom försvarets vänner, också borde göra vad i deras makt står för att förhindra, att lösningen tillkommer under omständigheter, därmed eller mot enskildas vilja försvarsfrågan på nytt är ute i de politiska stridernas vimmel med all den nackdel för försvaret självt, som detta medför.

Herr Westman har sagt här i dag, att det förslag, som regeringen har framlagt, naturligtvis inte är ett ultimatum. Om man skall resonera med andra om det gemensamma bästa, kan man ju inte använda en sämre metod än att framställa ultimata. Vi äro intresserade av en samförståndslösning. Att endast åter och åter säga: här är försvarskommissionens förslag, där stå vi, och alla som vilja vara med om en lösning få komma till oss — att det är metoden att nå samförstånd betvivlar jag i allra högsta grad.

Herr **Nerman**: Herr talman! När jag här tillåter mig taga ordet för att det i dagens debatt må komma med även några synpunkter från den radikalare delen av arbetarrörelsen, som inte har knutit sitt öde till den borgerliga staten och den kungl. militärpropositionen, skall jag omedelbart erkänna, att förhållandena i världen ha förskjutit sig ganska starkt de sista åren och därmed också bakgrunden till Kungl. Maj:ts propositioner nr 225—229. Jag skall därför inte fästa för stor vikt vid regeringspartiets vallöften 1932.

När jag säger, att förhållandena i världen ha förskjutit sig, har jag därmed inte sagt: förskjutit eller ändrat sig principiellt. För den socialistiska uppfattningen har utvecklingen i den nuvarande hushållningens värld gått följderiktigt, gått med en kuslig konsekvens. Den socialistiska sidans farhågor ha på ett ohyggligt sätt besannats.

Den nu föreliggande frågan har i arbetarrörelsen under olika tider uppträtt under två olika namn, två namn, som ange två olika sinnelag: det ena är »militärfrågan» och det andra är »försvarsfrågan».

Det nationella försvaret, det statliga militärväsendet har från början setts med misstro från arbetarhåll. Herr Wohlin var för en stund sedan något inne på den saken. Där låg i arbetarklassens äldsta inställning till frågan flera olika element eller motiv: där fanns något av den gamla s. k. bondsnålheten, där fanns också något av bondpojkenes motvilja mot exercisen, mot drillen, mot preusseriet, mot befällets brutalitet den tiden, mot särskild krigslagstiftning, men även något av fredslidelse, oviljan till brödramord och vetskapen om det s. k. försvaret som försvar också för de härskandes privilegier mot den s. k. inre fienden, d. v. s. folket självt. Den sista synpunkten lever alltjämt och jag vågar säga, att den har intensifierats från ett visst datum maj 1931. Det är betecknande, att när Hjalmar Branting, själv av börd och fostran klart patrio-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 tisk, som den svenska arbetarklassens första ombud i riksdagen 1897 jungfrutalade i remissdebatten, så gick han genast in på militärfrågan och behandlade den med den termen.

Branting hade då följande korta uttalande om militarismen, icke försvaret:
 »Det har nyss av den förste talaren» — en herr Höjer — »gjorts en vidräkning med militarismen, som jag för min del i allo instämmer i och även gärna skulle sett ytterligare skärpt. Denna militarism, den är kulturfientlig, och det är min fullkomliga övertygelse, att den stat kommer att få ett försprång framför de andra staterna, som före dem bestämmer sig för att kasta en väsentlig del av de militära anslagen helt och hållet över bord för att i stället höja landets materiella och andliga odling och därigenom med ett språng få landets kultur i ett sådant skick, att det kan gå om de närgränsande staterna. Jag är viss, att om man beslutsamt slog in på en sådan taktik, så skulle man finna, att detta kunde vara ett värn för självständighet och frihet, fullt så gott som och kanske betydligt överlägset åtskilliga regementen soldater och åtskilliga mordverktyg, som icke hinna anskaffas, så att de finnas fullständigt inne, förr än de äro föråldrade och behöva ersättas med nya dyrbarheter av samma slag.»

Det var det hela den gången. Man må numera le åt Hjalmar Brantings ton, men den var ett äkta uttryck för vad arbetarrörelsen, socialdemokratien, den tiden tänkte. Varken här eller i andra anföranden vid 1897 års riksdag använde Branting uttrycket »försvaret» utan gång på gång »militarismen».

Antimilitarismen var stark i svensk arbetarrörelse under innevarande sekels första årtionde. Nuvarande stats- och försvarsministrar spreda, kanske skrev, röda flygblad mot militarismen, och nuvarande utrikesministern fick till och med schavottera som antimilitarist inför beväringssfronten i Sollefteå. Ja, jag erkänner, att det då var i mycket andra tider. Och det är redan boråt 30 år sedan.

Vi voro väl här i landet inte så marxistiska, inte så genomtänkta i vår antimilitarism som våra kamrater i Tyskland under Karl Liebknechts ledning — det har alltid varit dåligt med marxismen här i landet — men när vi då unga förklarade: »ej en man, ej ett öre åt militarismen», så menade vi det s. k. försvaret såsom borgarklassens försvar främst mot den s. k. inre fienden. Vi hade den sociala synpunkten, vi hade internationalismen, d. v. s. vi sågo hela frågan som socialister.

Den sociala och internationalistiska synpunkten är, såvitt jag förstår, fortfarande den socialistiska synpunkten. Det gick relativt lätt att hålla den ren genom det första världskriget. Ja, nuvarande försvarsministern höll ut ända till 1921. Jag medger, att läget för den, som vill fortfarande vara socialist, är i detta nu mycket svårare. Det är svårare även för oss, som aldrig ett ögonblick trodde på Nationernas förbund och som ha fått så sorgligt rätt om den organisationen, som dämpade massornas revolutionära harm åren efter världskriget med löften om avrustning eller åtminstone nedrustning. Det var kanske på sina håll ett fromt bedrägeri, men det var ett bedrägeri. Det blev i stället en våldsamt upprustning. Rustningsraseriet går som en farsot över världen. I Tyskland har man redan 98.8 grader krigsfeber, i Italien över 100. På ett tragiskt sätt har socialismens syn, som var även den gamla socialdemokratiens, bekräftats: kapitalismens upplösning i imperialistiska krig har redan inträtt, och jag är fullkomligt viss om, att vi inom rätt kort tid få det nya stora krig, som alla — och nu även Sverige — göra allt vad man förmår för att framrusta.

I den situationen — och inför det avgörande, som här i dag remitteras — kan man förstå, att folk äro nervösa och ropa på försvar, helst somliga mycket intresserade parter redan äro ute på plank och väggar med hetsaffischer. Jag vill här också bemöda mig att se saken allvarligt, inte med partiblick, jag

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
vill se det bästa i de olika partiernas avsikter. Jag undantar två parter: de som direkt ekonomiskt äro intresserade i rustningskapitalismen och de nazistiska riktningar, som bygga helt och hållet på våld och krig som enda patos. Bägge parterna räknar jag som rent kriminella.

När man då ropar på försvar, så är det rimligt, om man kallt frågar sig: Försvar för vad? Och försvar genom vem?

Om det på allvar rör svenska folkets frihet, då tror jag inte herrarna behöva vara oroliga för en enda man i arbetarrörelsen. Till och med den pacifism i gammal mening, som funnits inom socialdemokratiens led, tycks nu vara alldeles utslocknad. Jag skulle för min del votera betydligt mer än den socialdemokratiska regeringen nu vill ge i första instans och även i andra instans, om jag visste med full säkerhet, att ledningen av svenska folkets öden både före och efter mobiliseringen låge fast i det produktiva folkets händer. Jag menar då ingalunda mitt partis, inte ens arbetarrörelsens som helhet, exempelvis landsorganisationens — nej, vi få vara blygsamma i dessa tider, men låt mig säga symboliskt: I Engelbrekts händer — och det vare då osagt, om han är mantalsskriven närmare Vatikanen eller Bramstorp.

Vi revolutionära socialister äro — jag har betonat det förr — inga pacifister, inga romantiker. Vi se kallt och nyktert. Och vi se, att det för närvarande inte finns någon mänsklighet och inte någon internationell arbetarklass att räkna med. Vi se, att det finns bara stater, stater, som rusta ursinnigt. Vi veta, att rätt och kultur äro papper, som våldet trampar på. Maktspråk är numera det internationella umgängsspråket och Röda korset är bombplanens populäraste skottavla. Våldsmännen av princip tränga sig fram genom att vädja till massornas grövsta lidelser, piska dem samman i de nationella — stundom det flernationella — kapitalets intresse, till mobilisering till krig. Jag frågar: Vem litar på fördrag och namnunderskrifter? Vem kan lita på pakter underskrivna av, om jag får ange ett par direkta personer, styresmännen i Tyskland och Italien av i dag?

Jag förstår mycket väl, att herrarna inte lita på den s. k. mellanfolkliga rätten, inte tro på annat än på våldet, fast jag beklagar, att det inte just är rekommenderande för den samhällsordning, herrarna vilja ha försvarad.

Man vill alltså ha försvar. För vad? För Sveriges statliga frihet, för svenska folkets frihet i olika avseenden. Det är klart, att socialdemokratien i dessa dagar ganska lätt — nästan litet för lättvindigt — kan piska in Sveriges arbetare med parollen: »Vill ni ha Per Albin eller vill ni ha Hitler? Vill ni, att Hitler ska komma och ta oss?» Så låter det ute i landet. Jag erkänner själv, att jag med glädje skulle ta på axel gevär, om det gällde ett tvångsval mellan de två herrarna. Jag är till och med med på att försvara den borgerliga demokratiens Sverige, herr Hamrins Sverige, emot Furugård. Jag brinner av stridslust, jag tycker det försvaret skötes allt för lamt.

Men, då kommer en fråga: Kunna vi vara absolut säkra på, om vi komma att ge de 131 miljonerna i kungl. propositionen eller de, låt oss säga, förslagsvis 145 miljonerna i den stundande kompromissen, att vi komma att ge dem åt den svenska friheten i Engelbrekts och — vi kunna ju lägga till — biskop Thomas' händer?

Det är ägnat att förvåna, och det har tydligen också förvånat herr Branting, att den socialdemokratiska regeringen inte har några motkrav, då miljonerna rullas, inte kräver några garantier i demokratisk, social demokratisk anda. Man vill försvara friheten och demokratin, men i vilkas händer går man nu att lämna ett effektiviserat militärsystem?

Jag tror nu — jag vet inte alls, men jag tror — att en stor del av Sveriges militära befäl är lojalt svenskt, även gentemot den nu sittande regeringen.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Men jag vet också, att det finns här i landet en inte ringa procent både passiva och aktiva officerare, som vi kunna räkna till vad jag skulle vilja kalla »tysk-svenska sällskapet», folk, som inte känner svenskt, men känner och kanske, när det gäller, handlar tyskt. Namn torde vara överflödiga här, men det saknas ingalunda namn från den svenska parlamentshögern i en gratulation till den tyske diktatorn, då han bryter ett högtidligt av honom själv besvuret avtal genom militäroccupation.

Vad det militära befälet beträffar, vore det mer än väl befogat med en grundlig husesyn; eventuellt kunde man tänka sig en demokratisk ed att avläggas till fanan. Det gäller kanske inte så mycket, men det vore ändå en gest. Vad underbefälet beträffar, är det nödvändigt — herr Branting har för övrigt redan varit inne därpå — att slopa den klassbarriär, som heter studentexamen. Så länge den stora massan är utestängd från fulla befordringsmöjligheter genom en akademisk spärr, kan militärväsendet inte ordnas demokratiskt. Det är inget tvivel om, att det subalternerna missnöjet stimuleras till nazism av förhoppningen att som diktatorerna i Italien och Tyskland och deras närmaste män — inte alla, men de allra närmaste — kunna komma till höga poster genom nazismen-fascismen. Förhållandena äro i det fallet inte annorlunda här och i andra land. Men härom finns, såvitt jag vet, ingenting i den kungl. propositionen. Den talar inte alls om garantierna för friheten och demokratien. Den överlämnar en fruktansvärd maktapparat i händerna på borgarklassens samhälle — för den här regeringen sitter inte i evighet. Man tar inte miste på, att fötter av efterföljare redan stå utanför dörren — det trampar från Småland och Västernorrland.

Socialdemokratien har här handlöst uppgivit inte bara klasskrav utan också rent folkliga krav på att ha folkets försvar i folkets hand. Den hoppas att genom att svälja bortåt 150 miljoners militärbudget kunna sitta kvar och skydda demokratien och friheten. Man kan naturligtvis i bästa mening välja den vägen och tro, att det är den enda riktiga. Men det trodde också den tyska socialdemokratien. Ja, förhållandena äro inte identiska här, men jag är inte säker på att de inte kunna bli det.

Vi socialister ha inga garantier, som göra, att vi kunna rösta positivt i vad vi fortfarande kalla militärfrågan. Vi kunna naturligtvis inte undgå att i sista hand rösta för ett anslag, ett lägre anslag för att slippa ett högre. Det hör till den parlamentariska teknikens tragik. Men vi äro alltfört internationalister, internationalistiska socialister, inte ens anhängare av rysk-franska blocket utan vidare.

Våra motståndare tala om ansvaret för land och folk, skyldigheten att med rustning hålla obehöriga borta. Utan tvivel en skyldighet — om man är säker på, att apparaten också står till svenska folkets skydd utåt och inåt. Men om vi nu äro skyldiga — och gärna det — att visa ansvar för svenska folket, ha vi då inte mera ansvar och skyldigheter? Måste man inte fråga sig: När alla folk ha blivit likriktade à la Tyskland — vad skall då sedan komma? Det är tämligen självklart: kriget.

Viktigare än skyldigheten att skydda ett visst land provisoriskt är skyldigheten att säkra mänsklighetens framtid och därmed också svenska folkets mot kriget. Måste den uppgiften vara helt främmande för staterna? Vi socialister tänka utanför kartgränserna och vilja skapa ordning i världsskala som enda grundval för fred och kultur även för folket. Det kanske verkar osakligt här, men jag anser det som en allvarlig brist i ett program för Sveriges värnande, att man inte har givit någon anvisning om den svenska fredens förankring i ett större sammanhang.

Det kan tänkas flera vägar: antingen går utvecklingen därhän att en stor-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

makt slukar alla andra stater och vi komma fram till en sorts pax romana — det är väl inte något trevligt perspektiv av sekellånga krig, men det kanske går så — eller också en sammanslutning via något som liknar Nationernas förbund. Herr Branting hade en viss tro på den vägen. Jag tror inte på den vägen, därför att jag är övertygad om, att stater byggda på den nuvarande kapitalistiska hushållningen, alltså imperialistiska stater, inte kunna frivilligt samordna sig och att freden därför är otänkbar så länge Mammon regerar.

Ingendera av de vägarna tilltalar därför oss socialister, och därför ha vi en tredje — den ligger inte inom ramen av den proposition, som nu debatteras — och det är den socialistiska internationalistiska propagandan och aktionen före kriget och under kriget. Och även om vi som parti skulle sopas bort av den nationella panikens våg — vi komma igen som rörelse, som idé. För vi ha, tror jag, högre, mera framtidsbetonade vyer än statens, fosterlandets. Vi ha mänsklighetens, humanitetens. De begreppen, något främmande och bortkomna i den socialdemokratiska regeringens tekniska försvarsprogram, må åtminstone få bli med på *en* sida i dagens protokoll i skuggan av krigsstöveln.

Herr statsrådet **Vennerström**: Jag begärde, herr talman, icke ordet för att tacka herr Nerman för hans löfte att i vissa situationer ta geväret på axeln och hjälpa vår värderade Per Albin, utan jag begärde ordet därför att herr Nerman vidrörde frågan om den s. k. demokratiseringen inom den svenska armén och marinen och därvid fällde de orden, att regeringen icke i detta avseende hade sört för att tillvarata de demokratiska syftemålen och åskådningarna. Jag måste därvid korrigera herr Nerman, och jag gör det så mycket hellre som min partivän herr Branting tidigare var inne på samma spörsmål. Den nuvarande regeringen fullföljer de syftemål, som redan den förra socialdemokratiska regeringen år 1925 bröt ban för, när den upprättade den s. k. underofficersskolan i Uppsala, varigenom menige man ur de djupa militära lederna skulle bildligt talat kunna bära markskalksstaven i ränseln och nå fram till officersbefattningar. Den skolan har varit av mycket stort värde och rörer största möjliga uppskattning från underbefällets sida. Jag kan säga herr Nerman och herr Branting, att den nuvarande regeringen starkt har medverkat till, att talesmän även för manskapet ha fått biträda inom kommissionen, när kommissionen har behandlat dessa frågor, och vi ha även sedermera, vid uppgörandet av försvarsförslaget i år, sökt känning med talesmän för menige man, för manskapet inom det militära området. Jag måste på den punkten säga, att försvarskommissionen har vandrat vidare på dessa vägar. Som herrarna säkerligen finna, när ni gå igenom de olika detaljerna i regeringsförslaget, så har man där sökt att vid flygvapnet och marinen få fram samma möjligheter för menige man att gå vidare fram till officersbefattningar, som redan tidigare ha funnits för arméns vidkommande, och även i fråga om armén äro vissa förbättringar vidtagna i regeringsförslaget.

Herr Nerman och även herr Branting var inne på studentexamen och ansåg att kravet på avlagd studentexamen borde undanröjas. Jag har självklart resonerat även om den saken, men jag har då konstaterat, att underbefälsförbundet, som representerar manskapet, självt förklarar, att det inte anser att studentexamen för närvarande bör strykas som villkor för att kunna gå vidare fram till de olika officersbefattningarna. Jag vill inte diskutera denna dess uppfattning, jag bara relaterar att manskapet självt inom underbefälsförbundet har denna uppfattning. Jag kan för resten tillägga som min personliga mening, att skall studentexamen avskaffas på detta område, bör det ske i

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.) samband med omprövningen av studentexamens vara eller icke vara överhuvud taget. Som herrarna säkerligen känna till har en undersökning av denna fråga ifrågasatts av herr Engberg. Det förefaller mig naturligt att man avvaktar dess resultat och tar upp spörsmålet i ett vidare sammanhang.

Jag kan inte hjälpa, att jag i likhet med de nyssnämnda talarna måste beklaga de förlöppningar, som skett från vissa enskilda, icke aktiva medlemmar av den svenska officerskåren i ett nyligen ganska omdiskuterat telegram. Å andra sidan måste jag i detta fall understryka, att den protest, som kom genom ett talesorgan för officerskåren sådant som Ny militär tidskrift, så långt jag förstår uttrycker den verkliga mening som finns inom den svenska officerskåren. Jag har själv den erfarenheten av denna officerskår, att den inte bara är kunnig och dugande utan på samma gång i hög grad lojal. Om den svenska demokratien nu ser något annorlunda på vissa försvarsproblem än den tidigare gjort och har en annan inställning till de militärt anställda än som tidigare har kommit till synes, så är det min personliga förvissning, att även demokratiens idé eller i varje fall lojaliteten mot den svenska demokratien skall bli ännu djupare förankrad inom hela den svenska officerskåren.

Herr Forssell: Herr talman! Den stora försvarsutredningen har med en blindhet, som må vara naturlig eller låtsad, sökt att gå förbi det läge, som nu råder vid Östersjön, då självständiga, med oss mer eller mindre befreundade folk besitta dess östra kust. Med bortseende från detta för oss så gynnsamma läge har man förutsatt, att vårt land skulle i undergiven förbidan avvakta, att vår barriär i öster spolieras av en hotande och övermäktig granne, som sedan kunde väntas fortsätta med anfall mot oss över Bottenhavet eller Östersjön. Den stora försvarsutredningen förutsätter, att ett isolerat Sverige kämpar sin hopplösa strid. Det är icke förvånande, att pacifisterna inför ett sådant perspektiv sätta i fråga, om försvaret har någon uppgift att fylla. Tvi- sten, huruvida denna sista akt i vår tillvaro skall glorifieras genom fyra eller sex arméfördelningars offerande kan hava sin betydelse. Till sist måste dock utgången av denna strid vara given, då på förhand allt initiativ lämnats åt fienden.

Den stora försvarsutredningen vill icke blott beröva det svenska försvaret varje möjlighet till initiativ, den saknar även själv den lilla initiativkraft, som kunde behövas för att framlägga en objektiv undersökning av vårt försvarspolitiska läge och ett prövande, om fredens bevarande för oss möjligen kunde bäst vinnas genom en *positiv* fredspolitik, inriktad på att åt oss bevara den nuvarande för oss gynnsamma situationen i Östersjön. Min mening är ingalunda, att vi skulle på grund av känslotänkande offra oss till förmån för våra östra grannar utan tvärtom, att vi skulle sakligt pröva, huruvida aktiv hjälp från vår sida skulle kunna göra det möjligt för dessa stater att till vår båtнад för lång tid framåt förlänga den nuvarande, för oss så gynnsamma situationen vid Östersjön. En sådan aktiv hjälp kan — om den misslyckas och den stora försvarsutredningens tänkta isoleringssituation sedermera inträder — icke försämra vår möjlighet att försvara oss, ty förlängd tid att förbereda oss mot invasionen har vunnits. Medvetandet om den ökning i motståndet öster om Östersjön, som en sådan aktiv hjälp kunde åstadkomma, kunde törhända avvärja en krigsfara, som eljest bleve aktuell, och därmed positivt främja freden.

Den stora försvarsutredningen har icke vågat ens antyda, huruvida den ägnat någon tanke åt denna möjlighet till en positiv fredspolitik. Detta är måhända förklarligt vid det förhållandet, att den icke heller vågat föreslå en övningstid för den svenska armén, som skulle möjliggöra, att denna kom-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

me ifrån rekrytstadiet. Så modig var man för 20 år sedan, att man torde lägga bördan av en lång och ytterst betungande övningstid på den studerande ungdomen, och så modig är man fortfarande, att man vågar föreslå en militärt rimlig övningstid för denna ungdom, som har mindre ekonomisk bärkraft gentemot detta offer än någon annan kategori av medborgare. Av denna ungdom, som belastas av studieskulder och som genom statsmakternas lönepolitik till gynnande av kroppsarbetare eller oskolad arbetskraft mången gång tvinggas gå genom livet tryckt av skuldbörda, begär man offret av lång övningstid. Ingen av politikerna i den stora försvarsutredningen har nog moraliskt mod att framlägga krav på att folkets breda lager också skola taga på sig offret av en tillräckligt lång övningstid. Detta offer vore för dem långt mindre tyngande än det, man begär av studenterna. Denna feighet inför uppgiften att av folkets breda lager begära ett nödvändigt offer är så mycket mera ödesdiger, som de begärda ofantliga utgifterna, vare sig de gälla 135 eller 160 miljoner per år, dock icke kunna komma till nytta, om vi i ofredens dagar skola möta faran med en armé av rekryter, dömd att snabbt bli krossad av en övad motståndare. Det är i sanning märkligt att taga del av olika lägers bittra kritik av motståndarnas förslag, då man kan konstatera, att alla äro eniga därom, att vi skola möta fienden med en armé, som på grund av otillräcklig övning saknar möjlighet att kunna bestå i striden mot varje tänkbar motståndare. Försvarsvänligheten blir då till sist spegelfäkteri.

Vid bestämmande av övningstiden må man emellertid ihågkomma, att en försvarsorganisation verkar på lång sikt och måste förutsättas bevarad genom perioder av allmän fred liksom genom orostider som den nu rådande. Om en minimitid finnes för försvarskrafternas övning till krigsdugligt skick, så kan törhända denna minimitid vara nog under fredliga tider. Då faran nalikas, måste permanent beredskap krävas och övningstiden utökas med hänsyn därtill. Organisationen måste vara sådan, att detta kan ske utan särskilt uppseendeväckande åtgärder.

Den stora försvarsutredningen avstår från att försöka taga ut hela vårt folks värnkraft. Man vill uppenbarligen icke fatta, att striden för vår existens som självständig nation gäller striden för vår tillvaro. Däremot har Sveriges folk i vida kretsar fattat detta och skulle med visshet på frivillighetens väg vilja giva sitt offer av tid och arbete för landets försvar. Denna offervilja hade varit värd att mottagas och utnyttjas därhän, att i farans stund all vår värnkraft kunde utnyttjas, utan att kostnaderna för organisationen behöfde proportionsvis springa i höjden.

Det är anmärkningsvärt att den stora försvarsutredningen kunnat offra fem år på sitt arbete utan att dock den som däri söker efter en saklig utredning skall hava mycket att finna. Den kungl. propositionens löfte, att *nu*, efter fem år, utredning skall igångsättas rörande flottans fartygstyper, är en dräpande kritik av den stora försvarsutredningens sätt att arbeta. Det digra betänkandet ger på samma sätt beträffande andra områden besked om vad den ena eller andra gruppen inom kommissionen menar eller tycker, vilket allt har sitt personliga värde, men man saknar den sakliga utredning, som skulle giva material för bedömande även av andra tänkbara åtgärder eller organisationer. Underlaget för en positiv kritik är vad en saklig utredning skall giva, om den skall förtjäna kallas utredning, och däri brister den stora försvarsutredningen i alltför hög grad.

Ett lands försvarsorganisation och dess försvarsmedel böra giva en åter spegling av dess utrikespolitik. Sveriges utrikespolitik har gent emot våra närmaste grannar i vissa fall inneburet en s. k. kulturpolitik av tämligen självuppgivande slag, i andra fall en mera negativ kulturpolitik, där offren

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
förväntats från motparten. Händelsernas eget vittnesbörd borde i denna stund hava gjort klart för oss alla, att kulturgemenskapen i allvarstider icke har mycket att giva, om den ej åtföljes av gemensam handling utåt. Vårt land, som det största och mest bärkraftiga av Nordens länder, har skäl att besinna, att vår strid blir hopplös, om vi skola kämpa isolerade, men att ett enat Norden med gränser från Petsjenga till polska gränsen och från Flensborgsfjorden till Västerhavet skulle hava möjlighet att trygga sin fred långt utöver de enskilda ländernas förmåga i ensam isolering. Det är icke opportunt att nämna detta sakernas ofrånkomliga läge, men en ny svensk försvarsorganisation må icke genomföras utan att detta här skall kraftigt understrykas. Pacifisternas fråga: vad kan det nytte? och våra patrioters fasta beslut att värna sig till slutet, även om det sker utan hopp, skulle kunna upplösas i en gemensam förvisning om gemensamt vunnen styrka, tillräcklig för bevarande av freden utåt och av god grannsämja de nordiska länderna emellan, vilket borde vara vår positiva utrikespolitik och riktlinjerna för vår blivande arméorganisation.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag begärde endast ordet för en liten replik till herr Westman, som tillskrev mig diverse yttranden som jag hade svårt att känna igen. Han sade bland annat att jag hade påstått, att om vi finge en försvarsordning på 130 miljoner, skulle det bli nationell samling, frid och lycksalighet i landet, medan däremot, om vi finge en försvarsordning på 148 miljoner, det skulle bli en stark och varaktig söndring, som det heter i skilsmässodomarna. Det är en karikering av vad jag yttrade. Jag sade endast, att om ett beslut fattades på grundval av regeringsförslaget, så fanns det en möjlighet att få en nationell samling, men om däremot ett beslut fattades i strid mot regeringen, utan regeringens medverkan, så funnes all anledning att räkna med att det bleve en stark söndring. Nu säger herr Westman att en försvarsordnings värde väl beror av dess egen inneboende styrka. Ja, det beror på vad man menar med en inneboende styrka. Det finns ju delade meningar om den saken. Vad jag sade var, att den allmänna anslutningen utifrån landet, från människorna i landet, från hela nationen, utgör en väsentlig del av även den militära styrka som en viss försvarsordning har. Och jag kan inte finna annat än att herr Westman själv på slutet kom in på samma tankegång, då han sade att det gällde att göra försvarsfrågan till en hela folkets fråga.

Herr Westman fick skrattarna på sin sida, när han vände spjutspetsen mot mig och med adress till mig drog upp en bild. Han sade, att om herr Åkerberg skall skaffa sig en press för sin tidning, så vänder han sig väl till en sakkunnig firma, som gör pressar och kan saken. Han sätter sig inte och tillverkar en press själv, och han använder inte någon skraddare eller skomakare att göra den, utan han litar till sakkunskapen. Men här i försvarsfrågan gör herr Åkerberg en konst i sakkunskapen. Jag har ingenting emot att använda denna bild. Jag tror att den säger motsatsen till vad herr Westman menar och stöder den ståndpunkt jag har. Det är klart, att när en tidningsägare beslutar att skaffa sig en press, så anser han att det är vissa grundläggande saker, som han själv är sakkunnig på. Han vet själv bäst hur stor press han behöver, han vet hur mycket han har råd att kosta på en press. Han vet också bättre än den sakkunnige fabrikanten, vilka behov i övrigt i fråga om tryck och sådant som skola tillfredsställas genom detta köp. När sedan allt detta är klart, går han till fabrikanten och beställer en press. Jag har ingenting emot att man går den vägen vid lösningen av försvarsfrågan, och det är den väg som regeringen, de socialdemokratiska reservanterna och jag tror väl även herr Westman vill gå. Han kastar sig inte blint i armarna på den militära sakkun-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
skapen, utan han räknar väl liksom vi, att beträffande vissa faktorer, som äro av grundläggande betydelse för lösningen av försvarsfrågan, äro vi som sitta här och många andra ute i landet minst lika sakkunniga som de militära experterna. Vid bedömandet av det utrikespolitiska läget och de faror som hota vår nation vill jag inte säga, att en överste i generalstaben är mera sakkunnig än till exempel herr Westman själv. Med den bilden tror jag alltså inte, att herr Westman kan kulldiskutera det resonemang som jag förde beträffande den militära sakkunskapen.

Till slut sade herr Westman, att en nation noga bör akta sig för att vara en besegrad nation, ett besegrat folk. All right, det är jag med på, det tycker också jag att vårt folk skall akta sig för att vara. Men ett folk skall lika noga akta sig för den villfarelsen att tro, att det är säkrare i denna värld, om det går med revolvern ständigt i fickan. Vi kunna ju tänka på det folk, som framför allt utgick såsom besegrat ur världskriget, nämligen det tyska folket. Vilken nation hade en mera perfekt försvarsrustning än den tyska? Den hade en lantarmé som i effektivitet överträffade allt som förekommit förr och även senare i hela världskriget. Och ändå blev detta folk besegrat, och det blev det folk som genom följderna av världskriget hårdast blev straffat för den politik som det hade fört. Det tycker jag säger en hel del. Det är inte i främsta rummet bristen på vapenrustning eller bristfälligheten i vapenrustningen, som gör att ett folk i sinom tid finner sig vara besegrat. Det gäller framför allt att föra en politik som leder till att konflikter icke uppstå, och själva försvarspolitikerna ingår som ett väsentligt led i denna förståndiga, på lång sikt ställda politik. Jag tror att regeringspropositionen är ett naturligt led i en sådan politik och därför anser jag att vad herr Westman i det stycket anför inte har någon relevans.

Herr Lindhagen: Jag kommer i en blivande motion, i den mån tiden tillåter det, att utveckla min ståndpunkt till propositionen och har begärt ordet bara för att i korthet göra ett uttalande.

I ingen av våra försvarspropositioner, denna lika litet som andra, har man intresserat sig för den sak, som framför allt skall ge oss ett verkligt försvar, nämligen bidrag till försöken att komma ut ur krigets system. Det tåga vi med.

Presidenten Roosevelt förklarade nyligen i en intervju, att han hoppades att Nordens stater skulle ta initiativ till att visa vägarna för ett ordnande av det söndertrasade europeiska systemet. Samtidigt framlades här i riksdagen ett detaljerat förslag i den riktningen. Det behövdes inte något geni för att anvisa de vägar vi såsom en banbrytande nation borde slå in på. Samma uppslag ha legat på hyllan sedan historiens morgon, och därifrån kan man ta dem, det ha också många vitsordat.

Men då fick Roosevelt det svaret från ett enhälligt konstitutionsutskott, att det inte är praktisk politik att syssla med sådana tankar, utan låt oss gå på i ullstrumporna bara med våra kanoner och bomber och gevär och militär av olika slag och inskränka oss till tvister om myckenheten. Några försök att komma ut ur det stora eländet intressera inte ens det lilla Norden. Stormakterna kunna ju inte göra något, ty de äro för stora. Men vi borde, som herr Engberg en gång förordade i Göteborg, kunna skaffa oss en uppgift i historien.

Således, herr talman, försvaret gör sig alltid gällande, men utvägarna ur krigets system vissna obeaktade i det stora mörkret.

Det var något i den riktningen som också antydde i Nermans anförande, och därför vill jag i den punkten instämma med honom.

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

För övrigt instämmer jag med Forssell däri, att det är ett spektakel, ett ruinerande, att belasta dessa oftast utarmade studenter, som söka kultur, humanism och kunskaper, att mobilisera dem för att i ännu mera omfattande grad än det övriga folket utbilda sig till militärer. En sådan utveckling var följden av att under det s. k. bondetåget en del patriotiska studenter i Uppsala för att understödja bondetåget hittade på att säga: vi vilja gärna åtaga oss extra bördor för försvaret! Och så tågade de över Norrbro under sång och musik fram emot slottet — också för att stödja bondetåget. Därigenom fingo alla studenter en så lång övningstid. De andra studenterna voro inte hörda, men de fingo följa med i de högre bördor som de förra petitionerat om. Sedan började man klaga, men då var det för sent.

Jag tycker, att statsrådet Vennerström kunde ha vaknat upp och befriat dem omsider från denna orättrådighet, som blott genom en olycklig slump kom in i den militära organisationen.

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag har att redovisa ett svar till försvarsministern. Han undrade, om han hört riktigt och om högern verkligen hade för avsikt att motionera om bibehållande av samtliga nuvarande fredsförband. Han sade, att det i så fall var en synnerligen sensationell uppgift, ty det skulle betyda, att vi desavuerade högerns representanter i försvarskommissionen. Jag kan därvidlag lugna herr försvarsministern; det är inte så farligt! Saken ligger helt enkelt så till, att det är från våra representanter i försvarskommissionen som förslaget kommit att motionera om bibehållande av samtliga nuvarande truppförband, och detta beror naturligtvis därpå, att det inträffat åtskilligt sedan försvarskommissionens överläggningar höllos och sedan dess betänkande avgavs. Det har dessutom inträffat, att den kungl. propositionen själv bibehållit ett av de till indragning föreslagna regementena, nämligen Södermanlands regemente, på grund av att man inte avser att flytta krigsskolan till Strängnäs.

Statsministern yttrade något om den motsättning, som kunde förefinnas mellan ett större antal regementen, således en större ram för organisationen, och kvaliteten. En sådan motsättning föreligger inte alls, såsom vi se på saken, utan vi komma i vårt förslag att tillgodose såväl den stora organisationsramen som kvaliteten.

Medan jag ändå har ordet skall jag be att få göra några repliker till statsministerns anförande. Jag får erkänna, att jag tyckte, att det anförandet inte innehöll så mycket nytt, och på den grund är det kanske litet svårt att svara på det. Men det är å andra sidan så naturligt, att anförandet inte innehöll så många nyheter, ty diskussionen har nu pågått så pass länge i dessa frågor, och statsministern har så många gånger sagt sin mening, att det kanske inte är så lätt att komma med något nytt. Emellertid hade han åtskilliga skäl, som, om jag kunde uppfatta dem, lågo på det planet, att de riktade sig emot en lösning av försvarsfrågan överhuvud. Det är ju en mening, som han också tidigare förfäktat offentligt. Han sade, att man inte skall försöka åstadkomma en lösning på grund av tillfälliga stämningar och tillfälliga förhållanden, som nu göra sig gällande. Men jag skulle då vilja fråga: när göra sig inte tillfälliga stämningar och tillfälliga förhållanden gällande? Var det inte till exempel fallet 1925? Då var det, såsom vi sett sedermera, i högsta grad tillfälliga förhållanden och tillfälliga stämningar, som gjorde sig gällande. Om man överhuvud vill komma fram till ett förslag till en ny försvarsordning, lär väl detta alltid bli fallet. Ett annat skäl, som han anförde, var, att om läget nu vore så farligt, var det inte lämpligt att göra några rubbningar i den nuvarande organisationen. Men regeringen gör ju själv rubbningar i den nuva-

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
rande organisationen. Regeringen föreslår ju bland annat regementsindragningar under en så allvarlig tid som den nuvarande. Det är ju också rubbningar och rubbningar av den art, att de försvaga och icke förstärka vårt försvar.

Statsministern kom också med en motivering för propositionen i mera stora drag. Han ansåg, att en sådan här remissdebatt tjänade ganska litet till och var till föga nytta, och det kan jag förstå, att han kan tycka. Men i alla fall har debatten gjort den nyttan, att svenska folket fått någon hum om vad det är för allmän motivering, som ligger bakom regeringens förslag. Den motiveringen var, om jag fattade statsministern rätt, att han inte ville ha annat än ett neutralitetsförsvar, det vill säga ett försvar, som skulle hindra, att vi bleve indragna i ett krig mellan andra makter. Jag har mycket svårt att förstå, hur man kan göra en sådan begränsning. Hur skall man på förhand kunna veta, att endast den formen av krigsfara kommer att föreligga? Hela vår erfarenhet ger ju vid handen, att vad som vid ett tillfälle kan betraktas som ganska klart vid ett annat tillfälle blir något helt annat. Hur skola vi kunna påstå, att vi överhuvud taget inte ha att befara någon större risk för ett anfall och alltså inte böra inrätta oss därefter? Men om man inser detta och vill ta den utgångspunkten, är det ju uppenbart, att man inte kan stanna vid den motivering och det förslag, som statsministern har framlagt.

Statsministern talade också om att man borde undvika de många utredningarna och de många förändringarna och gav en liten historik därvidlag. Sådana utredningar och förändringar kan man aldrig undvika beträffande försvaret! Vi leva i en föränderlig värld, och försvaret kommer också att påverkas av detta.

Slutligen kom statsministern med ett skäl, som han så många gånger förut åberopat och som kanske var hans väsentliga. Han menade, att man borde iakttaga stor återhållsamhet beträffande försvarsutgifterna, för att man inte skulle riskera, att om det blir sämre tider eller om det blir en annan opinion i landet, försvaret inte skulle få vad det behöver, därför att de erforderliga utgifterna skulle finnas vara alltför betungande för folket. Jag har mycket svårt att förstå den argumentationen. Vi veta ju, att 1925 skrevs vårt försvar ned på ett enastående sätt, men vi veta också, att efter 1925 ha vi aldrig fått ut vad vi skulle få enligt 1925 års försvarsordning. Även om vi nu lägga försvaret på en så låg bas som här föreliggande förslag innebär, är det ingen som helst garanti för att vi skola få behålla de anslag, vilka äro nödvändiga för den antagna försvarsordningen. Och statsministern sade ju själv, att det finns ingen garanti för att, om vi bevilja 135 miljoner för försvaret, vi skulle få behålla detta anslag. Jag kan därför inte förstå, att vad statsministern på den punkten anförde kan vara något egentligt skäl. Det är någon sorts — vad skall jag säga — konjunkturteori, tillämpad på försvarets område, vilken jag knappast tror är hållbar. Konjunkturerna växla, vare sig man kommer på det högre planet eller på den lägre nivån, och det blir inte några väsentliga förändringar i fråga om vare sig riskerna eller möjligheterna att uppehålla en försvarsordning. Jag skulle snarare tro, att det är lättare att uppehålla en försvarsordning, som är så inrättad, att det finns sakliga skäl bakom uppfattningen, att den verkligen räcker till för våra behov.

Statsministern sade, att tiden aldrig varit så gynnsam som nu för en bred lösning av försvarsfrågan. Jag vill ge honom alldeles rätt i detta — jag skulle bara vilja tillägga, en bred och en god lösning av försvarsfrågan. Och det är då man frågar sig: när dessa förutsättningar finnas, varför har inte regeringen velat göra sitt till för att få fram en sådan lösning av försvarsfrågan, som skulle kunna tillfredsställa också dem, vilka äro speciellt intresserade för vårt försvar, och som skulle kunna tillfredsställa hela folket? Jag tror inte, att det

Kungl. propositioner ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
är så som herr Åkerberg sade, att en lösning av försvarsfrågan, som skulle divergera från den här framlagda propositionen, skulle vara en lösning emot folket. Jag tror inte alls, att det ligger till på det sättet. Hur vet herr Åkerberg det? Jag skulle snarare tro, att det finns en så stark och så god stämning här i landet för en ordentlig lösning av försvarsfrågan, att hade regeringen velat sätta in något för den saken, skulle den säkerligen ha fått sina egna med sig och i varje fall tillräckligt stora lager av svenska folket för att man skulle kunna tala om en försvarslösning, som vore förankrad i folkviljan. Det är ju så, att om man skall genomföra en sådan här sak, beror det inte bara på ena parten, utan det beror på båda, och jag är rädd för att här kommer att försiggå något, som vi haft exempel på i vår senaste historia, hur olyckligt det varit. Jag tycker, att vi mer och mer få klart för oss att här föreligger en parallell till läget för något mer än tjugu år sedan, då en svensk statsminister med stort inflytande och med möjlighet att lösa försvarsfrågan på ett sätt, som skulle ha tillfredsställt hela svenska folket, försummade det tillfället. När han försummade det tillfället, gjorde han försvarsfrågan och försvaret en mycket stor skada. Försummelsen medförde beklagliga verkningar, som vi kanske ännu i våra dagar ha att dragas med. Jag är rädd för att det är något liknande, som försiggår i dessa dagar.

Herr **Hamrin**: Herr talman, blott några få ord! Statsministern har i sitt välförmade anförande till största delen framkommit med synpunkter, som enligt min mening äro lika gamla som försvarsfrågan själv. Samförstånd, ekonomiska beräkningar och överväganden, som beröra sociala och kulturella frågor i samband med våra militära kostnader — ja, det är sådana synpunkter och sådana spörsmål, som ha diskuterats sedan lång tid tillbaka. Jag erinrar blott om vad som var fallet 1925, då propositionen om ordnande av vårt försvarsväsende inleddes på precis samma sätt som nu. Den inleddes med ett anförande av dåvarande statsministern, däri denne framhöll, att de militära kostnaderna icke kunde vidmakthållas till sitt belopp utan att lösningen av andra samhällsproblem av väsentlig vikt äventyrades. Propositionen fortsatte precis liksom nu med ett anförande av försvarsministern, det vill säga nuvarande statsministern, som framhöll, att det gällde att åstadkomma en försvarsordning, som avsåg att innebära en avvägning av kostnaderna mellan de olika samhällsintressena.

Herr talman! Jag tillägger bara till detta yttrande som replik till statsministern, att naturligtvis inkludera våra överväganden i försvarskommissionen just dessa synpunkter, som statsministern har framfört. Det är ett fullkomligt misstag av statsministern att tro, att så inte är fallet.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 230, med förslag till lantarbetstidslag.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 231, angående anslag för budgetåret 1936/1937 till arbetsrådet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 232, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Sandström* m. fl. väckta motionen, nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 29.

Föredrogs första kammarens andra tillfälliga utskotts memorial nr 4, i anledning av till utskottet remitterad motion angående sänkning av järnvägsfrakterna för färsk fisk.

*Ang. viss
motions re-
mitterande till
annat utskott.*

Detta memorial lydde sålunda:

»I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 165, har herr *Sanne* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för sänkning av järnvägsfrakterna å färsk fisk.

I en av herr *Petrus Nilsson* m. fl. i första kammaren väckt och till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 36, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande fiskets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas i syfte att höja fiskets ekonomiska bärkraft till förbättrande av deras ställning, som av fisket hade sin utkomst.

Vidare har i en av herrarna *Theodor Nilsson* och *Sigfrid Hansson* väckt och likaledes till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 79, hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning angående frågorna om fiskavsättningens fördelning över landet och om försäljningens organisation samt vidtagande av de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sistnämnda två motioner avse båda bland annat samma fråga, som utgör föremål för den till andra tillfälliga utskottet hänvisade motionen.

Jordbruksutskottet har ännu icke företagit de två dit hänvisade motionerna till behandling.

Med anledning av det samband, som föreligger mellan motionen I:165 och nämnda till jordbruksutskottet hänvisade motioner, håller utskottet för sin del före, att även motionen I:165 bör behandlas av jordbruksutskottet.

För att bereda första kammaren tillfälle att meddela beslut i denna fråga anhåller därför utskottet att få till kammaren återlämna motionen I:165.»

På särskilda propositioner beslöt kammaren bifalla utskottets anhållan samt hänvisa ifrågavarande motion till jordbruksutskottet.

Herr **andre vice talmannen**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Med hänsyn till den stora omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 230, med förslag till lantarbetstidslag, samt på grund jämväl av den instundande påskhelgen tillåter jag mig föreslå, att kammaren måtte besluta att utsträcka tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda

kungl. proposition till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetillägg åt vissa revirförvaltare i domänverket;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrlägningsföretaget Åtrans reglering i Skaraborgs och Älvsborgs län;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sänkning av räntan å vissa uppskovslån ur egnahemslånefonden;

nr 48, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till avlönande av hemkonsulenter; samt

nr 49, i anledning av väckt motion angående köttbesiktnings bekostande med statsmedel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 371, av herr *Ström, Fredrik*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen, § 38 riksdagsordningen samt §§ 1 och 2 tryckfrihetsförordningen;

nr 372, av herr *Sjödahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av skyddshemsverksamheten m. m.; och

nr 373, av herr *Andersson, Verner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av avgiften för skatteinbetalning över postgiro vid skatteuppbörd i Stockholms stad;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928; samt

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med viss bestämmelse att iakttagas vid meddelande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av stödlån genom förbättringsarbete;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa markområden till staden Mariestad;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till åtgärder för Mälarens reglering;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Skövde stad av kronans andelar i vissa samfälligheter å Billingen;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallande fastigheter;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar; samt

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om lån till förekommande av exekutiv försäljning.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 137, till Konungen i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om blindhetsersättning.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts under riksstatens åttonde huvudtitel gjorda framställning angående bidrag till vetenskapsakademien;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid tekniska skolan i Stockholm;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa vid tågolycka skadade personer;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens väginstitut;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1936/1937 m. m.; samt

nr 70, i anledning av väckta motioner om statlig automobiltrafik mellan Pajala och Kiruna;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ytterligare medel för utförande av omändrings- och förbättringsarbeten inom riksbankens byggnad i Stockholm;

nr 28, i anledning av väckt motion om inrättande av en extra förste bibliotekariebefattning vid riksdagsbiblioteket m. m.; samt

nr 29, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hidinge—Spångakärrens torrlägningsföretag i Örebro län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar om anslag till kapitalökning för arrendeegnahmefonden och arrendelånefonden m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till viss forskningsverksamhet på det jordbrukstekniska området; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om åtgärder för utrotande av väggohyran i hela landet.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkterna 38—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Punkterna 51—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

*Anslag till
vård och
underhåll av
fornläm-
ningar m. m.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor, att utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

Av statsrådsprotokollet i ärendet inhämtades, att ifrågavarande anslag för innevarande budgetår likaledes utginge med 25,000 kronor samt att därav till fornlämningars vård och undersökning anvisats ett belopp av 12,000 kronor.

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar m. m. (Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Hj. Gustafson* i Dädesjö väckt motion (II: 313), vari hemställts, att riksdagen måtte höja den i reservationsanslaget till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken ingående anslagsposten fornlämningsvård och undersökning, nu 12,000 kronor, med 4,000 kronor till 16,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *Gustafsons* i Dädesjö berörda motion (II: 313), till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor, att utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson*, *Nyländer*, *Pauli*, *Lindström* och *Aronson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr *Gustafsons* i Dädesjö berörda motion (II: 313), till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 29,000 kronor att, i anslutning till vad reservanterna i det föregående anført, utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är här bara fråga om att återgå till det så att säga normala beloppet i fråga om fornlämningsvård och undersökning. Det förhåller sig på det sättet, att detta anslag samtidigt med så många andra skars ned för ett par år sedan på grund av det statsfinansiella läget. Nu har man ju i årets statsverksproposition, då vi ha kommit in i bättre förhållanden, försökt gå tillbaka till det normala anslagsbeloppet. De 4,000 kronor det här gäller äro avsedda att användas för dessa oerhört många fornlämningar runtom i vårt land, som inte var och en för sig kräva några stora summor. Därför gör sig säkerligen departementschefen skyldig till ett misstag, då han påpekar, att dessa behov ha tillgodosetts även under depressionsåren i synnerligen hög grad genom medel från anslaget till beredskaps- eller reservarbeten. Det är sant, att pengar ifrån dessa anslag ha kommit till användning här, men det har i så fall helt naturligt gällt stora saker och inte alla de fornlämningar, varav landet är överstrött. Anslaget till dessas vård och underhåll har ju i synnerligen stor utsträckning bidragit till att uppfostra svenska folket till pietet och aktning för fornlämningarna.

Detta anslag rör synnerligen starkt de många hembygdsföreningarna och de många ortsombuden runtom i landet. Det bör vara ett nationellt intresse av verkligt värde att se till, att just denna stora stab av vårt folk, som det här är fråga om, får någon uppmuntran eller åtminstone inte genom orimlig nedläggning av anslagen år efter år får sitt intresse nedslaget för vår forntid och de kulturella minnesmärkena ifrån denna tid.

Jag skall, herr talman, inte upptaga någon längre debatt i denna fråga, på grund av att vi nog få åtskilligt att göra under denna session, men jag vill ändå hemställa till herrarna, om det inte vore lämpligt att i detta fall söka komma tillbaka till de normala förhållandena redan nu i år, helst när det gäller ett så litet belopp och i all synnerhet när man tar i betraktande det stora

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar m. m. (Forts.)
kulturella intresse ibland djupa lager av vårt folk, som därigenom kan tillgodoses.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Utskottet har såsom synes av dess utlåtande erkänt, att motionen om förhöjt anslag till här ifrågavarande ändamål är behjärtansvärd. Men detta hör väl inte till de anslag, där en höjning är av synnerligen brådskande natur. Utskottet har såvitt möjligt varit sökt följa Kungl. Maj:t utan att göra för många avvikelser ifrån Kungl. Maj:ts förslag. På denna punkt har utskottet icke ansett sig böra frångå vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Den omständighet, som statsrådet anför, att medel utgått från de anslag, som givits till beredskapsarbeten och reservarbeten, även för här ifrågavarande ändamål, har ju dock haft sin betydelse för fornminnesvården, och jag är också viss om att så snart det visar sig, att man kan återgå till gamla anslag i större utsträckning än som skett i årets statsverksproposition, kommer man att vidtaga en höjning.

Det belopp, varom tvistas, är 4,000 kronor, och därmed kan man ju inte komma så långt. Jag anser, att det har ingen större betydelse för den ifrågavarande vården av fornlämningar och undersökningen av sådana, om anslaget utgår för nästa budgetår med 12,000 eller med 16,000 kronor.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Den förste ärade talaren nämnde, att han ansåg, att man icke borde ha någon längre debatt i detta ärende. Jag ber dock att få taga fasta på vad även utskottet sagt, nämligen att det är en behjärtansvärd sak, som det här gäller. Den förste talaren ville, att vi skulle återgå till normala förhållanden, och jag anser, att det är normala förhållanden, när vi försöka upprätthålla vården av våra fornlämningar. Här har begärts av den högsta sakkunskapen ett betydligt större anslag, och varje hundratal kronor är av vikt i bygderna.

Jag ber med dessa få ord att få ansluta mig till reservationen.

Häri instämde herr *Hamrin* och herr *Wagnsson, Ruben*.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall inte heller taga kammarens uppmärksamhet i anspråk någon längre stund för denna fråga, men jag har inte velat underlåta att också jag med några ord motivera den reservation, jag här har deltagit i.

Det var särskilt ett uttalande av avdelningens ordförande, herr Bergqvist, som uppkallade mig. Han åberopade de anslagsmedel, som under senare år ha använts för utförande såsom statliga beredskapsarbeten och reservarbeten av konservering av fornlämningar och byggnadsminnesmärken. Han trodde, att detta kunde ha haft någon större betydelse i detta sammanhang. Om han tänker närmare efter, vad det här gäller, tror jag knappast, att han kan vidhålla denna uppfattning.

Här rör det sig överhuvud taget inte om några större byggnadsarbeten eller något därmed jämförligt. Här gäller det i regel mindre ting, som då och då påträffas ute i bygderna. Man finner runstenar, sönderslagna och inbyggda i stengärdesgårdar eller i grunden till gamla bondgårdar. Man finner gamla stensättningar, som äro övervuxna. Man finner fornsaker vid plöjning ute i åkrarna o. d. På detta område har förekommit en glädjande omsvängning från den brist på intresse, som förr i världen härskade bland vårt svenska folk, när

Anslag till vård och underhåll av fornlämningar m. m. (Forts.)
 det gällde dessa lämningar från våra förfäders blygsamma kulturliv. Förr i tiden var man inte så noga med hur det gick med dylika fornminnen. Man var inte så noga med att tillkalla vederhäftigt och sakkunnigt folk, som kunde ge ett riktigt omdöme om hur det borde förfaras med dessa saker. Inte heller var man så noga med att tillvarataga dem på det rätta sättet. Numera är det helt annorlunda. Nu är omtanken om fornminnena, om hembygdens minnesmärken ett verkligt folkintresse. Härom vittna de många bygdemuseer, som under senare år ha vuxit upp i olika landskap och som jag är säker på att många i denna kammare äro direkt intresserade av. Det finns kanske ledamöter i denna kammare, som sitta såsom medlemmar i styrelserna för olika sådana hembygds-museer. Det är omhändertagandet av dessa fornminnen, som det här gäller, och jag tror inte det är någon överdriven statsutgift, om man vidtar den obetydliga höjning av anslagssumman, som har begärts av vitterhetsakademien och som motionären och reservanterna ha velat understödja. Det vore ett uttryck av berättigat intresse för våra fornminnen och även ett uttryck av sympati för den folkliga rörelse, jag här har talat om, om kammaren gäve sitt bifall till reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Nylander: Herr talman! Jag skulle kanske ha kunnat nöja mig med att instämma både med herr Björkman och herr Pauli i vad de nyss yttrade här, men jag har personligen ett så livligt intryck av vad det betyder, att vi i olika trakter av landet kunna få tillvarataga dessa fornminnen, som undan för undan påträffas, att jag ber att få säga några ord utöver vad som förut yttrats.

Man tror kanske, att landet är så väl inventerat i alla de avseenden, som beröra våra fornminnen, att det inte skulle behövas något ytterligare arbete, men så är ingalunda förhållandet. Det kan hända vem som helst av oss, att vi vid strövtåg i markerna ett tu tre stå inför ett typiskt fornminne, som förut inte har blivit vare sig omnämnt eller undersökt. Detta hände mig personligen så sent som i januari i år, då jag vid en jakt kom att stå inför ett fornminne, som jag med bestämdhet kunde förstå var en gammal stenkista. Jag har forskat i hävderna, jag har försökt att få reda på om den förut varit omnämnd men har icke kunnat återfinna den. Inför sådana upplevelser får man den känslan, att det ännu säkert är mycket att göra på detta område. Det är ju inte här fråga om några större belopp, utan vad det gäller är bara, att när i bygderna något gammalt fornminne påträffas, av vad slag det vara må, skall det finnas möjlighet att tillkalla sakkunniga personer, som kunna undersöka detta gamla fornminne och konstatera, om man kanske misstagit sig eller om det verkligen ligger någonting bakom upptäckten. Jag tycker det är för vår hela kultur av synnerligen stort intresse, att vi skola kunna sätta oss in i hur våra förfäder en gång ha haft det.

Herr Pauli sade, att intresset har vaknat. Ja, det är faktiskt nu så, att vi ha fått svenska folket att verkligen se upp i en hel del fall med nya fornminnen, som påträffats, men då få vi också ge ett litet handtag, så att det blir möjlighet att till de olika fyndorterna skicka ned en sakkunnig person, som kan taga i tu med en undersökning därav.

Därför, herr talman, ber jag för min del att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Wohlin, Vollrath Tham* och *Bergman*.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som in-

Anslag till vård och underhåll av fornlämnningar m. m. (Forts.)
nefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 56—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till teaterrådet.

Punkten 68.

Under punkten 68 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *John Gustavson* m. fl. (I:193) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Werner* i Höjen (II:525), vari hemställts, att riksdagen, med uttalande av att kostnaderna för teaterrådets verksamhet borde såsom hittills utgå av lotterimedel, måtte avslå vad Kungl. Maj:t i berörda punkt föreslagit.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopande grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *John Gustavsons* m. fl. och herr *Werners* i Höjen berörda motioner (I:193 och II:525), till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 8,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Pauli*, *Lindström*, *Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *John Gustavsons* m. fl. och herr *Werners* i Höjen ovannämnda motioner (I:193 och 525), till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 10,000 kronor;

2) av herr *Bergqvist*, som ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av herr *John Gustavsons* m. fl. och herr *Werners* i Höjen berörda motioner (I:193 och II:525), avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Herr Bergqvist: Jag har vid denna punkt fogat en reservation, där jag hemställer om avslag på Kungl. Maj:ts förslag om anslag till teaterrådet.

Denna organisation, som har kommit till utan riksdagens hörande, är ganska ny, och man har inte hunnit få så stor erfarenhet av dess verksamhet och uppgifter. Därför har jag ansett, att man borde avvakta och vänta, tills man fick litet mera erfarenhet av detta teaterråds verksamhet, innan man uppför det samma i riksstaten. Nu har ju teaterrådet tillsatts för tre år, och Kungl. Maj:t har garanterat dess ledamöter vissa arvoden. Dessa uppgå till 15,000 kronor. Utskottet vill endast gå med på ett belopp av 8,000 kronor, och det finns en reservation, där man hemställer om ett anslag på 10,000 kronor. Medlen räcka sålunda inte till för Kungl. Maj:t att honorera de utfästa arvodena för de närmaste två åren. Jag hade tänkt mig, att det även för Kungl. Maj:t skulle vara behagligare att också under de närmaste båda åren avlöna teaterrådet med lotterimedel, då ju inte någon rubbning av de utfästa arvodena bör ifrågakomma. Innan denna period går ut, skulle Kungl. Maj:t kunna framlägga ett på bättre erfarenhet grundat förslag om teaterrådets framtida verksamhet och i samband därmed också ett förslag om anslag för dess uppehållande.

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få hemställa om bifall till den av mig vid denna punkt anförda reservationen.

I herr Bergqvists yttrande instämde herr *Gustavson, John*, och herr *Carlsson, Carl*.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Eftersom jag just nu också är engagerad i den andra kammaren i samma fråga, tillåter jag mig att redan nu taga till orda för att med några ord utveckla, vad denna sak egentligen gäller. Ty frågan om teaterrådet är i själva verket en detalj i ett större sammanhang. Den är en detalj i frågan, huru man skall förse den svenska landsorten och inte bara huvudstaden och Göteborg med god teaterkonst.

Jag skall be att få fästa herrarnas uppmärksamhet därpå, att när jag på sin tid tillsatte teaterutredningen och gav denna utredning dess direktiv, så befann sig det svenska teaterväsendet mitt inne i en elakartad kris. Det ena landsortssällskapet efter det andra hade gått under. Ett flertal teaterbyggnader ute i landet, som uppförts för betydande kostnader av respektive städer, hade måst uthyras till biografer, och det såg ut, som om man — och det på goda grunder — i vida kretsar i riksdagen började tröttna på att år efter år vara med om att stora summor skulle ges till en teaterverksamhet, av vilken landsorten har föga eller intet vederlag. Vi äro inte betjänta här i landet med hov- och salongsteatrar i huvudstaden och med kopior i Göteborg. Den svenska teaterkonsten måste ut i landet, och det måste sörjas för att den allmänhet, som dock ytterst är med om att med sina slantar finansiera dessa stora belopp, som ha gått till teaterverksamheten, får ut en valuta för sina pengar, en valuta, i gestalt av möjlighet att komma i åtnjutande av god teaterkonst.

Det ingick därför såsom en huvudtanke i de direktiv, som jag gav teaterutredningen, att sörja för att i den mån de centrala teatrarna få statsbidrag skola de också vara turnéskyldiga ut till landsorten. De skola inte gastera bara på hemmascenerna och däremellan inte ha något att göra, utan dessa centrala teatrar skola ut till andra orter och ge dem också del av konsten. Riksteaterorganisationen började växa. Den var redan 1934 ganska stark, och när år 1935 kom, stod den väl rustad, och man väntade att nu kunna få turnéer ifrån de centrala teatrarna såväl i Stockholm som Göteborg. Men en förutsättning var här, att det fanns ett sakkunnigt organ, som gick Kungl. Maj:t till handa med råd. Hur har det varit förut? Jo, dessa stora belopp ha tilldelats teatrarna, utan att några andra hörts än respektive länsstyrelser och för de kungliga teatrarnas del överståthållarämbetet i Stockholm. Vad länsstyrelserna beträffar, ha de alltid och allestädes blankt tillstyrkt de framställningar, som vederbörande teaterintressenter kommit med, men en utredning om behovet och en sammanställning av det hela för hela landet har saknats.

Det måste därför skapas ett dylikt organ, och det var dubbelt nödvändigt att ha det färdigt i början av 1935, om inte den redan uppvuxna organisationen ute i landet skulle falla samman. Man måste nämligen, när lotterimedel skulle tilldelas i maj 1935, ha tillgång till en dylik rådgivning, och hur skulle det gå till, om man bibehölle det gamla systemet? Det var otänkbart att fortsätta med det.

Jag vill med ett exempel illustrera för herrarna, vad det gäller här. Om en teater, låt mig säga i Göteborg, får 100,000 kronor i lotterimedel och det föreskrives för den, att den skall göra så och så många turnéer, kan frågan, huruvida och i vad mån den kan åtaga sig denna turnéverksamhet, icke

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

besvaras utan sakkunnig prövning av dess förhållanden, inte blott dess ekonomiska utan även dess teater tekniska förhållanden — huruvida den samtidigt kan hålla en ensemble på scenen hemma i Göteborg och ha en gasterande ute i landet. Detta tarvar en speciell sakkunskap och en speciell erfarenhet, som — utan att jag vill göra några länsstyrelser det minsta för när — icke kan finnas och rimligtvis icke heller fordras hos länsstyrelserna.

När skulle man då tillsätta teaterrådet? Ja, det var nödvändigt att tillsätta det i tillräckligt god tid för att framställningarna skulle kunna hinna behandlas och komma in till Kungl. Maj:t till maj månad. Om jag hade lagt fram denna sak för riksdagen — hur hade det då gått? Antag, att det 1935 hade fattats ett beslut här i riksdagen om inrättande av ett teaterråd. Detta teaterråd hade kunnat träda i funktion först efter den 1 juli, då det nya budgetåret började. Men eftersom lotterimedlen skulle utdelas i maj månad, var det ungefär två månader för sent som teaterrådet skulle ha kommit till stånd. Man hade att välja mellan att låta teaterverksamheten, som nu blomstrat upp ute i landet, förfalla och förvissna eller att på administrativ väg skapa detta råd. Jäväl, jag vill bara påpeka, att detta, att man skapar en rådgivande instans för Kungl. Maj:t, förekommer ju rätt ofta. Vi ha någonting, som heter universitetsberedningen och som tydligen ännu inte upptäckts. Där sitter universitetskanslern som ordförande, och ett par ärade ledamöter av denna kammar äro också medlemmar. Denna universitetsberedning tillhandagår Kungl. Maj:t med sakkunnigt omdöme, varje gång en professur blivit ledig, och universitetsberedningen yttrar sig då både om huruvida professuren bör återbetsättas och om vad dess ämnesområde lämpligen skall vara. Till denna universitetsberedning skickas också en rad andra frågor. Jag har nu hela tiden låtit universitetsberedningen bekostas av kommittéanslaget, och därför har det inte blivit något väsen om den.

Men hur skulle jag förfara i detta fall? Ja, eftersom man inte kunde få lotterimedel för teaterrådets verksamhet före maj månad, var det nödvändigt, att man tog av sådana medel för extra utgifter, som stå till departementens förfogande. Så skedde beträffande den första finansieringen, men från och med tilldelningen av lotterimedel bestredos kostnaderna med sådana i stället. Jag sade mig emellertid, att det var riktigast, att man gick fram till riksdagen och anmälde hela denna sak, lade fram för kamrarna, vad som har förvarit, och anhöll, att institutionen uppfördes på staten. Jag hade dubbel anledning att hysa den uppfattningen, att en sådan instans som teaterrådet kommer att behövas så länge landsortsverksamheten kommer att bestå inom teatervärlden och alltså måste väntas bli en stadigvarande instans. Därför har jag presenterat årets riksdag densamma.

Jag får nu för det första veta, att jag skulle ha trätt riksdagens rättigheter för nära. Antag, mina herrar, att jag hade varit så slipad, att jag hade fortsatt, liksom min ärade vän biskop Bergqvist vill, att låta dessa utgifter utgå av lotterimedel. Då hade ingen människa sagt någonting, utan då hade allt varit i sin ordning. Men därför att jag lade fram saken och anhöll, att institutionen skulle bli en inom staten upptagen institution, har man menat, att här borde riksdagen ha hörts först.

Ja, jag återvänder till vad jag sade: jag kunde mycket väl ha följt den linjen, om det inte hade varit så, att då hade på våren 1935 lotterimedlen icke kunnat utdelas med ett sakkunnigt organ som rådgivare. Och jag frågar mig, hur exempelvis tilldelningen av lotterimedel till riksteatern skulle ha sett ut, om vi inte hade haft ett sådant organ. Vart skulle man ha skickat frågan på remiss, mina herrar? Skulle man ha skickat den till varje länsstyrelse i landet och till överståthållarämbetet o. s. v.?

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

Efter mitt sätt att se stod det klart, att detta centrala organ, som tillhänder Kungl. Maj:t råd, när det gäller remisserna av lotteriansökningar från handelsdepartementet och remisserna av övriga teaterfrågor från ecklesiastikdepartementet, var nödvändigt, och därför tog jag steget att inrätta det. Detta sagt om varför riksdagen icke fick frågan år 1935. Jag ville icke taga på mitt ansvar, och jag är glad, att jag icke tog på mitt ansvar att låta konsekvenserna av försening av teaterrådets tillsättande gå ut över landsortsverksamheten. Jag vill i det här fallet också säga, att hellre än att den olikställighet, som länge har rått mellan landsort och stad skall fortsätta, hellre må då intet bidrag alls ges till teaterverksamheten ifrån statens sida, ty det är inte för att en liten klick ifrån Östermalm i Stockholm skall få gå på Operan och Dramaten, som vi, mina herrar, skola ge lotterimedel år efter år, utan det är för att möjliggöra för olika landsändar såväl i norr som i söder att komma i åtnjutande av god teaterkonst.

För att giva herrarna en föreställning om vilka siffror det är, som vi röra oss med här, ber jag att få nämna några av summorna för lotterimedel och budgetbelopp från 1930 till nu. Jag kan ju erinra herrarna om att när det gäller att dela ut fattiga 20,000 kronor åt våra skönlitterära författare ha vi tillsatt en särskild nämnd, som med lupp noga granskar och undersöker huruvida och i vad mån var och en skall kunna få en slant med av de 20,000, men när det gäller den miljonrullning, som vi haft till de svenska teatrarne, ha vi inte haft någon sakkunnig instans, som yttrat sig. Jag nämner alltså, att sammanlagt gavs, om jag tar både budget- och lotterimedel, år 1930 1,694,567 kronor, därav ensamt till de kungliga teatrarne 1,030,567 kronor. Vad fick hela landsorten? 664,000 kronor. 1931 var summan 1,988,147. De kungliga teatrarne fingo ensamt 1,338,147 kronor. Vad fick hela landet i övrigt? Jo, fattiga 650,000 kronor. 1932 var totalsiffran 2,034,965. Därav fingo de kungliga teatrarne 1,359,985 kronor och landet i övrigt 675,000 kronor. Jag tar så 1933. Totalsumman var 1,981,745 kronor. Därav fingo de kungliga teatrarne 1,322,745 och hela landsorten 659,000 kronor. 1934 var det inalles 2,060,323 kronor. Därav gick till de kungliga teatrarne 1,302,745 och till landet i övrigt 757,000 kronor. Så kommer jag till 1935, då konsekvenserna av den nya ordning, som jag sökt skapa, började visa sig. Hur ser det ut då? Jo, summan är 2,536,745, därav 1,262,745 till de kungliga teatrarne och till landsorten 1,274,000. Alltså, som en första etapp, uppnådd jämvikt mellan den svenska landsorten och den svenska huvudstaden! Min strävan har varit, att denna jämvikt skall åstadkommas, ty utan en förankring i landet i dess helhet av teaterkonsten lär det, så vitt jag förstår, vara omöjligt att i längden hålla den uppe.

Riksteaterns verksamhet har inte fortgått länge, men det är glädjande att kunna iakttaga med vilket intresse den omfattas ute i landet och vad den redan har givit för möjligheter för landsortens städer att njuta av god teaterkonst. Men en förutsättning för alltsammans, för hela denna landsortsverksamhet är existensen av ett sakkunnigt organ. Teaterkommittén hade föreslagit ett teaterråd, men hurudant? Jo, man ville ha tio personer. De skulle vara skådespelare och andra slags människor med. Jag sade mig själv, att en dylik mera estetisk och litterär diskussionsklubb är inte vad situationen påkallar. Jag ansåg, att man borde gå den vägen att för det första ställa parterna utanför, att alltså inte taga med några privata teaterintressen, inte taga med sammanslutningar för teatern o. dyl. utan taga endast fyra personer, som voro kända som omdömesgilla och kunniga och på området delvis och i olika avseenden erfarna människor.

Överståthållaren har, såsom jag redan nämnt för herrarna, sedan långa

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

tider varit remissinstans för de kungliga teatrarnas ansökningar om lotterimedel. Där fanns alltså i hans person en direkt anknytning till traditionen. Jag tog vidare med en representant för musiken. Ja, vad var naturligare än att jag skulle försöka förvärva en sådan kapacitet som justitierådet von Steyern, som i sin person förenar både hög musikalisk bildning och ypperlig juridisk kunnighet, varav teaterrådet oupphörligt har behov i sina rätt intrikata förhandlingar mellan olika intressen. Viktigast var att få med en man, som behärskade teaterekonomin i landet, och därvid utpekade teaterutredningen själv genom sin ordförande helt naturligt den person, som mer än de flesta känner denna ekonomi utan och innan, kamreraren Arthur Hilton vid operan, som inte sattes dit som någon representant för operan — i så fall hade jag naturligtvis anmodat John Forsell — utan som sattes dit uteslutande därför, att han är den bästa teaterekonom, som vi ha. Jag satte vidare dit en representant för folkbildningsrörelsen i landet, undervisningsrådet Thomson, som tidigare varit ordförande i riksteaterns publikorganisation. Med dessa fyra män, representerande olika sidor av sakkunskap, ansåg jag mig ha skapat ett teaterråd, som skulle vara lämpligt för sin uppgift.

Då är frågan: hur mycket får det kosta? Ja, jag har föreslagit 15,000 kronor. Statsutskottet säger: Nej, det skall kosta 8,000. Man prutar ned nära hälften på en gång. Jag vill säga de ärade representanterna för statsutskottet, att om avsikten är att fullständigt strypa rådets verksamhet, förstår jag summan 8,000, men är det meningen att man skall ha möjlighet att få tillgång till den sakkunskap, som enkannerligen den nuvarande sekreteraren representerar, om man skall ha tillgång till övrig sakkunskap, då går det helt enkelt inte med 8,000 kronor. Herrarna i statsutskottet ha inte ens beräknat något för hyran. Ja, så länge överståthållaren är ordförande och är vänlig nog att upplåta sitt ämbetsrum för sammanträdena, och så länge kamreraren Hilton är vänlig nog att för en reducerad penning låta sina maskinskriverskor sköta skrivgöret, kan det kanske gå också med 10,000 kronor, ehuru det går knalt. Med 8,000 kronor går det inte, och det är därför, som jag hemställer till kammaren att gå med på den reservation, som här är fogad vid utskottets betänkande av bl. a. herr Anderson i Råstock. Även den har gått mycket lågt, det måste jag säga, och sprungit ned från 15,000 till 10,000. Det är dock en nedskärning med en tredjedel.

Det storartade arbete för landsortsteatern, som teaterrådet har utfört, tror jag mig känna bättre än någon annan, inte bara därför, att jag skapat teaterrådet och dragit upp riktlinjerna för detsamma, utan också därför, att jag oupphörligt har från fall till fall varit i kontakt med rådet i olika angelägenheter och vet vad som där har gjorts och uträttats och som inte synes i några protokoll. Därför menar jag, att jag borde vara omdömesgill på den punkten, när jag försäkrar, att det vore otacksamt mot det råd, som har utfört detta arbete, att helt plötsligt nedskära arvodet till något sådant som 8,000 kronor. Antag, att ett nytt råd skulle träda till! Jag kan tänka mig, om jag sätter ut i tidningarna en annons, att få ihop ett teaterråd för 8,000 kronor, men jag får då också hyra lokaler åt det. Vad kostar en lokal i Stockholm? Jag får också ställa om, att de få maskinskriverskor. Vad kostar den arbetskraften? Summera ihop och tänk efter vad man kommer i för situation.

Jag påstår därför, att med den summa av 8,000 kronor, som statsutskottet har förordat, går det inte att nöjaktigt hålla teaterrådets verksamhet uppe, och jag vet inte huruvida jag i så fall har möjlighet att bevara teaterrådet med dess nuvarande sammansättning. Med en summa av 10,000 kronor är det möjligt, att det kan klaras, och jag hemställer därför till kammaren att följa reservationen och genom ett sådant beslut även giva ett handtag åt det syfte,

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

som teaterrådet här närmast främjar, nämligen landsortens teaterförhållanden och rättvisa mot landsortens intressen, inte bara åt huvudstadens i det här fallet.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Den fråga, som det här gäller, hör långt ifrån till de stora. Det är egentligen en mycket liten och enkel fråga, och den handlar strängt taget inte något vidare om det, som departementschefen nu har framhållit. Men innan jag går till själva kärnpunkten av frågan, vill jag ändå som en bakgrund taga upp den sak, som departementschefen uppehöll sig så synnerligen vidlyftigt vid. Det är ju så, att vi ha tillåtit oss en liten erinran med udden mot departementschefen. Vi ha nämligen påmint om att riksdagen aldrig har blivit hörd, när det här teaterrådet sattes i verksamhet. Men det är inte ur den synpunkten, som departementschefen lade fram, som vi ha sett på saken. När nu omsider teaterrådet har trätt fram ur sin förut mycket blygsamma och för de flesta av oss osynliga ställning, så tyckte vi att det var rätt naturligt, om riksdagens utskott tog och synade detta teaterråds föregående. Vi upptäckte då, att departementschefen den 15 mars 1935 i samband med skapandet av detta teaterråd iklätt sig vissa förbindelser i form av arvoden för en tid framåt av tre år. Vi sutto verkligen och undrade, hur departementschefen tänkt sig saken. Menade han, att riksdagen utan vidare skulle övertaga hans förbindelser? Tänkte han sig den möjligheten, att han skulle ha rätt att bestämma utgifterna för det här teaterrådet för en tid framåt? Ja, på den frågan har jag för min del inte något svar, men jag måste säga, att statsutskottet inte för sin del kunde vara med om, att det skulle vara statsrådet, som i denna sak hade att bestämma. Det är så vi ha sett det. Och vi ha till och med ansett det vara nödvändigt, att vi sade ifrån ordentligt, att man inte gör på det viset med den svenska riksdagen.

Men sedan skall jag be att få övergå till detta mångomtalta teaterråd. Som departementschefen yttrade, hade teaterkommittén ett annat sätt att ordna sitt teaterråd. Det skulle verkligen bilda en liten församling på tio personer, representerande å ena sidan Kungl. Maj:t och å andra sidan vissa korporationer, som stodo teatervärlden nära. Det teaterråd, som för närvarande finns, är av en annan beskaffenhet, och om jag skall draga upp en jämförelse så tycker jag, att departementschefen har funnit ett bättre sätt att lösa frågan än de teatersakkunniga. I fråga om detta finns det, skulle jag nästan tro, inte någon skiljaktighet hos någon part inom statsutskottet.

Huruvida detta teaterråd överhuvud taget behövs den dag, som i dag är — om den saken föreligger det däremot tvist. Där existerar det tvivelsmål på många håll. Personligen har jag den uppfattningen, att detta teaterråd behövs. Jag har precis enahanda uppfattning som departementschefen. Om vi skapat en riksteater och vi på något vis vilja hålla denna teater över vattnet, om jag så får säga, måste någonting särskilt göras. Det är så riktigt, när departementschefen säger, att denna riksteater är skapad för och den har som ändamål att giva god dramatisk konst, en konst som inte minst bör spridas ut över landsbygden. I den saken finns det inga som helst skiljaktigheter, men den saken resonera vi ju heller inte om. Den saken hör inte hit. Vad som hör hit är teaterrådet och dess funktioner. Det är klart, och det äro vi också alla övertygade om, att för den händelse man skall gå in för den kombinationen, att de teatrar i vårt land, som få statsunderstöd genom lotterimedel, i gengäld skola träda in för turnéer för denna riksteaters räkning, då måste vi ha någon, som ser till, huruvida de behov, som de olika

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

teatrarna begära att få pengar till, verkligen äro rättmätiga, och denna någon eller detta teaterråd måste då samtidigt se till, att riksteatern får såsom vedergällning, vad riksteatern skall ha. Men den omständigheten, att man i riksdagen är med om teaterrådet, den betyder inte detsamma som att man är med på saken, hur än detta teaterråd ser ut, hurudana än dess funktioner äro och vad än det kostar.

Se herrarna, hela saken är egentligen ingenting annat än en fråga om kostnaden! Allt det där om riksteatern och allt det där om teaterrådets behövlighet o. s. v., det är saker, som vi inte tvista om. Departementschefen slog in öppna dörrar, när han talade vitt och brett om de sakerna, ty ingen diskussion förekommer på de punkterna. Vi äro av precis samma mening som departementschefen, men vi vilja inte betala teaterrådet så här pass dyrt. Vi anse nämligen, att det inte finns tillräckligt med arbete för de pengarna, där-est arbetet rationellt ordnas. Vi ha nämligen varit i tillfälle att betrakta de verksamhetsuppgifter, som förelegat. Vi ha gått igenom de handlingar, som finnas i teaterrådets papper antecknade från den 19 februari 1935 till den 8 februari innevarande år. Och vad ha vi då funnit? Jo, vi ha funnit, att teaterrådet har haft tolv sammanträden. De protokoll, som ha förts över dessa sammanträden, innehålla mycket enkla ting, och om det är nödvändigt, att jag läser upp det, så kan jag ju alltid göra det, men jag tycker inte, att det är ärenden av den beskaffenhet, att man skall behöva offra den tiden på dem. Jag har alltså inte tänkt göra det här så synnerligen vidlyftigt, men eftersom man har talat så mycket om allting annat, så skadar det kanhända inte, att man också talar litet om den sak, som det här gäller. Dessa protokoll innehålla, som sagt, mycket enkla ting. Jag har frågat sekreteraren, om protokollen innehålla allt, som har förekommit, och han har bedyrat, att så är förhållandet. Ja, vi menade då inom statsutskottet, att då man för dessa tolv sammanträden med dessa jämförelsevis enkla ärenden i arvode uppbär 1,500 kronor, då är det om inte en sinekur så i varje fall någonting som ligger högre än i högsta kanten. Det blir 125 kronor per sammanträde, och jag tar som jämförelse de sammanträden, som utrikesnämnden har, där ledamöterna komma från landets alla hörn, och där de uppbära för sitt besvär 33 kronor och 33 öre.

Under samma verksamhetsår ha vi ett diarium, som omfattar 80 nummer, d. v. s. 1 1/2 nummer per vecka. Jag har också frågat sekreteraren huruvida detta innehåller allt, som har bort föras in i diariet med rätta, och han har sagt, att så är det. Det enda, som fattas, är telefoneringarna. För detta uppbär sekreteraren 6,000 kronor om året. Det är inte på det viset, att departementschefen själv har hittat på dessa 6,000 kronor. Han har övertagit dem. Teaterkommittén föreslog nämligen, att arvodet till sekreteraren skulle utgå med 6,000, men man betraktade detta då som en helårstjänstgöring, där sekreteraren varje dag — åtminstone någon timme eller några timmar — skulle ha att göra med teaterärenden, och för den skull fann, att det arvodet inte var någonting överdrivet. Men sysslan har inte blivit det, som teaterkommittén tänkte sig. Sysslan har i stället blivit en syssla av, om jag så får säga, tämligen homeopatiska mått, och då måste vi resonera på det sättet, att det aldrig kunde vara riktigt med ett arvode, som står så alldeles enastående bland de sekreterararvoden, som vi inom statsutskottet vanligtvis ha att selsätta oss med.

Ja, herr talman, detta är den enkla lilla kärnan i denna sak, som naturligtvis kan få mycket stora dimensioner för den händelse man har särskilt sinne, intresse och anlag för att ge den de stora måtten. Men vid sidan av detta är det ännu en sak, som vi tyckte, att man borde peka på. Det är nämligen så,

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

att när statskontoret hade att yttra sig över detta, så sade man där, att »ämbetsverket ej ville förneka, att ett teaterråd skulle kunna vara till gagn som en ledande och sammanhållande kraft inom teaterlivet, men att ämbetsverket å andra sidan ej kunde undertrycka en farhåga för att en sådan institution skulle kunna bliva ett hämmande band på den konstnärliga verksamhetens fria utveckling». Det är inte utan att den faran verkligen finnes. Det är klart, att om vi ha ett teaterråd, som skall se efter, huruvida teatrarne med rätt och billighet begära de lotterimedel, som de begära, och kontrollera huruvida behovet verkligen är sådant och skötseln är sådan, att trots all god skötsel ändå lotterimedel behövas, då måste detta teaterråd ha tillfälle att sätta sig in i teaterns ekonomiska angelägenheter. Å andra sidan är det också klart, att åtminstone i början, innan man får saken riktigt ordentligt upplagd, måste det ske en hel del förhandlingar med de olika teatrarne. Men de olika teatrarne — ja, de kunna också ge intryck av någonting i mycket stora dimensioner, om man bara talar om »de olika teatrarne» så där i allmänhet. De teatrar, som det här gäller utanför den kungliga teatern, äro emellertid inte flera än tre: det är Göteborgs lyriska teater, Hälsingborgs stadsteater och Dramatiska teatern — om jag då inte kallar den också för den kungliga teatern. Det är således i grund och botten inte något särskilt stort område, detta heller, men i alla fall måste vi naturligtvis ha reda på hur det ligger till. Sådant får emellertid inte drivas alltför långt. Vi ska ha ett teaterråd, men vi ska inte ha någon teaterdiktatur. Det är absolut nödvändigt, att varje teaterledare har full frihet att själv lägga de utvecklingslinjer, han vill ha för sin verksamhet. Det är inte möjligt för teaterledaren att följa sina konstnärliga intentioner, för den händelse han när som helst skall kunna motse direktiv från teaterrådet. På den punkten fingo vi ingen säker garanti, då vi talade med vederbörande representant för teaterrådet på den andra avdelningen. Vi vilja alltså, att teaterrådet skall vara den remissinstans i fråga om lotterimedel och turnéer, som man sagt, att det skall vara. Teaterrådet skall skifta ut penningar åt ena hållet och skådespel åt det andra, men ingenting vidare.

Detta är ungefär de enkla synpunkter på denna enkla sak, som vi ha lagt. Det är ingen kritik på något håll av teaterrådets existens och inte heller av riksteatern. Allt det där är periferer ting i denna diskussion. Vad det här gäller är den ekonomiska standard, som teaterrådet har satts på och som inte överensstämmer med någon annan av de institutioner av detta mått, som vi haft att sysselsätta oss med.

Det är på grund härav, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Kammaren torde av de hittills hållna anförandena ha fått en ganska klar blick för att det finns en viss disproportion mellan bakgrunden för den tvistefråga, som bragts inför kammaren från statsutskottet, och själva tvistefrågans omfång. Tvistefrågan rör sig, som vi hört, om huruvida teaterrådets avlöning för nästa budgetår skall sättas till 10,000 eller 8,000 kronor. Det rör sig alltså om en differens på 2,000 kronor. När man nu som bakgrund till detta rullar upp hela frågan om teaterrådet och lämpligheten överhuvud av att ha en mellaninstans mellan teaterörelsen och Kungl. Maj:t, tror jag nog, att kammaren sätter värde på detta ur ren instruktions-synpunkt. Det är intressanta saker att få reda på. Däremot måste jag säga, att vissa av de synpunkter, som den siste ärade talaren anlade på sitt yrkande, föreföllo mig i någon mån långsökta.

Han och jag äro överens i en del ting. Han framhöll själv, att vi i det hela

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

taget icke äro oense om behovet av ett teaterråd. Han var också nöjd med den sammansättning, som departementschefen hade gett åt detta, och det enda, som han och hans utskottskamrater velat opponera mot, är att riksdagen ej har blivit hörd vid tillsättandet av rådet och vid bestämmandet av dess arvoden. Nu är ju icke heller därvidlag någon meningsskiljaktighet tillfinnandes mellan utskottet och reservanterna. Om herrarna se efter, skola ni finna, att utlåtandets första passus, som handlar om att riksdagen icke blivit hörd, är gemensam för utskottets och reservanternas motivering. För min del tycker jag knappast, att detta för övrigt är en sak, som bör tagas upp till diskussion här i samband med statsutskottets behandling av åttonde huvudtiteln. I den mån riksdagen verkligen skulle vara hågad att ställa någon av regeringens medlemmar till svars i en dylik fråga, finnes som bekant ett helt annat forum, som vi längre fram komma till, när vi få att göra med konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Därför menar jag, att vi nu skulle kunna avföra denna fråga från diskussionen.

Vad förste vice talmannen velat särskilt understryka från statsutskottets sida, är att, som han sade, statsutskottet och riksdagen skola vara med och bestämma hur mycket pengar som skall betalas till detta råd; det är det man velat »säga ifrån ordentligt». Ja, i fråga om den saken ha reservanterna ej heller varit principiellt oense med majoriteten. Vi vilja också, att riksdagen skall bestämma, hur mycket pengar som skall betalas ut, nämligen så snart det lägges under riksdagens prövning, vilket först nu har skett. Då begränsar sig alltså frågan till sist sålunda: Bör man »säga ifrån» detta så kraftigt, att man sätter ned det ursprungliga beloppet, 15,000 kronor, med en tredjedel, eller ännu kraftigare, så att man sätter ned det ungefär med 50 procent? Detta kunde kanske anses vara en smaksak, om det endast skall gälla eftertryckligheten i riksdagens betonande av sina rättigheter. Det förefaller dock, som om man skulle kunna anlägga även andra, mera sakliga synpunkter, och då frågas det, huruvida man verkligen ej anser, att en nedprutning med en tredjedel kan räcka. Förste vice talmannen har påpekat, att om man slår ut det först anslagna beloppet på antalet årssammanträden inom rådet, kommer man till ett arvode av 125 kronor per sammanträde, och det tycker han är mycket. Det tycker jag också, för såvitt man nämligen föreställer sig, att arbetet utslutande inskränker sig till sammanträdena. Men då vill jag fråga förste vice talmannen, om icke även den summa, han med sitt förslag kommer upp till, per sammanträde, kan betraktas som ganska mycket. Han betonade, att de stackars ledamöterna av utrikesnämnden bara få något över 30 kronor per sammanträde. Men enligt det förslag han själv har framställt, skulle teaterrådets medlemmar, om man slår ut summan på samtliga, få det dubbla. Nog driver man saken en smula in absurdum, om man resonerar på det sättet. Arvodet skall ju för övrigt icke delas ut jämnt på rådets medlemmar.

Sedan kom förste vice talmannen på slutet med något, som gjorde mig uppriktigt förvånad, och det var när han citerade statskontoret. Jag får säga, att det är sällan man från statskontorets sida fått höra tonfall som detta. Statskontoret kunde ej »undertrycka en farhåga för att en sådan institution som teaterrådet skulle kunna bli ett hämmande band på den konstnärliga verksamhetens fria utveckling». Jag säger: heder åt ett statskontor, som intresserar sig även för konstens fria utveckling! Jag har aldrig förut märkt, att kungl. svenska statskontoret intresserat sig för just något annat än hur mycket kronor och ören det går ut för olika statsändamål. Jag tycker naturligtvis, det är mycket tacknämligt, att det anlägger även något vidare synpunkter. Vad jag har frågat mig är emellertid, på vad sätt förste vice talmannen och statsutskottet låtit denna vackra synpunkt om teaterkonstens fria utveckling

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

avspeglas i sitt utlåtande. Jag har ej kunnat finna ett spår av det i utskottets motivering. Det enda spåret skulle väl i så fall ligga i utskottets kläm. Resonemanget skulle alltså bli, att om man betalar 8,000 kronor till detta teaterråd, då hindrar man det från att lägga band på den konstnärliga utvecklingen, men om man betalar 2,000 kronor mer, finns det större fara för den »teaterdiktatur», herr förste vice talmannen talade om. Ja, nog låter det orimligt, men hur skall det annars tolkas? Jag önskar inte heller någon teaterdiktatur, men jag får säga, att farhågorna förefalla överdrivna, och jag upprepar, att detta icke har något sammanhang med den fråga, vi här diskutera. Om vi skola vara så pass liberala, att vi gå till 10,000 kronor, eller så pass snåla, att vi stanna vid 8,000 kronor, den saken har mycket litet med konstens fria utveckling att göra. Jag vill förena mig med de synpunkter, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss framhöll såsom skäl för att bifalla den reservation, som jag jämte några andra utskottsledamöter under-tecknat. Om kammaren nu vill poängtera riksdagens rätt att bestämma arvoden och dylikt, bör det väl vara tillräckligt att begränsa denna prutnings-gest till en tredjedel. Det behöver icke användas större våld än nöden kräver.

Jag tror alltså, herr talman, att kammaren skulle kunna på goda grunder och med gott samvete bifalla det yrkande, som den av mig och några andra undertecknade reservationen innehåller. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Åkerberg: Jag tillhörde ju den här teaterutredningen, på vars förslag teaterrådet kom till. Jag har ju varit litet i konflikt med departementschefen om sammansättningen. Jag har alltjämt den uppfattningen, att det hade varit bättre att göra en intresserepresentation, som teaterutredningen föreslog. Det hade icke blivit dyrare på det sättet, ty det var meningen, att det inom rådet skulle vara en arbetande kärna, och kring den skulle då fogas denna intresserepresentation, som skulle inkallas en eller ett par gånger om året för att uttala sig om de allmänna direktiven. Men denna motsättning utesluter icke, att jag vill ge mitt erkännande åt teaterrådet för det sätt, varpå det löst sin uppgift. Inom teaterutredningen voro vi eniga om att detta teaterråd måste vara en bärande pelare i hela riksteatern. Därför vill jag beklaga det ställningstagande, som statsutskottet kommit till, och jag är övertygad om att det äventyrar hela institutionens fortbestånd.

I motsättning till herr Olof Olsson tycker jag ej, att det belopp, regeringen begär, är särskilt stort. När teaterutredningen diskuterade denna fråga, voro vi ense om att det hela hängde på om man kunde få de rätta personerna, framför allt på ordförande- och sekreterarpöstrarna. Vi sökte, när det gällde sekreteraren, med ljus och lykta i hela landet och kommo slutligen till det resultatet, att det överhuvud taget icke fanns mer än en person i hela landet, som var som klippt och skuren att vara denne sekreterare, och det var kamreraren vid operan herr Hilton. På det viset ligger det till, och det finns ju även här ett visst förhållande mellan tillgång och efterfrågan, vilket leder till att man får betala, när tillgången är liten. Naturligtvis kan det sägas, att 6,000 kronor för en sådan sekreterarsyssla, som ju är en bisyssla, är mycket penningar för en person, som har en bra lön på annat håll, men jag tror icke, jag gör mig skyldig till någon indiskretion, när jag talar om, att denne person för att kunna övertaga denna syssla måst avstå från en annan inkomst på mellan 5,000 och 6,000 kronor. Då ligger ju saken på litet annat sätt. Överhuvud har han icke tillmätts någon nämnvärt ökad inkomst genom detta uppdrag. Han har tagit det för hedern och äran att kallas för teaterråd och naturligtvis för det intresse, som han haft för saken.

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

I likhet med herr Pauli har jag svårt att förstå det där talet, som kommer från statskontoret och som förste vice talmannen i viss mån byggde på, att det vore en fara för att den konstnärliga verksamhetens fria utveckling skulle hämmas genom ett sådant råd. Ja, den faran kan visserligen uppstå, om man vid rekryteringen av rådet tillämpar sådana synpunkter, som statsutskottet tydligen har lagt på dessa ting och som ju i andra kammaren, enligt vad jag hört, någon lagt på detsamma. Då blir det ganska svårt att få de kvalitetspersoner till detta uppdrag, som äro förutsättningen för att ett teaterråd skall kunna fylla sina uppgifter.

Efter statsutskottets ställningstagande och det beslut, som riksdagen antagligen kommer att fatta, ser jag med ganska stort missmod på hela denna verksamhet i fortsättningen. Men jag vill i alla fall, i hopp om att det skall kunna rättas till, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Det förefaller mig, som om talesmannen för utskottets ståndpunkt och talesmännen för den första reservationen hade levererat det allra bästa argumentet för den ståndpunkt, som jag intagit. Här har man yrkat på att få reda på vad teaterrådet har gjort under det gångna året och taxerat detta. Den ena parten har taxerat det till 8,000 kronor och den andra har taxerat det till 10,000 kronor. Man har ej kunnat komma till någon bestämd uppfattning om vad teaterrådet skäligen gör rätt för. Är det verkligen rimligt, att riksdagen skall gå till beslut på så osäkra premisser? I överensstämmelse med all praxis i riksdagen skulle ovillkorligen ett sådant läge leda till att man för tillfället avlog det hela och avvaktade bättre och säkrare utredning och vunen erfarenhet.

Jag har därför under diskussionen blivit ytterligare stärkt i den ståndpunkt, jag intagit, då jag hemställt om avslag på den kungl. propositionen i denna punkt, och yrkar fortfarande bifall till min reservation.

Häri instämde herr *Johansson, Johan Bernhard.*

Herr Gustavson, John: Jag skall ej här söka bedöma, huruvida teaterrådet är nödvändigt eller inte. Jag kan dock ej tillmäta det den riksviktiga betydelse, som ekklesiastikministern nyss gjorde. Han yttrade i sitt anförande, att icke bara huvudstadens folk skulle få njuta av detta statsunderstöd åt teaterkonsten, utan att det även skulle komma landsorten till del. När han säger landsorten, menar han naturligtvis i detta sammanhang ett par eller tre av landets större städer. Det kunde låta bestickande, att landsbygdens folk skulle få en ökad möjlighet att njuta av denna scenskunst, men med den kännedom, jag har om förhållandet, är det en försvinnande liten procent av landsbygdens befolkning, som kommer i tillfälle att bevista dessa teaterföreställningar och njuta av denna konst.

Det är denna anledning och på grund av att verkningarna av detta teaterråd ej på något vis ännu kunnat bedömas, som jag m. fl. väckt motion om avslag på det kungl. förslaget i denna punkt. Vi anse icke, att en stor del av landets inbyggare skola belastas med utgifter för ett ändamål, som de ha ganska svårt att fatta betydelsen av — dessa statsunderstödda teatrar, som de endast få vara med om att betala till. Även om beloppet icke är så stort i detta fall, är det dock uppfört på den ordinarie skattebudgeten och kommer att åvila alla skattebetalare.

Herr Pauli sade, att statsutskottet ställt riksdagen inför två alternativ, d. v. s. frågan, om vi skola bevilja 8,000 eller 10,000 kronor. Det är alltså 2,000 kronor enligt herr Paulis mening, som det slösas så mycket prat på. Men

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

jag vill dock erinra, att statsutskottet ställt riksdagen även inför ett tredje alternativ, att icke bevilja något alls. Det förekommer en reservation av herr Bergqvist, som går ut på avslag. Det är således icke bara två alternativ, utan det är tre sådana.

Jag skall med dessa få ord be att få yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen, vilket är detsamma som bifall till den av herr Bergqvist till utlåtandet fögade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Då jag för min del är ganska benägen att följa herr Bergqvists reservation i fråga om klämman men icke i fråga om motiveringen, skall jag be att få säga ett par ord.

Jag kan icke följa med dem, som här anse, att när det är fråga om ett experiment, och det är det här, det nödvändigtvis skall ordnas så, att experimentet bekostas med statsmedel, utan jag anser det mycket klokt, om det sker med lotterimedel; sedan erfarenhet vunnits, kan för riksdagen ett definitivt förslag framläggas. Icke heller delar jag den meningen, att departementschefen i detta fall skulle ha bundit sig vid en utgift för en tid av tre år. Förordnandet gäller enligt instruktionen tills vidare under tre år, och varje förordnande, herr talman, kan återkallas när som helst. Även om den förordnade har en annan uppfattning i vissa fall och tror, att han kan göra gällande, att han är förordnad på tre år, och tror, att han kan yrka ersättning för alla tre åren, är detta enligt min mening administrativrättsligt felaktigt. Nu är det så, att departementschefen från början förordnat vederbörande ledamöter för tre år, men i den instruktion, som det sålunda tillsatta teaterrådet självt utarbetat, är det uttryckligen tillagt, att förordnandet skall gälla tills vidare under tre år. Följaktligen kan icke anslaget komma att ges för mer än ett år i sänder och departementschefen kan icke heller för det extra anslag, som förskotterat medlen, begära täckning för mer än ett enda år till den 1 juli 1936. Departementschefen kan sedermera för nästa år, om han vill, från extra anslag förskottera samma medel och då också begära täckning av lotterimedel. Det har han full konstitutionell rätt till. Det beror ju bara på, huruvida hans kollega inom handelsdepartementet vill släppa till lotterimedel eller icke. Men i denna inbördes tvistefråga inom regeringen mellan handelsdepartementet och ecklesiastikdepartementet skall jag icke inblanda mig, i förhoppning att chefen för ecklesiastikdepartementet har större möjlighet att göra sin vilja gällande än chefen för handelsdepartementet.

Däremot vill jag göra gällande, att om under sådana förhållanden frågan om anslagets beviljande är klar — en fråga, som prövas för varje budgetår med hänsyn till lotterimedlens då befintliga belopp och möjliga beskaffenhet — så finnes det ingen anledning att icke nu följa herr Bergqvists reservation, som går ut på avslag å framställningen att av statsmedel i statsbudgeten upptaga ett anslag till ändamålet. Detta anslag har regeringen begärt till ett visst belopp. Statsutskottet prutade nästan hälften genast, och reservanterna gingo icke mycket utöver detta nedprutade anslag.

Nu har departementschefen i brist på något bättre uttalat sig för reservationen, men jag kan icke hjälpa, att enligt min mening är herr Bergqvists reservation mycket bättre, ty den ställer den möjligheten öppen, att Kungl. Maj:ts fortfarande av lotterimedel för året 1936/1937 kan ställa hela det erforderliga beloppet till förfogande, under förutsättning, som sagt, att handelsdepartementets chef är med. Detta gör, att det enligt min mening, herr talman, finnes all anledning att låta experimentet fortgå i den utsträckning, som departementschefen önskar, och bästa vägen att nå detta resultat är bifall till den kläm, som finnes i herr Bergqvists reservation, till vilken jag därför yrkar bifall.

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

Herr förste vice talmannen: Jag tror, herr talman, att det skulle vara den olyckligaste formen att sluta debatten i detta ärende om man ginge på bifall till herr Bergqvists reservation. Sedan teaterrådet nu en gång kommit in i åttonde huvudtiteln, ha vi alla varit överens om — även departementschefen — att ingenting kan vara bättre än att det också får leva kvar där — inte i skymundan som hittills, utan öppet så att alla kunna öva den kritik, som de eventuellt äro sinnade att öva.

Det var det första. Och jag har två saker till att säga. Jag tycker lustigt nog att det för sakens skull inte är nödvändigt, herr Pauli, att kalla utrikesnämndens ledamöter för de »stackars» ledamöterna. Det är ingen, som har någon som helst anledning att ta åt sig detta adjektiv. En ytterligare bagatell, visserligen. Men vad som däremot inte är en bagatell, det är den satsen, som herr Pauli behagar driva, att man skrivit ned anslaget på grund av att man på ett eller annat sätt ville visa sitt missnöje med departementschefen. Jag vet inte, om herr Pauli har den uppfattningen, när han stryker anslaget till 10,000 kronor, men vi, som ha stannat vid ett anslag på 8,000 kronor, ha inte alls den uppfattningen. Vi ha stannat vid 8,000 kronor, därför att vi anse, att den summan är tillräcklig för ett teaterråd.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Och som jag tror, att den summan är otillräcklig, betyder ett bifall till utskottets förslag eller till herr Paulis reservation, att detta av statsutskottet önskade teaterråd blir ihjälslaget, och då jag inte tycker, att det är behöfligt att göra det, innan alla argument äro prövade, anser jag fortfarande, att herr Bergqvists kläm är den bästa.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Pauli m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bergqvist*, att riksdagen skulle, i anledning av herr John Gustavsons m. fl. och herr Werners i Höjen motioner (I: 193 och II: 525), avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Paulis m. fl. reservation.

Herr *Bergqvist* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 68 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Pauli m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bergqvists yrkande i ämnet.

Anslag till teaterrådet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 62.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bergqvists yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 44.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 69—92.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93.

Lades till handlingarna.

Punkterna 94—97.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—113.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114.

Lades till handlingarna.

Punkten 115.

Utskottets hemställan bifölls.

*Anslag till
avlöningar vid
skolöver-
styrelsen.*

Punkten 116.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937;

dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 534,400 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) å personalförteckningen för skolöverstyrelsen under Tjänstemän å extra stat uppföra en andre gymnastikkonsulentbefattning i lönegraden B 21;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 541,300 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Gustafsson* i Benestad, *Bäckström*, *Magnusson* i Skövde, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Ovanmyra och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) å personalförteckningen — — — lönegraden B 21;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 538,300 kronor.

2) av herr *Olof Olsson*, som dock ej antytt sin mening.

Det i herr Nilssons i Gränebo m. fl. reservation framställda förslaget skilde sig från utskottets förslag allenast därutinnan, att reservanterna avstyrkt Kungl. Maj:ts av utskottet förordade förslag om anställande av en konsulent för musikundervisningen med ett arvode av 3,000 kronor samt vidtagit därav betingade ändringar i avlöningsstaten och anslagets slutsumma.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Vid denna punkt är, som kamarens ledamöter ha funnit, fogad en reservation. Reservationen vänder sig emot inrättandet i skolöverstyrelsen av en konsulentbefattning för musikundervisningen. Det gäller en ny befattning. Riksdagen har haft tillfälle att taga ställning till en framställning om inrättande av en sådan befattning tidigare men avslagit densamma.

Nu har även statskontoret yttrat sig rörande inrättandet av denna befattning, men statskontoret har avstyrkt framställningen under framhållande av att återhållsamhet alltjämt behöver iakttagas vid inrättandet av nya befattningar. Likaså har granskningsnämnden, som även haft tillfälle att tidigare yttra sig i dessa ärenden, ansett, att en begränsning av antalet inspektörer och

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

konsulenter inom skolöverstyrelsen borde vidtagas. Vi ha alltså icke funnit, att tillräcklig utredning är förebragt för inrättandet av denna nya befattning utan att därmed tillsvidare kan anstå.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt i utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Utskottet har funnit, att Kungl. Maj:t har anfört så goda skäl för inrättandet av en konsulentbefattning för musikundervisningen, att utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Undervisningen i sång och musik har ju stor betydelse för ungdomens fostran och utbildning, men den ställer också stora krav på dem som skola handha denna undervisning. Liksom gymnastikundervisningen är musikundervisningen en gruppundervisning, varvid ett större antal elever äro samlade för gemensamma övningar. Vidare ha stora framsteg gjorts i denna undervisningsgren på senare tiden. Det är utan tvivel av största vikt, att vederbörande musiklärare få någon handledning, så att de kunna följa med den allttjämt fortgående utvecklingen. Inom skolöverstyrelsen finnes ingen, som är sakkunnig just i denna undervisningsgren, och därför kan icke heller genom undervisningsråden någon sådan handledning givas.

Jag tror, att det är ett verkligt behov som det här gäller att fylla, och kostnaden är ju rimlig. Det föreslagna arvodet utgör 3,000 kronor. Utan tvivel skulle detta belopp väl betala sig genom den förstärkning, som genom en dylik konsulent komme musikundervisningen vid våra läroverk tillgodo, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen: På denna punkt, herr talman, är jag verkligen litet betänksam. Historien är ju den, att svenska musikläraresällskapet i fjol höst gick in till musikaliska akademien med en begäran om att akademien skulle gå till Kungl. Maj:t med vissa önskemål, som man hade inom sällskapet. De önskemålen voro närmast dessa, att skolöverstyrelsen skulle förses med en fackman, som å ena sidan särskilt skulle inspektera de olika läroverken och skolorna i deras undervisning i musik och sång, men å andra sidan också skulle ge handledning och instruktion genom stora fortbildningskurser o. d., inte bara i sång, utan också i talteknik. Och när man kommit riktigt i farten, tänkte man sig, att denna fackman inte borde vara en, utan helst ett par stycken.

Musikaliska akademien gick först till Konungen och rekommenderade förslaget. Sedan skickade Konungen ärendet till skolöverstyrelsen, som visserligen fann den mycket beaktansvärd, men å andra sidan ansåg, att kravet var något stort tilltaget. Man borde börja något försiktigare. Detta gjorde, att man begränsade sig till vad man ansåg sig ha behov av just nu. Denna begränsning är å andra sidan litet konstig. Den går i två etapper och perspektivet är rätt vidlyftigt. De tänka sig först, att denne fackman, som de förordade, visserligen skulle inspektera, men han skulle också stå skolöverstyrelsen till tjänst genom att exempelvis avge yttranden och förslag i frågor, som berörde musikundervisningen, särskilt när det gällde tillsättning av musiklärarebefattningar o. d. Han skulle naturligtvis som sagt inspektera inom ramen av förmåga, men han skulle framför allt i samband med denna inspektion av musikundervisningen anordna föreläsningar och instruktionskurser, närmast avsedda för skolornas lärare, men tillgängliga även för dem, som å vederbörande orter stode som ledare för den folkliga sång- och musikverksamheten. Jag kan inte neka till att det där perspektivet är litet betänkligt.

Det är klart, att man liksom måste bemanna sig, när man skall gå emot ett

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

anslag av denna beskaffenhet. Man riskerar lätt sitt goda namn och rykte. Men, som sagt, jag har bestämda betänkligheter. För det första har ju detta anslag inte precis något riktigt bra föregående — inte riktigt gynnsamt — förefaller det mig. När, som det nämndes nyss, departementschefen år 1921 sökte få en befattning av enahanda slag, förklarade riksdagen, att den inte funnit behovet styrkt, och saken kom inte ens under diskussion i någondera kammaren. När finansminister Thorsson vidtog sin stora besparingsåtgärd, föll ett litet arvode för något liknande behov också under bordet utan vidare, ja, utan att det egentligen väckte någon större opposition på något håll, inte ens i skolöverstyrelsen. Och år 1930 kom musikaliska akademien in med en ungefär enahanda framställning, som dåvarande departementschefen lade på hyllan. Det omnämndes nyss, vad granskningsnämnden hade yttrat, och i stil med granskningsnämnden har statskontoret yttrat sig just i detta här sammanhanget.

Men det är en annan sak, som gjort mig ännu mer betänksam. Det är nämligen så, att längre fram, under punkt 121, som vi komma till strax, finns en motion, som statsutskottet har avstyrkt, men som i grund och botten propagerar för en befattning av enahanda art, nämligen gällande teckningsundervisningen. Allt som kan sägas till förmån för denne musikkonsulent kan sägas till förmån för den konsulent, som dessa motionärer vilja ha, och man måste, tror jag, medge, att en konsulent för teckningsundervisningen är nästan mera påkallad än en konsulent i det här stycket.

Jag menar därför, att om det är på det viset, att å ena sidan den nu föreslagna konsulentbefattningen har, som jag säger, ett föregående, som inte precis är det bästa, och det å andra sidan föreligger krav på en befattning av liknande slag, som i grund och botten är viktigare, samt vidare: om man tänker på, att man inte i onödan, förrän man är fullt på det klara med vad som kan vara bäst, bör inrätta nya tjänster, så är jag faktiskt tveksam om, huruvida man bör gå på Kungl. Maj:ts förslag, som överensstämmer med utskottets i detta ärende.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Då det råkar förhålla sig så, att jag personligen är starkt intresserad å ena sidan av musikundervisningen, å den andra sidan av det frivilliga folkbildningsarbetet, som herr förste vice talmannen också berörde i det här sammanhanget, får kammaren ursäkta — i all synnerhet som departementschefen icke för ögonblicket är närvarande i kammaren — att jag säger ett par ord för att, till den kraft och verkan det hava kan, för mitt vidkommande vistorda, att behovet av en sådan befattning verkligen länge har gjort sig känt.

Jag tycker sannerligen det är ganska hårt att anföra den omständigheten, att riksdagen avtog det här för ganska många år sedan, som ett argument i dag för att riksdagen skall framhärda i denna framfart mot musikundervisningen vid våra läroanstalter. Verkliga förhållandet är, att läroverksstadgans föreskrifter om musikundervisningen vid läroverken aldrig ha kunnat bli förverkligade i levande livet, och jag tror, att en av de omständigheter, som ha bidragit därtill, har varit, att den centrala instansen på området inte har varit utrustad på erforderligt sätt. Den är själv fullt medveten om, såsom framgår av dess yttrande, att den icke kunnat ordentligt bidraga till förverkligandet av den mening, som en gång lagts ned i läroverksstadgan.

Jag kan inte riktigt sentera det argument, som nyss framförts, att det skulle framkalla några betänkliga perspektiv, att denne musikkonsulent, då han reser ut till läroverken, samtidigt tänkes kunna gå de intresserade krafterna inom det frivilliga bildningsarbetet på platsen tillhanda med sin sakkunskap. Ja,

Anslag till avlöningar vid skolöverstyrelsen. (Forts.)

jag trodde i stället, att om det låter sig göra, så är det ett plus och icke någonting, som borde ge anledning till betänkligheter.

För mitt vidkommande skulle jag vilja med dessa ord rekommendera till kammaren att här gå på statsutskottets linje.

Herr förste vice talmannen: Ja, herr talman, allt det där låter sig mycket väl sägas och är utmärkt bra, men det rymmes inte inom ramen för de kostnader, som här ha föreslagits. Det vore mycket tacknämligt, om man finge veta, vad allting skulle komma att kosta, som följer med, för den händelse man godkänner inte bara det anslag, som här begäres, utan också den motivering, som anföres för detta anslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 117—128.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 129.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) besluta, att de av riksdagen beslutade grunderna angående statsbidrag under budgetåret 1933/1934 till kommunala flickskolor skulle äga motsvarande tillämpning under budgetåret 1936/1937, dock med iakttagande att statsbidrag finge utgå till högst 65 parallellavdelningar, där ej Kungl. Maj:t, efter framställning av skolöverstyrelsen, för särskilt fall annorlunda bestämde;

b) medgiva, att tillfällig löneförbättring finge för tiden 1 juli 1936—30 juni 1937 utgå till lärarpersonalen vid kommunala flickskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;

till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt

till extra ordinarie ämneslärare och timplärare med belopp, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende nu gällande grunder bestämde;

c) till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 861,500 kronor;

II. att två av herr E. Sjödahl samt herr T. Erlander och fru Ruth Gustafson väckta motioner (I: 189 och II: 428) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I herr *Sjödahls* samt herr *Erlanders* och fru *Ruth Gustafsons* berörda motioner, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att, i samband med beviljande av anslag för bidrag till kommunala flickskolor, uttala, att bidrag måtte ur detta anslag utgå även till sådana kommunala flickskolor, som anordnat en femårig lärokurs, vilken vore grundad på genomgången sjätte klass av sex- eller sjuårig folkskola, anordnad enligt någon av en sådan skolas huvudformer, och vilka kommunala flickskolor av Kungl. Maj:t blivit erkända såsom sådana.

Ang. statsbidrag till kommunala flickskolor.

Ang. statsbidrag till kommunala flickskolor. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *Olof Olsson, Jonsson* i Eskilstuna och *Weijne*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! När det gäller de kommunala flickskolorna, är det ju för närvarande så, att det finnes en livskraftig sjuårig kommunal flickskola, men vid sidan av denna har inrättats en biform, en sexårig kommunal flickskola, som bygger på sex folkskoleår. Denna har däremot icke alls visat någon livskraft. Orsaken därtill är nog i främsta rummet, att denna icke alls kunnat hävda sig i konkurrensen med de fyraåriga mellanskolorna och realskolelinjerna, ty det är alldeles uppenbart, att om man efter sex år i folkskolan har att välja på en fyraårig realskolelinje och en sexårig kommunal flickskolelinje, så välja de flesta, såväl föräldrar som barn, den så väsentligt kortare och därmed billigare utbildningslinjen. Det måste ju ofta och icke minst med hänsyn till den rätt starka press, som det nog emellanåt är på ungdomen i realskolelinjerna och mellanskolelinjerna, vara olyckligt, att icke en lugnare skolform, som under fem år i det stora hela skulle kunna bringa den fram till samma bildningsmål, vid sidan därav kunde få konkurrera.

Den femåriga kommunala flickskolelinje, som jag har föreslagit i min motion, är ingen pedagogisk nyhet, då den redan upptagits och livligt förordats av 1927 års skolsakkunniga och likaså vid det tillfället tillstyrkts av skolöverstyrelsen. I det yttrande, som skolöverstyrelsen har avgivit över motionen, har överstyrelsen funnit skälen för inrättandet av en sådan femårig kommunal flickskola synnerligen beaktansvärda. Statsutskottet har sedermera använt samma omdöme, när det gäller skälen för en sådan linjes inrättande.

Nu skulle jag blott vilja hoppas, att man vid den översyn över den kommunala flickskolestadgan, som också synes beröra organisationen och som skolöverstyrelsen ställt i utsikt, inte bara skulle gå fram formellt utan även reellt pröva och söka få fram en kommunal flickskola, som duger, som vilar på genomgången fullständig folkskolekurs och som på en kortare tid än för närvarande skulle föra fram till det bildningsmål, som den kommunala flickskolan avser att uppnå. Och det skulle man säkerligen kunna vinna genom den femåriga linjen. Det är uppenbart, att vid en sådan prövning den nuvarande sexåriga linjen komme att falla bort, så att man å ena sidan finge en sjuårig kommunal flickskola, som byggde på fyra folkskoleår, och å andra sidan en femårig kommunal flickskola, som byggde på sex folkskoleår. På det sättet finge man två konkurrerande linjer och kunde använda antingen båda å samma ort eller ock endera, den som bäst passade ortsförhållandena.

Jag vill erinra om, att för landsbygdens ungdom är det sannerligen inte väl ordnat på den punkten för närvarande. Skall en elev redan efter fyra folkskoleår ge sig in till en stad eller ett annat samhälle för att där gå igenom en sjuårig kommunal flickskola eller ett privat flickläroverk, är vederbörande sju år borta från hemmet, och detta medför större omkostnader. Kunde man i stället få en flickskolelinje, som byggde på sex folkskoleår, och därpå lade fem år, som förde upp till samma bildningsresultat, som den kommunala eller den privata flickskolan för närvarande, och på så sätt under en lugnare arbetstakt förde fram eleverna till ungefärligen detsamma som den nuvarande realskolan och mellanskolan, skulle detta säkerligen ur landsbygdens synpunkt vara synnerligen önskvärt, likasom också ur de samhällsklassers synpunkt, där föräldrarna icke våga bestämma sig om sina barns fortsatta utbildning, förrän dessa genomgått hela folkskolan.

Jag skulle därför vilja uttala den förhoppningen, att skolöverstyrelsen inte blott måtte behålla sitt uttalade intresse för denna sak utan gärna öka detta

Ang. statsbidrag till kommunala flickskolor. (Forts.)

intresse med åtskilliga grader, och att departementschefen också måtte med uppmärksamhet följa denna frågas ytterligare behandling, så att man inom en nära framtid kan få på riksdagens bord, vad som ändå såväl skolöverstyrelsen och — såsom jag förmodar — även statsutskottet förutsatt, nämligen ett förslag om en verkligt livskraftig kommunal flickskola, som bygger på fullt genomgången folkskolekurs av sex år.

Under uttalande av denna förhoppning, vill jag, herr talman, inte för i af-ton ställa något yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 130 och 131.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 132.

I denna punkt hade utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att den av 1933 års riksdag beslutade ändringen i fråga om tjänstgöringsskyldighet för ämneslärare vid privatläroverk och rätt till uppdelning av årsklass i parallellavdelning skulle äga tillämpning jämväl för budgetåret 1936/1937, dock med iakttagande att statsbidrag finge utgå till högst 236 parallellavdelningar vid samtliga statsunderstödda privatläroverk;

b) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 534,000 kronor.

Ang. statsbidrag till privata högre goss- och samskolor.

Herr Reuterskiöld: Med herr talmannens benägna tillstånd kommer jag att yttra ett par ord i denna punkt utan att göra något yrkande.

Jag har velat begagna tillfället att till regeringen — departementschefen är inte närvarande — göra en hemställan därom, att den ville ha sin uppmärksamhet riktad på de privatläroverk, som äro internatläroverk. Jag har vid åtsilliga tillfällen under resor mellan Stockholm och Uppsala haft tillfälle att iakttaga, att den ungdom, som kommer till dessa internatläroverk, åtminstone i vissa fall har en mycket stark inbördes anda av solidaritet, mot vilket jag inte har något att erinra, men därjämte en mycket svag känsla av ansvar gentemot allmänheten och tredje man i fråga om yttre uppträdande. Det förefaller mig, som om dessa internatläroverk behövde en starkare tillsyn både med hänsyn till anslagens användning och rätten att anställa studentexamen. Ty det kan inte anses lämpligt, att man gång efter annan finner, att denna ungdom inte blott i ungdomlig glädjeyra tillåter sig ett och annat, som man alltid överser med, utan också i blaserad likgiltighet för andras intressen och andras ställning uppträder på ett sätt, som inte anstår en ungdom i dylika skolor.

Utän att göra något yrkande hemställer jag till regeringen, att den ville undersöka dessa förhållanden. Jag har haft anledning till att till rektor vid ett av dessa läroverk göra en sådan anmälan. Huruvida den lett till något resultat eller inte, känner jag inte, men jag vet, att den uppfattning, som jag nu uttalat, också delas av många av dem, som haft att föra sådana tåg, på vilka dylika uppträden inträffat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Om stats-
bidrag till
Olofskolan.

Punkten 133.

I en inom andra kammaren av fru *Ruth Gustafson* väckt motion (II:543) hade hemställts, att riksdagen ville besluta att till Olofskolan bevilja ett anslag av 15,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt att riksdagen måtte avslå fru *Ruth Gustafsons* berörda motion (II:543).

Reservation hade avgivits av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av fru *Ruth Gustafsons* berörda motion (II:543), till Bidrag till Olofskolan för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 7,500 kronor.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Denna motion angår verkligen riksdagen på ett alldeles särskilt sätt, och det är därför jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet på den, trots att det inte är så stora utsikter till att det blir något positivt resultat vid denna riksdag. Därför skall jag inte heller upp- taga kammarens tid någon längre stund.

Det är emellertid så, att vi här ha att göra med en sak, som riksdagen har bett om och rekommenderat och ansett särskilt betydelsefull. Det var i samband med 1927 års så kallade skolreform, som det var mycket tal om det inre arbetet i skolan och dess gestaltning. Här i riksdagen ha vi vid mångfaldiga tillfällen efter 1927 uttalat oss för experiment, men aldrig har riksdagen varit så angelägen om experiment som just på den linje, där denna skola gjort sina försök. Redan 1929 begärde denna skola, som då var ny, att få anslag, och om herrarna vilja höra, vad skolöverstyrelsen då sade i anslutning till riksdagens beslut, så blir man närmast förvånad över att överstyrelsen ännu inte har ansett sig kunna göra något mera positivt för skolan. Skolöverstyrelsen sade då till Kungl. Maj:t, att skolan strävar »att, i en större utsträckning än som varit möjligt vid andra läroanstalter, förverkliga de pedagogiska principer, som i nådiga propositionen till 1927 års riksdag angående omorganisationen av det högre skolväsendet av departementschefen förordats såsom börande ligga till grund för skolarbetets inre gestaltning, och till vilka riksdagen i huvudsak anslutit sig». Det har varit en del gyckel i lärarkretsar, inte minst rörande detta inre arbete, som redan från början betraktades såsom ett vackert tal och ingenting annat. Redan 1929 kunde skolöverstyrelsen således påvisa, att det gjorts något allvarligt just i den riktningen, och överstyrelsen tillägger, att skolan utför »ett pedagogiskt reformarbete, som kan bliva av betydelse för vårt lands skolväsen i dess helhet och som, enligt vad överstyrelsen kunnat finna, redan blivit i vida kretsar beaktat». Att skolöverstyrelsen inte då tillstyrkte detta anslag berodde helt enkelt på, att skolan var alldeles ny. När skolan år 1931 åter begärde anslag, sade skolöverstyrelsen: visst borde skolan ha anslag; och det är av en mycket stor betydelse, att undervisningsförsöken där få utföras under möjligast gynnsamma yttre betingelser, men då hade vi depressionen, som hindrade alla nya anslag.

Sedan den tiden har gått åtskilliga år, och skolan har utvecklats och vunnit ett allt större förtroende. När skolan nu åter kom fram med en anhållan om anslag har det varit inspektion av skolan från överstyrelsen, och utlåtandena från denna styrelse ha varit av den arten, att de fortfarande borde utmynna i en tillstyrkan av anslaget. »Skolans arbete synes mig framför allt», säger vederbörande undervisningsråd, »få sin prägel av den samverkan mellan praktiska och teoretiska läroämnen, som äger rum.» Här kommer följaktligen ännu en ny, stark synpunkt.

Om statsbidrag till Olofskolan. (Forts.)

Riksdagen har under den gångna tiden med synnerlig kraft gått in för att de praktiska synpunkterna på undervisning skulle tillvaratas. I Olofskolan har man nu två linjer, en som är avsedd att föra fram till studentexamen och en teoretiskt-praktisk linje för de elever, som inte vilja gå den dåliga vägen till studentexamen — det är ju en dålig väg, tycks nu alla människor komma överens om. Men den teoretiskt-praktiska linjen fyller således inte minst från försökssynpunkt en mycket stor uppgift. Vad arbetsmetoderna beträffar, säger undervisningsrådet, att »skolans arbetsanordningar äro ägnade att göra arbetet intressantare och mera lustbetonat samt att öka deras (elevernas) självförtroende och därigenom även framkalla en gynnsammare inställning till skolarbetet i allmänhet». — En nåd att stilla bedja om, tycker man, för varje skola! Vidare säger undervisningsrådet, att »samarbetet mellan lärare och lärjungar präglas av en tilltalande naturlighet, och lärjungarna göra ett hurtigt och frimodigt intryck».

Vi ha således här att göra med en skola, som på alla punkter gör de grundliga och fruktbara experimenten i metodiskt hänseende, som 1927 års riksdag uttalade sig för. Vidare har det tillsetts, att det blir en praktisk läggning av arbetet även på den teoretiska linjen, som i det fallet har nått synnerligt goda resultat.

Nu har emellertid skolöverstyrelsen avstyrkt anslag för detta året, men inte på grund av inspektionerna. Det var så, att efter dessa inspektioner uttalades, att skolan i varje fall inte ännu lyckats att i väsentliga punkter realisera sitt program. Skolan hade sålunda inte lyckats *fullständigt* med sitt program. Det är egentligen den anmärkning, som framkommit, men den försvagas av att vederbörande undervisningsråd säger: »Det är naturligt, om en så jämförelsevis ny skola med så säregen organisation av arbetet som denna icke ännu hunnit få den fasta utformning i olika avseenden, som kan vara önskvärd och som skolan själv uppenbarligen strävar fram emot.»

När dessa inspektionsberättelser förelägo, fann sig också statsrådet oförhindrad att av tillgängliga medel ge ett litet anslag å 3,000 kronor. Statsrådet har emellertid icke ansett sig kunna framlägga förslag till detta års riksdag: av vilket skäl? Naturligtvis inte på grundvalen utav vad som står i inspektionsberättelserna, som tydligt, logiskt och konsekvent, måste utmynna i en tillstyrkan av anslaget. Vad är det skolöverstyrelsen anför mot statsanslag? Jo, helt enkelt att överstyrelsen icke kan i erforderlig grad överblicka, i vad mån situationen förändrats i *statsfinansiellt hänseende*. Överstyrelsen säger, att det är så mycket av de ordinarie anslagsberättigade skolornas arbete, särskilt i praktiskt hänseende, som får stå tillbaka, och då vågar inte överstyrelsen tillstyrka anslaget. Jag vill inte säga, vad jag tänker om ett sådant resonemang som detta: därför att man inte kan tillgodose de vanliga skolorna fullt ut i fråga om vad som vore önskvärdt, så skulle man inte kunna ge en hjälpande hand åt en ekonomiskt nödställd skola, åt ett experiment, som håller på att förkvävas i ekonomiska svårigheter. Från utgiftssynpunkt och skolsynpunkt skall jag inte tillåta mig att karakterisera dessa synpunkter.

När jag skrev min reservation, vågade jag inte begära mer än hälften av den summa, som motionären hade öskat. Jag är ju ganska tacksam för det sätt, varpå utskottet formulerat sitt avslagsyrkande. Det heter där: »Enär den i ärendet förebragta utredningen icke lämnar möjlighet att bedöma skolans verksamhet, finner sig utskottet icke kunna tillstyrka motionen II: 543.» Därigenom synes mig utskottet ha funnit en sådan formulering, att departementschefen inte hindras från att i fortsättningen åtminstone göra som han har gjort under det sistförflutna året, att av tillgängliga medel ge anslag till

Om statsbidrag till Olofskolan. (Forts.)
skolan. Men å andra sidan har jag ansett, att när motionen kommit fram och skolan är av den betydelse, som skolöverstyrelsen gång på gång har understrukit, borde den ha fått den uppmuntran i nuvarande nödläge, som åtminstone reservationen vill lämna.

Detta är anledningen, herr talman, varför jag — utan större förhoppningar — ber att få yrka bifall till min reservation.

Herr Bergqvist: Jag har aldrig besökt Olofskolan, men jag har tagit del av dess senaste årsberättelse, och den gjorde ett ganska gott intryck på mig. Utskottet ansåg sig dock icke kunna tillstyrka bifall till motionen, då skolöverstyrelsen inte har funnit sig kunna tillstyrka något anslag för nästa budgetår och Kungl. Maj:t icke har framlagt något förslag därom. Men jag tror nog, att denna skola snart kan komma i åtanke för erhållande av statsbidrag, och herr Oscar Olsson kommer säkert att med sitt breda slagsvärd röja väg för den, så att den ett kommande år kan erhålla anslag.

Förslag i ärendet bör dock ha framlagts från Kungl. Maj:ts sida. Det är ganska svårt för statsutskottet att sitta och bedöma en skolas värde, så att utskottet kan avgöra, om skolan är av den halten, att den bör erhålla statsbidrag eller inte, när inte vederbörande skolmyndigheter och Kungl. Maj:t ha velat framlägga förslag därom.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wohlin: Jag vill inskränka mig till att uttala förhoppningen, att denna skola, som trots troligen förefintliga brister likväl arbetar efter en linje inom vårt skolväsen, som i många avseenden torde ha framtiden för sig, på sätt biskop Bergqvist nyss angav, skall bli föremål för statsrådets och chefen för eklelesiastikdepartementet välvilliga intresse i framtiden och att det skall bli möjligt för riksdagen att vid ett senare tillfälle bevilja ett lämpligt anslag till den verksamhet, varom här är fråga. Jag har en livlig känsla av att man här söker sig fram till en skolform, som syftar till att efter ett för elevernas naturliga begåvningar avpassat sätt bibringa dem kunskaper av en ganska hög nivå, utan att skolan förfaller till de i vårt skolväsen i övrigt så ofta förekommande strävandena efter minneskunskaper utan nämnvärd betydelse för det praktiska livet och för vederbörandes utbildning i framtiden.

Jag ber att få uttala förvissningen, att ärendet måtte återkomma till riksdagen i ett mera utrett skick och att riksdagen då skall få tillfälle att ägna denna intressanta och i många avseenden behjärtansvärda institution en välvillig uppmärksamhet.

I detta anförande instämde herr *Sandegård*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 134—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 142 och 143.

Lades till handlingarna.

Punkterna 144—149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 4,300,000 kronor.

*Anslag till
avlöning åt
lärare vid
fortsättnings-
skolor.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herr *C. G. Jacobsson* m. fl. väckt motion (II: 410), vari hemställdes, bland annat, att riksdagen måtte besluta för budgetåret 1936/1937 att arvoden för undervisningen i fortsättnings- och ersättningsskolor skulle utgå med respektive samma minimibelopp, som voro stadgade före nedsättningen år 1933;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *G. Rahmn* och *E. Sjödahl* (I: 134) och den andra inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* m. fl. (II: 301), vari hemställdes, att riksdagen måtte fastställa arvodet till lärare i fortsättnings- och ersättningsskolor till de belopp för undervisningstimme, som voro gällande, då 1933 års riksdag genomförde viss nedsättning i dessa arvoden, samt att riksdagen vid ett bifall till detta yrkande måtte besluta den därav betingade höjningen av det ordinarie förslagsanslaget till avlöningar av lärare vid fortsättningsskolor;

dels en inom första kammaren av herrar *J. Bergman* och *J. Björck* väckt motion (I: 93), vari hemställdes, att riksdagen måtte

ej mindre för budgetåret 1936/1937 fastställa arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola för undervisningstimme i fortsättningsskola till minst 2 kronor och 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola till minst 1 krona 50 öre, dock att arvodet för undervisning i manlig och kvinnlig slöjd skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 1 krona och 75 öre, för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona och 25 öre samt arvodet för undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskola minst 2 kronor för undervisningstimme ävensom att för undervisning i ämnet arbetskunskap, i den mån undervisningen i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål ej inginge däri, till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skulle utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme, samt att statsbidragen till avlöning av dessa lärare måtte utgå med belopp, motsvarande minimiarvoden;

än även besluta den av ett bifall till detta yrkande betingade höjningen av det ordinarie förslagsanslaget till avlöning av lärare vid fortsättningsskolor;

dels ock en inom samma kammare av herr *D. Norman* m. fl. väckt motion (I: 94), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att minimiarvodet för och statsbidraget till undervisningen i fortsättningsskolan och ersättningsskolan från och med den 1 juli 1936 skulle bestämmas efter de grunder, som gällde före år 1933, och att riksdagen skulle anvisa härför behöfliga medel.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med av-

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
 slag å herr Jacobssons m. fl., herrar Rahmns och Sjödahls samt herr Lundqvists m. fl., herrar Bergmans och J. Björcks samt herr Normans m. fl. berörda motioner (II: 410, I: 134 och II: 301, I: 93 och I: 94), motionen II: 410 såvitt nu vore i fråga, till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 4,300,000 kronor.

Reservationer hade anförts av, utom andra,

1) herrar *Olof Olsson, Bergqvist, Oscar Olsson, Bäckström, Rahmn, Magnusson* i Kalmar, *Eriksson* i Stockholm, *Jonsson* i Eskilstuna, *Weijne* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till herr Jacobssons m. fl., herrar Rahmns och Sjödahls samt herr Lundqvists m. fl., herrar Bergmans och J. Björcks ävensom herr Normans m. fl. berörda motioner (II: 410, I: 134 och II: 301, I: 93 samt I: 94), motionen II: 410 såvitt nu vore i fråga,

a) besluta, att arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, dock att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 1 krona 75 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 25 öre samt arvodet för undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskola minst 2 kronor för undervisningstimme ävensom att för undervisning i ämnet arbetskunskap, i den mån undervisning i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål ej inginge däri, till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skulle utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme,

b) till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 4,300,000 kronor;

2) herr *Pauli*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Bergqvist: Herr talman! Före år 1933 utgick arvodet till lärare i fortsättningsskolor med minst 2 kronor 50 öre per timme, men nämnda år företogs en sänkning av detta arvode, vilket nedsattes till 2 kronor. Åtgärden vidtogs uteslutande av finansiella skäl. Detta begränsade arvode har därefter bibehållits ända tills nu, men vid innevarande års riksdag ha flera motioner väckts, i vilka föreslagits, att man skulle återföra timarvodet i fortsättningsskolorna till samma belopp, som utgick före år 1933.

Ett bifall till dessa framställningar skulle medföra en ganska stor merutgift för staten. Kostnadsökningen beräknas uppgå till ett belopp av 950,000 kronor. Men om man ser närmare på saken, måste man medge, att denna framställning är fullt rättvis. När man nedsatte arvodet 1933, berodde det på att statens finanser krävde, att man gjorde nedprutningar. Nu ha vi kommit i ett lyckligare läge, så att man inte behöver göra så kraftiga nedskärningar, och under sådana förhållanden är detta en punkt, där man enligt min och de övriga reservanternas uppfattning bör taga ett steg i den riktning, som de väckta motionerna anvisa.

Under de tre år, som ha gått, ha lärarna i slöjd och lärarna i fortsättningsskolor fått vidkännas en minskning av sina förut garanterade inkomster med icke mindre än 4¹/₂ miljoner kronor. Man kan ju tycka, att det är för mycket att låta en kår som denna drabbas av en så avsevärd minskning i de arvodesbelopp, som förut ha utgått. Utskottet pekar emellertid på att man snart kan

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

vänta en reglering av folkskolläraernas löner och då naturligtvis även av fortsättningsskolläraernas, men den föreliggande frågan bör icke sammankopplas med en blivande lönerreglering på det sättet, att man uppskjuter återställandet av de förut utgående arvoden. De arvoden, vilka en gång tillförsäkrats dessa lärare, böra de också få, när staten nu kan bära utgiften. Vem garanterar för övrigt, att det blir någon lönerreglering under den allra närmaste tiden? Om man skulle ställa den frågan till ecklesiastikministern, om han är beredd att framlägga förslag om lönerreglering för folkskollärare och fortsättningsskollärare till nästa år, tror jag knappast att han skulle kunna besvara den frågan jakande.

Det är helt enkelt en gärd av rättvisa att nu återgå till de arvoden för lärare i fortsättningsskolor och ersättningsskolor, som de hade före 1933. Även med den höjning, som föreslås, ifrån 2 kronor till 2 kronor 50 öre respektive från 1 krona till 1 krona 50 öre, bli dessa lärares löner i alla fall inte lika höga som den ordinarie lön, som utgår till folkskollärare. Men lärarna i fortsättningsskolor ha ju ett mera ansvarsfullt och krävande arbete, och därför borde deras arvode utgå med åtminstone samma belopp som lönerna åt ordinarie folkskollärare.

Jag skall inte upptaga tiden längre med att diskutera saken, men jag anhåller att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Herr Gustafsson, Per: Vid behandlingen av detta ärende i utskottet var det givetvis mest ledamöterna i den avdelning av statsutskottet, som prövat frågan, som yttrade sig. Här råkar nu inte någon sådan talesman för utskotts-majoriteten åtminstone ännu ha anmält sig som talare, och därför kanske jag får lov att med några ord redogöra för den syn, som utskottsmajoriteten haft på saken.

Skolöverstyrelsen har haft det föreliggande ärendet till behandling och funnit sig icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:t att begära höjning av anslaget vid årets riksdag. Departementschefen har icke heller hos riksdagen begärt någon förhöjning av anslaget. Under sådana förhållanden brukar det vara vanligt, att man ställer sig betänksam mot att på grund av enskilda motioner öka budgetens utgiftssida med ett så betydande belopp som nära 1 miljon kronor. Det finns så mycket starkare skäl för den ståndpunkt utskottet intagit, som det dels ställes i utsikt en ny lönerreglering för folkskolläraerna, vilken kan komma snart nog och som kan inverka även på denna fråga, och dels framlagts en kungl. proposition om sjuårig folkskola, som i sin tur också kan stå i samband med det nu behandlade ärendet.

Det är riktigt, att arvodet för den undervisning det här gäller förut har utgått med högre belopp än det, som nu föreslås i den kungl. propositionen. Emellertid äro dessa arvoden ändock högre än arvodet åt slöjdlärare, och så avsevärt mycket högre, att skolöverstyrelsen ansett, att man först borde hemställa om höjning av slöjdläraryrvodet, innan man kunde tänka på att begära någon höjning av arvodet till lärarna vid fortsättningsskolor. Och därför ansåg sig skolöverstyrelsen, som är den ansvariga myndigheten i detta fall, böra föreslå, att återställandet av arvoden till deras tidigare storlek skulle ske etappvis. Under sådana förhållanden tycker jag för min del, att mycket starka skäl tala för att riksdagen bör avvakta framställningar från överstyrelsen och från departementschefen, innan den går med på att bevilja det belopp, som det här gäller. Det kan ju anföras och har anförts som ett skäl för reservanternas ståndpunkt, att arvodet förut har varit större och att det finansiella läget nu skulle medgiva en återgång till det förutvarande beloppet. Men jag tycker

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
i alla fall, att man bör låta Kungl. Maj:t komma med framställningen och icke fatta beslut på förslag av enskilda motionärer.

Det har insinuerats, att de framställningar, som gjorts motionsvägen, skulle ha stått i något samband med det förhållandet, att det är valår i år, men något sådant tror jag inte alls har legat till grund för väckande av motionerna. Rent reellt tycker jag emellertid, att frågan ligger så till, att kammaren bör följa utskottet, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wagnsson, Ruben: Herr talman! Den föregående ärade talaren medgav i sitt anförande, att i diskussionen om denna fråga anförts och kunnat anföras vissa starka skäl för den arvodesförhöjning, som i reservationen påyrkas. Men han har ändå inte velat ansluta sig till reservanternas ståndpunkt, och detta huvudsakligast därför att anslagskravet inte framförts i huvudtiteln och även därför att den närmast ansvariga myndigheten, skolöverstyrelsen, i sina riksdagspetita inte tagit upp här ifrågavarande belopp.

Särskilt med anledning av vad den ärade talaren yttrade rörande skolöverstyrelsen anser jag mig böra fästa kammarens uppmärksamhet på det förhållandet, att skolöverstyrelsen avgav sina riksdagspetita i augusti månad i fjol. Vid den tidpunkten kunde överstyrelsen inte ha någon aning om att det stats-ekonomiska läget var så utomordentligt gynnsamt, som det sedan visade sig vara. När man därför med hänsyn till de förhållanden, som avslöjades, då statsverkspropositionen avlämnades, har att ta ställning till detta spörsmål, är utgångsläget något annorlunda än det var, då skolöverstyrelsen avgav sina riksdagspetita.

Det förefaller mig också, som om de verkligt starka sakskälen här kunnat anföras av reservanterna. När arvodet till lärare vid fortsättningsskolor 1918 bestämdes, uttalades i riksdagsskrivelsen, att det under frågans föregående behandling rått stor enighet därom, att arvodet för lärarna vid fortsättningsskolorna borde ställas i en viss relation till folkskolläraernas avlöning. Den principen hade fastslagits redan 1877, då arvodet för första gången bestämdes för lärare i fortsättningsskola, och den innebär, att arvodet för undervisningen i fortsättningsskola skulle sättas något högre än lönen för undervisningen i folkskola. Det var också från dessa utgångspunkter, som det till år 1933 gällande fortsättningsskolearvodet bestämdes. Då från år 1919 den nya löne-regleringen för folkskollärare började tillämpas och när år 1920 dyrtidstillägg å de nya lönerna började utgå, omkastades emellertid förhållandet mellan lönerna åt lärare i folkskola och arvodet för undervisning i fortsättningsskola. Kungl. Maj:t föreslog med anledning därav år 1921 en arvodesförhöjning för lärarna i fortsättningsskola med 1 krona per timme. Riksdagen prutade emellertid ned den föreslagna höjningen till 50 öre per timme. Detta förhöjda arvode utgick sedan till den 1 juli 1924, då dels på grund av den starka reduktion av dyrtidstilläggen, som vid den tidpunkten vidtogs, och dels på grund av de statsfinansiella svårigheterna, denna löneförhöjning indrogs.

Jag fäster uppmärksamheten på att 1916 års departementssakkunniga, som utarbetade förslaget om arvode i de omorganiserade fortsättningsskolorna, beräknade folkskolläraernas löner till genomsnittligt per timme 2 kronor, och från dessa utgångspunkter stannade man vid ett arvode i den allmänna fortsättningsskolan av 2 kronor 50 öre per timme. Enligt den löne-reglering för folkskollärare, som sedan 1919 tillämpats, utgör arvodet i folkskola genomsnittligt 3 kronor 15 öre per timme. Tar man då också hänsyn till den provisoriska avlöningsförbättringen och dyrtidstillägget, kommer man för vanlig folkskollärare upp till ett avlöningsbelopp av inemot 4 kronor per timme. Av detta framgår, att arbetet i fortsättningsskolan i själva verket numera är

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

väsentligt lägre avlönat än arbetet i den egentliga folkskolan. Fortsättningsskolearvodet har under tiden 1924—1933 utgått med 2 kronor 50 öre i timmen vid de allmänna fortsättningsskolorna och med 3 kronor vid de yrkesbestämda fortsättningsskolorna. Trots att fortsättningsskolearvodet således är så ogynnsamt, som det i själva verket är, beslöt 1933 års riksdag på grund av det statsfinansiella läget att sänka arvodet med 50 öre i timmen.

Eftersom herr Gustafsson i Benestad här fäst så stor vikt vid vad skolöverstyrelsen haft att säga i denna fråga, ber jag att få erinra honom om att när denna reduktion av arvodet under kristiden företogs, avstyrkte skolöverstyrelsen åtgärden synnerligen energiskt. Överstyrelsen yttrade därvid bland annat: »I och för sig äro också dessa arvoden så låga, att de icke kunna minskas, utan att undervisningen vid fortsättningsskolan blir i fråga om ersättningens storlek försatt i en olycklig särställning vid jämförelse med förhållandena vid andra skolor.»

Att den år 1933 beslutade arvodesänkningen har varit för skolväsendet skadlig, anser jag mig kunna konstatera. Den har nämligen skapat en viss bitterhet och ett missnöje bland de lärare, som drabbats av denna inkomstminskning. Inte utan skäl ha dessa lärare sagt sig, att andra grupper av befattningshavare inte behövt till upphjälpande av statsfinanserna utsättas för arvodesreduktioner av detta slag. Härtill kommer också, att folkskollärarkåren under en lång följd av år sett sina förhoppningar om en löne reglering gäckade. De uttalanden, som från olika partiledares sida gjordes här i remissdebatten och som voro mot folkskollärarkåren ytterligt välvilliga, och vissa uttalanden, som sedan gjorts i en del av tidningspressen, ha nu inom lärarkåren väckt förhoppningar om att riksdagen, då de statsfinansiella skälen inte längre kunna motivera en avvisande hållning mot lärarkårens krav, nu skulle besluta återgå till de tidigare utgående arvoden för undervisningen i fortsättningsskolan.

De verkligt starka realskälen tala också härför, och vad utskottet i sitt utlåtande anfört, synes mig närmast ha karaktären av svepskäl. Såvitt jag kan se, har utskottet endast tre argument till sitt förfogande.

Det första argumentet utgöres av den här i riksdagen ofta återkommande erinran, att sådana anslag som det ifrågavarande inte skola beviljas på grundval av framställningar från enskilda motionärer. Om emellertid Kungl. Maj:t försummar att ta nödig hänsyn till de önskemål, som enskilda motionärer finna vara rättfärdiga, bör väl riksdagen, om den delar dessa motionärers uppfattning, inte hesitera inför att korrigera Kungl. Maj:t på en eller annan punkt. När jag, som betraktar mig långt mera regeringstrogen än herr Gustafsson i Benestad har anledning att betrakta sig, inte hesiterar inför att medverka till en korrigeringsdepartementschefens ståndpunkt i denna fråga, förefaller det mig i varje fall, som om inte kammaren heller hade anledning att visa sig så konungslig, som herr Gustafsson i Benestad.

Det andra av utskottet anförda skälet är, att hela fortsättningsskolans ställning kommer under omprövning i samband med upptagandet av frågan om det sjunde skolåret. Nu förstår jag inte, att här föreligger något som helst samband mellan dessa frågor. Om fortsättningsskolan skall bibehållas, ha ju de lärare, som undervisa i densamma, alla skäl att begära att få bli betalda på ett sätt, som kan anses skäligt. Skulle riksdagen vidta åtgärder, som inskränka undervisningen i fortsättningsskolorna, då komma ju anslagen för denna undervisning att automatiskt krympa i samma mån som undervisningen krymper.

Det tredje av utskottet anförda skälet, som också herr Gustafsson i Benestad här framfört, är, att en löne reglering har ställts i utsikt för lärarkåren

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
inom de närmaste åren och att den föreliggande frågan därför inte nu bör lösas på det sätt, som reservanterna föreslå. Jag har på den punkten en uppfattning, som går stick i stäv mot den herr Gustafsson givit uttryck åt. Jag tror och hoppas, att regeringen — antingen det blir den nuvarande eller någon annan regering — kommer att nästa år framlägga förslag till löneroglering för folkskolans lärare. Men jag tror, att det under sådana förhållanden är lämpligare att denna detalj ordnas nu, bland annat därför att genomförandet av en löneroglering alltid ställer vissa krav och i detta fall kanske inte så obetydliga krav på statskassan. Skall man då samtidigt föra fram frågan om en reglering av lönerna i fortsättningsskolan, blir utgiftsökningen så mycket större. Därigenom skulle hela lönerogleringsfrågan efter mitt förmenande komma i ett sämre läge.

Med hänsyn till vad jag här anfört och under instämmande i vad herr Bergqvist i sitt inledningsanförande yttrade, ber jag att få rikta en vädjan till kammaren att biträda reservationen, till vilken jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

Herr Rahmn: Herr talman! Efter herr Wagnssons anförande kan jag fatta mig kort. Jag vill emellertid säga några ord om en del frågor, som han inte berörde.

Till en början vill jag framhålla, att en invändning, som är mycket vanlig här i riksdagen, när denna fråga kommer på tal, är, att det gäller ett så stort belopp; 950,000 kronor är visserligen i riksstaten en högst imponerande summa. Jag vill emellertid erinra om att det här gäller över 10,000 anställda. Hela summan fördelas således med endast omkring 90 kronor per lärare, ett belopp som dock är nog så betydelsefullt för mottagaren. Jag vill också erinra om att, när nedsättningen av arvodet företogs för tre år sedan, kastade man, för att tala med statsministern i hans anförande tidigare i dag, sina blickar på åttonde huvudtiteln för att göra besparingar, och så stannade man vid denna punkt. Varför valde man just den här utvägen? Jo, det var därför, herr talman, att det här gällde en mycket stor kår och att man alltså genom nedsättningar av dess arvoden kunde draga in mycket pengar. Detta innebär naturligtvis en viss orättvisa emot denna stora kår. Man gick förbi mindre talrika tjänstemannakårer och lät dem behålla sina förmåner, men eftersom folkskollärarkåren är så stor till numerären, gjorde man ingreppet där, enär man visste, att man hade något att vinna genom en nedskärning på det hållet. Detta förhållande tycker jag, att kammaren särskilt bör tänka på, när det i detta sammanhang talas om det stora beloppet.

Jag vill också vända mig mot statsutskottsmajoritetens tal om lönerogleringen. Majoriteten kallar detta för en »löneroglering». Det är väl en fullständigt oriktig terminologi, eller hur? Detta har väl inte med folkskollärarnas löneroglering att göra. Ecklesiastikministern har ju låtit förstå, att han ställer i utsikt, att förslag till en löneroglering skall framläggas vid nästa års riksdag. Men här gäller det en helt annan sak än en löneroglering. Man nedskar arvodet till dessa lärare 1933, och då sades bestämt ifrån och angavs såsom enda skäl, att beskärningen skedde på grund av den ekonomiska krisen. Det låg således ett bestämt »tills vidare» i denna åtgärd. Samma motivering har också legat till grund för riksdagens beslut att höja slöjdarvudet: Nu är det bättre tider, alltså skola dessa arvoden återställas till det belopp, som utgick före år 1933. Det är således fullt konsekvent, om vi även i fråga om dessa arvoden besluta en återgång till de tidigare förhållandena.

Utskottet talar om att genomförandet av den sjuåriga folkskolan skulle på något sätt inverka på denna fråga. Jag vill då erinra kammaren om att skulle

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

en sjuårig folkskola läggas till grund, ha vi anledning att ställa större krav på kompetensen hos lärarna i fortsättningsskolan än nu. För närvarande bygger man på en sexårig folkskola, och alltså behöver man inte ställa så stora krav på kompetensen hos fortsättningsskolans lärare, som man måste göra, om man bygger på en sjuårig folkskola, i vilken ju eleverna bli mera försigkomna än i en endast sexårig skola. Jag anser, att detta är ett argument, som ytterligare stärker reservanternas resonemang.

Jag har av en händelse i dagarna kommit att bli insatt i motsvarande förhållanden i England. Dess Board of Education ger varje år ut en rapport varav man bl. a. finner, att lärarlönerna år 1931 i England besukos med 10 procent på grund av kristiden. Men år 1934 hade konjunkturerna blivit gynnsammare och statsfinanserna förbättrats, och då tog man konsekvenserna därav och återförde folkskollärarlönerna till samma nivå, som de hade före år 1931.

Jag skulle ha velat rikta en vädjan till ecklesiastikministern, men han är ju frånvarande nu. Jag vill dock erinra om att han nyligen tog emot en uppvaktning av i saken intresserade, och han uttalade då sin fulla förståelse för deras krav. Jag kan också instämma med herr Wagnsson däri, att det finansiella läget nu är åtskilligt bättre än det var, när ecklesiastikministern avlämnade sin proposition och i synnerhet när skolöverstyrelsen yttrade sig den 31 augusti 1935. Jag vill sålunda, herr talman, på det allra livligaste instämma i det yrkande, som herrar Bergqvist och Wagnsson ha framställt, då jag är övertygad om att vi utföra en i bästa mening rättvis handling, om vi här bifalla reservanternas yrkande.

I herr Rahmns yttrande instämde herr *Ernfors* och herr *Bodin, Karl*.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Jag vill endast med några få ord yrka bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen. Efter de tre anföranden, som nu ha hållits i denna sak, återstår inte mycket för mig att komma med, men eftersom de tre talarna voro en biskop, ett undervisningsråd och en lektor, anser jag, att någon röst ifrån folkets icke lärda element också kan få göra sig hörd.

De flesta av oss voro för några år sedan med om att fatta beslut om den ifrågavarande beskärningen av arvodena för undervisning i fortsättningsskolor. Vi gjorde det nog i allmänhet med ganska tungt hjärta, men vi ansågo, att vi voro tvungna därtill på grund av det statsfinansiella läget. Jag minns, att när jag efteråt träffade folk hemma i orterna, voro inte blott lärarna, som det närmast gällde, ledsna över beslutet, utan även de andra sockenborna tyckte, att det var ganska tråkigt, att deras lärare, vilkas väl de alltid varit vana att bevaka och för vilka de voro intresserade och vid vilka de voro bundna med tacksamhet för deras uppskattade gärning, skulle behöva vidkännas en sådan inkomstminskning. Jag hörde sådana förslag framställas, som att man nu borde med socknens medel ersätta lärarna för den prutning, som riksdagen hade beslutat. Men när vi fingo tala litet om saken, avstodo de ifrån en sådan åtgärd, därför att man kom överens om att det inte var lämpligt, att socknen, som nog hade ännu mera ont om tillgångar än staten, skulle ikläda sig utgifter, som den inte var skyldig till.

Alltnog, lärarpersonalen har fått finna sig i denna nedprutning av arvodet under en tre, fyra år. Nu är det statsfinansiella läget ett helt annat, och då borde vi kunna komma överens om att tiden är inne att låta folkskollärarna återfå det arvode, som de haft, innan det nedsattes. Med tacksamhet får jag konstatera, att första kammaren nyss fattade beslut om att återföra arvodet

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
för lärare i slöjdskolorna till det gamla beloppet. Jag för min del anser emellertid, att det finns ännu starkare skäl att återföra arvodet åt lärare i fortsättningsskolorna till det gamla beloppet, ty undervisningen i fortsättningsskolorna är givetvis ett kvalitetsarbete av en helt annan grad än undervisningen i slöjd.

Jag yrkar bifall till herr Olof Olssons reservation.

Herr statsrådet **Engberg**: Jag har icke haft anledning att i någondera kammaren taga till orda i den punkt, som gällde höjning av ersättningen för slöjd-undervisning — slöjdarvodet som det gemenligen kallas. I den frågan hade ju uppnåtts fullkomlig enighet inom statsutskottet. Men liksom jag gjort i andra kammaren, anser jag mig även i denna kammare böra i korthet motivera, varför regeringen — närmast då finansministern och jag, som tillsammans handlagt dessa båda spörsmål — icke ha ansett oss kunna eller böra presentera årets riksdag ett förslag till de höjningar, som här ha påkallats.

Anledningen har helt enkelt varit den, att en undersökning nu fullföljes och slutföres inom de båda departementen angående en allmän lönereglering för folkskollärarkåren. Till denna undersökning hava överantvardats en hel del frågor, bland annat frågan, huruvida, på vad sätt och i vad mån ett sådant fristående arvode som arvodet för undervisning i fortsättningsskolan kan inarbetas i lönen. Ingen i denna kammare, ingen i riksdagen och ingen i regeringen heller kan i detta ögonblick säga, huruvida och i vad mån det skall lyckas utredningen att klara upp det problemet, men vi ha ansett det vara meningslöst att på fröskeln till en dylik lönereglering för lärarekåren och just när man signalerar att 1937 års riksdag bör befatta sig med saken, föregripa detta i viktiga avseenden genom att merbelasta budgeten under rubriken slöjd-undervisning med bortåt en halv miljon kronor och här med 950,000 kronor. Det är ju dock inga små belopp, som det här är fråga om att på enskilda motioner bevilja — under denna punkt gäller det, som sagt, en höjning på 950,000 kronor. Nog förefaller detta att vara ganska vågsamt. Jag vet mycket väl att på enskilda motioner ha beslutats betydande belopp utöver den av Kungl. Maj:t föreslagna budgeten, men inte kan det anses lämpligt och riktigt att föregripa lösningen av problem, som äro lagda under utredning — i detta fall frågan om en allmän lönereglering för kåren — och här på denna punkt gå till en så betydande höjning.

Jag har velat säga dessa ord för att motivera den hållning, som vi intagit i regeringspropositionen.

Herr **Pauli**: Herr talman! Det hade kanske inte varit nödvändigt att förlänga debatten, eftersom så många talare redan uppträtt på reservanternas sida, men jag har velat i korthet förklara min ståndpunkt, då jag här står antecknad med en blank reservation.

Det är nämligen så, att jag inom utskottet kände en viss tvekan i denna fråga. Denna tvekan gällde inte på något sätt de synpunkter, som här av flera talare framhållits, angående det rättvisa och riktiga i detta krav. Jag tror inte någon kan bestrida det framställda kravet på sådana grunder, och detta har ju inte heller på något sätt skett i statsrådets nyss hållna anförande. Min tveksamhet dikterades av alldeles samma synpunkter som dem ecklesiastikministern nyss framhöll, nämligen de statsfinansiella, betänkligheten i att ovanpå den nyss voterade höjningen av slöjdanslaget med över en halv miljon kronor lägga nära en miljon, och detta till på köpet till följd av enskilda motioner. Jag har emellertid kommit till den övertygelsen, att denna av statsfinansiella skäl förestavade tveksamhet icke med rätta kan få göras gällande gent emot det full-

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

komligt klara rättfärdighetskrav, som föreligger i det av så många olika motionärer framställda yrkandet om ett återställande av dessa arvoden till deras förutvarande belopp.

Det är i själva verket ganska anmärkningsvärt, vilken anslutning detta krav har fått från mycket skilda håll. En motion i denna fråga är undertecknad av icke mindre än åtta högermän i andra kammaren, och i denna kammare är en motion undertecknad av en högerman och en socialdemokrat, en av två medlemmar av folkpartiet och en av en rad socialdemokrater. Man kan alltså nästan tala om ett slags nationell samling på denna punkt. Att önskemålet på detta sätt går långt utöver partilinjerna, visar också, att här föreligger en sak, för vilken rent objektivt bärande skäl kunna förebringas.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vid den av den föregående ärade talaren anförda synpunkten om en lönereglering, som överväges för folkskolans lärare, men endast påpeka det, att frågan om fortsättningsskolearvodena torde böra beaktas alldeles vid sidan av frågan om en sådan lönereglering, eftersom det knappast kan komma i fråga att såsom regel inarbeta dem i lönen. Det är nämligen långt ifrån alla lärare, som syssla med undervisning i fortsättningsskolor, och i synnerhet när det gäller yrkesbetonade fortsättningskolor, omfattar denna undervisning mycket, som inte tillhör den allmänna skollärarkompetensen.

Jag ber, herr talman, att på grund av de, som jag anser, mycket bärande skäl, som här i debatten framförts, få yrka bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag har försuttit tillfället att instämma med herr Rahmn i hans anförande, som jag endast hade tillfälle att till en del åhöra. Jag föranledes därför att nu med några ord angiva de skäl, som föranlett mig att anse, att arvodet till de här ifrågavarande lärarna bör, och bör redan nu, utgå med de i herr Olof Olssons reservation angivna beloppen.

Nedsättningen i arvodena har föranletts uteslutande av statsfinansiella skäl. Är nu det statsfinansiella läget i hög grad förbättrat, kan väl enligt min mening denna förbättring ej utnyttjas på mera ansvarsmedvetet sätt än genom att erkänsla visas dem, som handhava undervisningen av en stor del av vår ungdom. Arvodessnibningen bör ej bestå längre än som motiveras av statsekonomiska svårigheter, och detta anslag kan nu återföras till normal storlek.

De signaleringar, som herr statsrådet talade om till förbättring av löneförhållandena för lärarna, äro dock ej något fast att bygga på, utan det enda riktiga är väl, att vi redan nu gå till mötes de önskningar och de, jag kan säga, berättigade krav, som framförts av de ifrågavarande lärarna.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att med dessa få ord yrka bifall till herr Olof Olssons m. fl. reservation.

Herr Gustafsson, Per: Ja, herr talman, jag har en motsatt uppfattning mot den siste ärade talaren och likaså mot en del av de föregående. Är det så, att vi stå, som statsrådet yttrade, på tröskeln till en lönereglering för den kår, det här gäller, och det är en del av lönen, som betalas ut i form av detta arvode, så är det åtminstone ett ganska ovanligt förfarande, att riksdagen tar sig för att bestämma denna del nu, då det, som förut sagts, signaleras, att det möjligen redan till nästa år kan komma i fråga att reglera hela området. Jag menar också, att det är tämligen ovanligt, att man icke inväntar en utredning om den möjlighet, som kan finnas att arbeta in arvodena för denna läraregrupp i lönerna. Jag förmodar, att ett beslut nu skulle omöjliggöra undersökning där-

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

om, och detta är också ett skäl, varför man försiktigtvis bör ställa sig på utskottets linje i denna fråga. Det kan ju hända, att jag är mera rojalistisk än herr Wagnsson, men det har ju talats om att regeringen har ett stödparti, och om inte det finns någon annan, som stöder regeringen i denna punkt, tycker jag, att jag bör ha en viss skyldighet att göra detta, alldenstund jag här står på den försiktiga sidan, på den sparsamma sidan och på den sida, där svenska folket i gemen torde stå.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Jag har i det väsentliga blivit förekommen, sedan jag begärde ordet, främst av friherre Lagerfelt, som ungefär framförde de synpunkter, jag har på denna fråga. Ehuru jag är ledamot av statsutskottet, var jag hindrad att vara närvarande, då denna punkt behandlades. Hade jag varit närvarande, så hade jag för min del också stått antecknad för den av herr Olof Olsson och herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen. Jag kan inte dela den uppfattning, som uttalats av herr statsrådet Engberg och nu senast av herr Gustafsson i Benestad, att denna fråga, som vi nu behandla, har något så direkt sammanhang med den löneroglering, om vilken undersökning pågår inom ecklesiastikdepartementet att icke ett positivt beslut nu bör fattas. Jag ser denna fråga så, att här gäller det att återställa ett arvode till den nivå, som det hade före kristiden, således ett återgående till ett arvodesbelopp, som kristiden med dess ekonomiska konsekvenser tvingade oss att nedsätta. Nu ha vi kommit upp i bättre konjunkturen, och då synes det mig rättvist och billigt, att detta arvode också återställs. Den saken bör enligt min mening inte sammanblandas med lönerogleringsfrågan. Lönerogleringsfrågan är en fristående fråga, som bör tagas upp och ses i sitt större sammanhang. Det är riktigt, att det blir en stor samlad summa, men det är också ett betydande antal befattningshavare, som det här gäller, och det blir inte så värst mycket per befattningshavare, om man slår ut höjningen på alla dessa.

Då nu inte ens talesmännen för utskottet ha kunna bestrida, att vad reservationerna här i sin reservation begära endast är en gärd av rättvisa, så har jag för min del inte kunnat vid mitt ställningstagande göra annat än biträda det yrkandet, som här framställts i den avgivna reservationen, till vilken tidigare har yrkats bifall. Jag instämmer, herr talman, i detta yrkande.

Jag kan tillägga den upplysningen, som lämnas mig här, att andra kamraren har bifallit reservationen.

Häri instämde herr *Andersson, Elof.*

Herr **Norman:** Herr talman! Jag tror herr Gustafsson i Benestad fullkomligt missuppfattade den ifrågasatt avklarade fråga, som nyss avgavs från statsrådsbanken. Den löneroglering, som är ifrågasatt att eventuellt kunna framläggas till nästa riksdag, har i sig själv ingenting med fortsättningsskolearvodet att göra. Herr statsrådets motiv till att han inte har tagit upp denna arvodesfråga i statsverkspropositionen var, efter vad jag kunde förstå av hans framställning här, de tankar, som man möjligtvis skulle kunna ha på att inarbeta fortsättningsskollärarnas arbetsuppgifter i folkskollärarnas. Men jag tror inte, att detta skall kunna låta sig göra. Här är det dock ett undervisningsområde, för vilket det fordras särskilda kvalifikationer hos lärarna. Inte vilken folkskollärare som helst kan bli lärare i fortsättningsskola, utan han måste ha i vissa fall behörighet från överstyrelsen och i andra fall behörighet från folkskolin-

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

spektören. Vidare är det, såsom här också förut anförts, inte alla lärare i folkskola, som ha arbete i fortsättningsskolan, och i många fall är arbetet mycket ojämnt fördelat. En lärare kanske har en timme om dagen, när fortsättningsskolan pågår — på platser nämligen, där det finns flera stycken lärare — en annan två, tre timmar o. s. v., andra kanske inte alls ha någon sysselsättning i fortsättningsskolan. Under sådana förhållanden kan jag för min del inte förstå, att det kan finnas någon som helst möjlighet att förverkliga den tanke, som herr statsrådet förklarade sig ha haft, och med anledning därav kan jag inte finna, att riksdagen har någon anledning att beakta detta eventuella sammanhang med den blivande löne regleringen för folkskolans lärare, som ju gäller någonting helt annat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Det kan icke behöva sägas mycket efter allt som redan yttrats i denna fråga. Jag föranleddes att begära ordet, då jag hörde statsrådets yttrande för en stund sedan. Han föreföll misslynt över möjligheten, att man skulle kunna bifalla reservationen. Jag förstår synnerligen väl, att han kan vara missnöjd med ett föregående beslut, där man prutade ungefär hälften — det var i fråga om teatterrådet — av vad han begärt, men att en minister kan vara missnöjd, då han får så pass mycket mer än han begär — som här finnas utsikt till — på sin huvudtitel, förefaller mig icke så litet egendomligt.

Det har redan sagts av andra talare, att denna fråga inte har något närmare sammanhang med löne regleringen; det är två skilda saker. Jag behöver ej yttra mig därom vidare. Men även om de båda frågorna hade något sammanhang, förstår jag ingalunda hur ett beslut i enlighet med reservationen skulle föregripa löne regleringen, då det endast är fråga om att återgå till ett belopp, som förut gillats av riksdagen och som nedsatts endast på grund av tvingande statsekonomiska förhållanden under en kristid. Skulle den länge väntade löne regleringen verkligen kunna tänkas bli en reglering nedåt?

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Olof Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 163 av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet i nämnda punkt hemställt.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-

Anslag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 164—193.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 194.

Lades till handlingarna.

Punkterna 195—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. vissa
anslag till
nykterhetens
främjande.*

Punkten 208.

Under punkten 203 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 298,500 kronor att utgå under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövades lämpliga, samt till de av departementschefen i statsrådsprotokollet omförmälda ändamål med högst de av honom angivna belopp.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag innebar bland annat, att till följande ändamål skulle utgå bidrag med nedan angivna belopp, nämligen till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. med 115,000 kronor, till främjande av riksutskottets för de kristnas nykterhetsrörelse verksamhet med 4,000 kronor samt till främjande av nationaltemplarordens studie- och ungdomsverksamhet med 10,000 kronor, ävensom att anslagsmedlen till rikskommittén mot den olagliga rusdryckshanteringen med utgången av innevarande budgetår skulle upphöra att utgå samt att i stället det till centralförbundet för nykterhetsundervisning utgående anslagsbeloppet skulle höjas med 5,425 kronor till 36,000 kronor för att sätta denna sammanlutning i tillfälle att övertaga den av rikskommittén hittills bedrivna upplysningsverksamheten.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* m. fl. (I: 136) och den andra inom andra kammaren av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl. (II: 306), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. anslå det av skolöverstyrelsen föreslagna beloppet 140,000 kronor och att upptaga slutsumman av bidraget till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande med motsvarande förhöjt belopp;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Bårg* m. fl. (I: 139) och den andra inom andra kammaren av herrar *A. Olsson* i Gävle och *E. Hage* (II: 326), vari i första hand hemställdes, att riksdagen måtte anvisa ett belopp av 15,000 kronor för främjande av rikskommitténs mot den olagliga rusdryckshanteringen verksamhet och i följd därav dels höja anslaget till undervisnings- och upplysningsverksamheten m. m. för nykterhetens främjande med 15,000 kronor, dels ock sänka näm-

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

da anslag med 5,425 kronor och alltså upptaga anslaget till ett belopp av 308,075 kronor, samt, därest denna hemställan ej skulle bifallas, i andra hand att anslaget under åttonde huvudtiteln, Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande måtte höjas med 10,000 kronor, vilket belopp skulle påföras anslaget till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m., varigenom detta anslag skulle höjas till 125,000 kronor, samt att riksdagen måtte uttala att av detta belopp minst 10,000 kronor borde användas för upplysnings- och propagandaverksamhet för motverkande av den olagliga rusdryckshanteringen, samt att anslaget för detta ändamål borde användas till bestridande helt eller delvis av kostnader för föreläsningar samt även till skriftspridning och övrig verksamhet i huvudsak av det slag, som bedrivits av rikskommittén mot den olagliga rusdryckshanteringen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* m. fl. (I:138) och den andra inom andra kammaren av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl. (II:305), vari hemstälts, att det anslag, som för närvarande utginge till rikskommittén för den olagliga rusdryckshanterings bekämpande (under åttonde huvudtiteln: Bidrag till undervisnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande) måtte även för nästa budgetår oförändrat utgå med 15,000 kronor, helst med bibehållande av nuvarande organisation eller — om verksamheten skulle överflyttas till centralförbundet för nykterhetsundervisning — i varje fall med de modifikationer som vore nödvändiga för nu ifrågakvarande särskilda verksamhet, med beaktande av vad av motionärerna erinrats;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* m. fl. (I:101) och den andra inom andra kammaren av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl. (II:244), vari hemstälts, att anslaget för budgetåret 1936/1937 till de kristna samfundens nykterhetsrörelse måtte höjas från av Kungl. Maj:t föreslagna 4,000 kronor till 5,000 kronor, och slutsumman för bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande följaktligen erhålla motsvarande höjning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Bjurström* m. fl. (I:137) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Lundbom* m. fl. (II:314), vari hemstälts, att det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkt 203, upptagna anslaget till nationaltemplarordens undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. måtte höjas från 10,000 kronor till 11,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr *Bärge* m. fl. samt herrar *Olssons* i Gävle och *Hages*, herr *Bergmans* m. fl. och herr *Johansons* i Huskvarna m. fl. samt herr *Bjurströms* m. fl. och herr *Lundboms* m. fl. berörda motioner I:139 och II:326, I:138 och II:305 samt I:137 och II:314 ävensom på grund av herr *Bergmans* m. fl. och herr *Johansons* i Huskvarna m. fl. motioner I:136 och II:306 men med avslag å herr *Bergmans* m. fl. och herr *Johansons* i Huskvarna m. fl. motioner I:101 och II:244, såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 319,000 kronor att utgå under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövides lämpliga, samt till de av departementschefen i statsrådsprotokollet över eklestiastikären den 3 januari 1936 under punkt 203 omförmälda ändamål med högst de av honom angivna belopp, dock med de ändringar härutinnan, som föranleddes av vad utskottet i det föregående anförde.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson*, *Bäckström* och *Danielsson* ansett, att utskottet bort, med tillstyrkande jämväl av herr Bergmans m. fl. och herr Johansons i Huskvarna m. fl. motioner I: 101 och II: 244, hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr Bärge m. fl. samt herrar Olssons i Gävle och Hages, herr Bergmans m. fl. och herr Johansons i Huskvarna m. fl., herr Bjurströms m. fl. och herr Lundboms m. fl. samt herr Bergmans m. fl. och herr Johansons i Huskvarna m. fl. berörda motioner I: 139 och II: 326, I: 138 och II: 305, I: 137 och II: 314 samt I: 101 och II: 244 ävensom på grund av herr Bergmans m. fl. och herr Johansons i Huskvarna m. fl. motioner I: 136 och II: 306 såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 320,000 kronor att utgå under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövades lämpliga, samt till de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 3 januari 1936 under punkt 203 omförmälda ändamål med högst de av honom angivna belopp, dock med de ändringar härutinnan, som föranleddes av vad reservanterna i det föregående anfört.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Detta är, i motsats till den nyss diskuterade frågan, en mycket liten fråga. Här gäller det endast en liten höjning på 1,000 kronor utöver vad statsutskottet föreslagit. Det var så, att det förelåg motioner om höjande av anslaget till två av de sällskap, som här förekomma, nämligen nationaltemplarorden och de kristna samfundens nykterhetsrörelse. Utskottet gick med på motionen beträffande nationaltemplarorden men inte på motionen om höjande av anslaget till de kristna samfundens nykterhetsrörelse. Den sistnämnda organisationen räknar ungefär hälften av nykterhetsfolket här i Sverige som medlemmar, och dess anslag var 5,000 kronor till för, jag tror, två år sedan. Då behövdes det en höjning av ett annat anslag, som inte Kungl. Maj:t hade föreslagit, och för att inte komma över budgetens ram plockade man ihop dessa pengar från andra anslag. Det fanns således inte den ringaste sakliga motivering för sänkandet av anslaget på 5,000 kronor till de kristna samfundens nykterhetsrörelse. När man nu på andra håll i budgeten försökt efter kristiden komma över till så att säga de normala förhållandena, har jag inte kunnat finna någon anledning att låta denna del av nykterhetsrörelsen stå kvar i den undantagsställning, som den för ett par år sedan kom in i, och det är därför, herr talman, som jag har föreslagit, att även denna avdelning av nykterhetsrörelsen skulle komma i åtnjutande av det vanliga anslag, som den brukat få. Det är också därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Bärg, Anders*, och herr *Bjurström*.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära ordet, men jag skall i alla fall be att få yrka bifall till utskottets hemställan, som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den punkt reservationen avser.

Herr Bergman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Jag vill erinra om att saken ligger till på samma sätt som den större sak vi avhandlade för en stund sedan, nämligen så, att det är fråga om att komma tillbaka till ett tidigare beviljat belopp, som nedsattes för några år sedan på grund av rådande kristidsförhållanden, och det gäller nu en så obetydlig utgift som att höja ett anslag på 4,000 kronor till 5,000 kronor.

Ang. vissa anslag till nykterhetens främjande. (Forts.)

Det är fråga om ett högst litet anslag, men om en verksamhet, som är av stor betydelse och omfattning, eftersom den utföres av de samlade kristna samfundnen, både svenska kyrkan och de frikyrkliga samfundnen. Deras gemensamma organ för detta nykterhetsarbete har endast det ytterst anspråkslösa anslaget av 4,000 kronor för sin verksamhet. De hava förut haft 5,000 kronor. Nu gäller det att giva dem tillbaka dessa 1,000 kronor, som de förlorade 1933. Jag tycker inte, att kammaren borde pruta på ett så obetydligt anslag som detta är ur statsfinansiell synpunkt, särskilt när det gäller en så betydelsefull sak, en sak, beträffande vars nytta det inte finns någon tillstymmelse till delade meningar, liksom inte heller angående det sätt, varpå verksamheten bedrivs. Det har veterligen aldrig gjorts den ringaste anmärkning emot den nykterhetsverksamhet, som utövas av de kristna samfundnen.

Jag ville gärna hoppas, att kammaren icke skall tveka att bifalla reservationen i detta fall.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, och herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 208, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning fletalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 25.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 209—215.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1936. Nr 21.

Anslag till
avlönningar
vid gymnastiska centralinstituttet.

Punkten 216.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för gymnastiska centralinstituttet, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937; dels ock till Gymnastiska centralinstituttet: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 135,500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* m. fl. väckt motion (II: 538), vari hemställt, att riksdagen ville för budgetåret 1936/1937 fastställa nedanstående arvoden för nedanstående befattningshavare vid gymnastiska centralinstituttet: för kamreraren 1,800 kronor, för sekreteraren 1,550 kronor, för bibliotekarien 1,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr *Lundqvists* m. fl. berörda motion (II: 538),

a) godkänna följande avlöningsstat för gymnastiska centralinstituttet, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis ..	kronor	54,600
2. Avlöning till tjänsteman å övergångsstat, förslagsvis	»	6,300
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a. Grundbelopp	kronor	64,800
b. Vikariatsersättningar m. m., förslagsvis	»	800
4. Avlöning till övrig icke-ordinarie personal	»	6,200
5. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis	»	2,800

Summa förslagsanslag kronor 135,500;

b) till Gymnastiska centralinstituttet: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 135,500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Nylander, Pauli, Lindström* och *Rahmn*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att arvodena till kamreraren och sekreteraren vid gymnastiska centralinstituttet skulle i enlighet med i motionen II: 538 framställt yrkande höjas till 1,800 kronor, respektive 1,550 kronor, samt följaktligen hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herr *Lundqvists* m. fl. berörda motion (II: 538),

a) godkänna följande avlöningsstat för gymnastiska centralinstituttet, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis ..	kronor	54,600
2. Avlöning till tjänsteman å övergångsstat, förslagsvis	»	6,300
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a. Grundbelopp	kronor	66,600
b. Vikariatsersättningar m. m., förslagsvis	»	800
4. Avlöning till övrig icke-ordinarie personal	»	6,200
5. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis	»	2,800

Summa förslagsanslag kronor 137,300;

Anslag till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)

b) till Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 137,300 kronor.

Herr Nylander: Herr talman! Ehuru jag icke har deltagit i behandlingen av detta ärende å avdelningen inom statsutskottet, har jag dock i statsutskottet in pleno haft tillfälle att ansluta mig till den i denna punkt avgivna reservationen, och jag har gjort det på grund av de upplysningar, som framfördes av avdelningens ledamöter vid utskottsbehandlingen, vilka upplysningar jag fann vara synnerligen beaktansvärda. Det gäller här arvodet till kamreraren och till sekreteraren vid gymnastiska centralinstitutet.

Medan utskottet här har gått på vissa lägre lönebelopp — för kamreraren endast 1,000 kronor — har det motionsvis yrkats såsom skett flera gånger förut, såväl i 1926 års omorganisationsförslag som sedermera genom framställningar från gymnastiska centralinstitutet, att detta arvode till kamreraren skulle höjas till 1,800 kronor. Jag finner också, att den motivering, som utskottsmajoriteten har presterat för sin hemställan om avslag snarare i stället är en motivering för bifall till reservationen, ty utskottet säger, att utskottet vill inte bestrida, att arvoden kunna betecknas såsom ganska låga, och det enda skäl, som utskottet anför, är att det var så sent som år 1934 som dessa löner reglerades.

Jag vill nu inte uppehålla mig vid de förutsättningar, som lågo till grund för 1934 års riksdags beslut, men jag tror mig kunna konstatera, att dessa förutsättningar icke hava visat sig motsvaras av verkligheten. Det torde i själva verket vara så, att kamreraren vid gymnastiska centralinstitutet har en synnerligen omfattande bokförings- och redovisningsverksamhet, som väl skulle motivera, icke endast det nu begärda arvodet på 1,800 kronor, utan kanske till och med ett högre. Jag kan upplysningsvis nämna, att omslutningen av räkenskaperna i vad det rör statskassan under förra budgetåret uppgick till över 200,000 kronor, vartill kom förvaltningen av fonder med en omslutning av över 100,000 kronor. Det är således en ganska stor förvaltning, som kamreraren har haft att ombesörja, och jag kan inte finna annat än att det belopp, 1,000 kronor, som utskottet har förordat som arvode, icke står i rimlig proportion till dessa göromåls beskaffenhet.

Det kan också påpekas, att arvodet, då den nuvarande innehavaren av befattningen mottog den platsen, var större och då uppgick till 1,550 kronor. Sedan dess har arbetet med räkenskapsföringen ingalunda minskats, utan har i stället genom av riksräkenskapsverket anbefallt kontrollsystem beträffande inkomsterna och uthyrning o. s. v. av institutets lokaler förorsakat en väsentlig ökning av arbetet. Det torde vara så, att denna kamrerare under åtskilliga timmar — det har uppgivits för mig under ungefär 4 timmar — dagligen varit sysselsatt med detta arbete, som han har att utföra året runt, eftersom han även på sommaren, fastän inga kurser då pågå vid gymnastiska centralinstitutet, har att avsluta räkenskaperna för det tilländalupna budgetåret.

Allt detta gör, att jag för min del finner, att alla skäl tala för att riksdagen här går med på det föreslagna beloppet av 1,800 kronor såsom arvode, och jag kan inte låta bli att i dag, då vi tidigare ha behandlat ett annat ärende, göra en liten jämförelse med det, jag skulle vilja säga gentila belopp, som man har funnit skäligt att utbetala till ledamöter och tjänstemän i teaterrådet, fastän det ärendet kanske inte ligger på precis samma plan. Det kanske finns de, som säga, att det där teaterrådets verksamhet ligger så i det blå, att man inte på något sätt kan jämföra det med ett sådant här konkret arbete som att sitta och föra böcker. Men jag far verkligen ändå säga, att jag tycker att det skall vara rimliga proportioner och att det skall vara mera be-

Anslag till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)
talt för den möda, som ärligen nedlägges på ett givet uppdrag, än vad som av utskottet nu föreslås.

Jag ber därför, herr talman, att med dessa ord i all korthet få yrka bifall till den av mig jämte tre andra ledamöter av denna kammare avgivna reservationen.

I herr Nylanders yttrande instämde herrar *Björnsson* och *Rahmn*.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det må medgivas att, såsom utskottet också har sagt, de till dessa befattningshavare utmätta arvodena äro låga, men när riksdagen så sent som år 1934 har bestämt dem till de belopp, som nu äro föreslagna av Kungl. Maj:t, är det svårt för utskottet att på enskild motionärs framställning ändra dessa belopp.

Det är ju att hoppas, att Kungl. Maj:t skall taga saken under övervägande och komma med en framställning om högre arvodesbelopp, men utan att detta sker tror jag inte, att utskottet kan ens nästa år tillstyrka något förhöjt arvode. Jag vill gärna uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t kommer med ett förslag till höjt arvode för här ifrågavarande befattningshavare, men under nuvarande förhållanden och såsom saken nu ligger till, har utskottet icke ansett sig kunna vidtaga någon ändring i det beslut, som 1934 års riksdag fattade.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Tillåt mig att, ehuru det är sent på natten, säga ett par ord i den här frågan. Till min ursäkt kan jag anföra, att jag har anledning att intressera mig för den, inte bara såsom medlem av statsutskottets andra avdelning, utan även såsom medlem av gymnastiska centralinstitutets direktion, där jag har varit med om att tillstyrka de obetydliga förhöjningar i arvodena för kamreraren och sekreteraren, vilka reservationen nu har förordat i enlighet med den avgivna motionen.

Det kan vara särskild anledning att framhålla, att riksräkenskapsverket har påpekat, att denna arvodeshöjning från 1,000 till 1,800 kronor för kamreraren är fullt befogad, och den belysning av hans arbete, som finnes angiven i motionen, är sådan, att man sannerligen inte kan tveka om det riktiga i denna mycket blygsamma förhöjning.

Vad beträffar sekreteraren, kräves det av denne juridisk bildning, och det är alldeles tydligt, att med den omorganisation, som skett, och det mycket mångsidiga samarbete, som äger rum mellan gymnastiska centralinstitutet å ena sidan och serafimerlasarettet, som har hand om sjukgymnastutbildningen, å den andra, sekreterarens arbete också har utökats högst betydligt.

När herr Bergqvist såsom avdelningens ordförande som enda skäl för utskottets ståndpunkt anför, att den här saken bör komma fram genom Kungl. Maj:t, så kan jag visserligen erkänna, att det där är ett bekvämt handtag att hålla i, men jag tycker, att det är av en något väl formell beskaffenhet. Är det så, att klara fakta tala för en höjning av arvodena, böra vi väl kunna gå med på en höjning även om kravet därpå framförts av medlemmar av riksdagen i stället för av medlemmar av Kungl. Maj:ts regering.

Jag ber på grund av det nu anförda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Lindström*.

Herr Andersson, Alfred: Jag är inte medlem av statsutskottet, men jag ber ändå att få säga några ord i denna fråga.

Anslag till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)

När jag såg igenom huvudtiteln, kunde jag inte undgå att lägga märke till, att vissa där föreslagna arvoden för vissa befattningshavare vid det institut, det nu gäller, voro synnerligen låga. Detta gav mig anledning att på närmare håll taga reda på i första hand, hur mycket kamreraren hade att uträtta. Det upplystes på gymnastiska centralinstitutets kontor att arbetet i regel tog fyra timmar om dagen, men även om detta arbete endast skulle taga tre timmar om dagen i anspråk, skulle det, om vi räkna med 300 dagar om året, bliva 900 timmars arbete per år, och 1,000 kronor för 900 timmars arbete motsvarar icke vanlig grovarbetarlön här i Stockholm. Man bör väl ändå besinna, att en man, som skall sköta en kamrerareuppgift, måste ha någon skolning, han måste i varje fall vara bokföringsvan, och det gäller dock en post med ansvar.

Under sådana förhållanden bör man i alla fall erkänna, att ett arvode av 1,000 kronor inte kan stå i rimlig proportion till det med befattningen för- enade arbetet. Och jag kan ju, liksom herr Nylander nyss, göra en jämförelse med vissa arvoden, som ha påtalats i dag, särskilt när det gäller teaterrådet, för vilket arvodet för ett sammanträde uppgick till 125 kronor. För denne kamrerare skulle det knappast bli mera än något över en krona per timme i arvode för det arbete han utför.

Jag kan, som sagt, inte finna annat än att detta arvode är synnerligen lågt tilltaget, och jag hemställer, att kammaren ville följa reservationen i detta fall, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr förste vice talmannen: Jag är inte alldeles säker på att den upp- lägning, som här skett av detta ärende, är den fullt riktiga. Det skulle i hög grad förvåna mig, om det vore på det sättet, att riksdagen vid olika tid- punkter hade förts så grundligt bakom ljuset, som skulle ha varit fallet, för den händelse vad herrarna nu säga skulle vara riktigt.

Då jag går igenom detta ärendes riksdagshistoria, finner jag för min del, att hela ärendet egentligen är som en kraftmätning mellan direktionen för gymnastiska centralinstitutet å ena sidan och statskontoret å andra sidan, i vil- ken kraftmätning riksdagen så småningom gripit in och ställt sig på statskon- torets sida. Ursprungligen var det de sakkunniga av år 1924, som ansågo, att kamreraren såväl som sekreteraren vid gymnastiska centralinstitutet borde bi- behållas. Det var först kommittén av år 1927, som bestämde lönerna till 1,550 och 1,800 kronor. När omsider direktionen kom så långt, att den fick en departe- mentschef på sin sida, hade vi nått år 1932, då departementschefen inte endast lade fram förslag om de löner, som det här talats om, utan också gick fram med ett förslag om en kansliskrivarettjänst. Men 1929 hade statskontoret yttrat sig över 1927 års sakkunnigbetänkande och kommit till det resultatet, att för den händelse man skulle gå med på anställande av en kansliskrivare, borde denne också ha räkenskapsföringen om hand, och i övrigt förklarade statskontoret, att det icke kunde tänka sig sådana löner som de föreslagna, när det gällde förvalt- ningspersonalen. Det var detta statskontorets utlåtande, som föranledde 1932 års riksdag att taga ståndpunkt för statskontoret. Riksdagen sade nämligen det året följande: »Ej heller kan utskottet förorda Kungl. Maj:ts förslag an- gående skrivbiträdes-, sekreterare- och kamrerargöromålen ordnande. Tar man tillbörlig hänsyn till gymnastiska centralinstitutets relativt ringa omfatt- ning, synes nämnda förslag alltför vittomfattande och kostsamt. Utskottet kan för sin del icke finna expeditionsgöromålen kräva inrättandet av en kans- liskrivartjänst. Fullt tillräckligt torde det vara, om den nuvarande kontors- biträdestjänsten ersättes med en kanslibitträdestjänst, dock under förutsätt- ning att med sistnämnda tjänst förbindes skyldigheten att även sköta de vid

Anslag till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)
institutet ej mycket maktpåliggande kamrerargöromålen. Ett belopp av 600 kronor torde härefter böra anslås till sekreterargöromål.»

Men 1933 kom direktionen igen. Direktionen har nämligen stritt för dessa summor i alla skiften. År 1933 kom, som sagt, direktionen igen med begäran om ett sekreterararvode på 1,550 kronor och ett kamrerararvode på 1,800 kronor. Då ingrep statskontoret ännu en gång och förklarade, att om man anställde en kansliskrivare, som tillika bleve registrator och satte dennes lön något högre, kunde till sekreteraren anslås ett arvode av 600 kronor och till kamreraren ett arvode av 1,000 kronor. På detta svarade statsutskottet och sedermera riksdagen: »Mot det föreslagna sekreterararvodet har utskottet icke funnit något att erinra. Jämväl förslaget om inrättandet av en kansliskrivarebefattning, vars innehavare tillika skulle handhava registratorsgöromålen, har utskottet funnit sig böra biträda», och så går utskottet och sedermera riksdagen med på detta förslag. »Utskottet vill emellertid understryka», heter det, »att sistberörda anslag» — d. v. s. till kamrerargöromålen — »endast synes böra utgå under den tid, då innehavaren av den nuvarande kontorsbiträdesbefattningen kommer att kvarstå vid sistberörda befattning. Utskottet vill vidare framhålla, att innehavaren av den sålunda av utskottet tillstyrkta kansliskrivarebefattningen redan nu i viss utsträckning synes böra tagas i anspråk för att biträda med en del mindre kvalificerade kamrerargöromål, varigenom en avlastning av kamrerarens arbetsböra bör kunna ernås.»

Jag förmodar, att direktionen för gymnastiska centralinstitutet inte har tövat att efterkomma detta råd av statsutskottet och riksdagen, som skapat den förvaltningsanordning, som för närvarande fungerar vid gymnastiska centralinstitutet.

Nu i år har det kommit motioner i frågan — vi träffa således återigen gymnastiska centralinstitutet, som genom motionärer söker propagera för sin sak och som, såvitt jag förstår, i någon mån skruvar upp betydelsen alldeles särskilt av detta arvode vad kamrerarbefattningen beträffar.

Jag har hittills haft den uppfattningen, att statskontoret i ganska hög grad förstår sig på dessa ting och att statskontoret, när det faller sina yttranden, ganska väl taxerar de olika göromålen, och innan jag får klart för mig, att statskontoret i detta fall har fört riksdagen bakom ljuset, kan jag inte annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nylander: Herr talman! Jag vill inte på något sätt jäva den historiskskrivning, som herr förste vice talmannen kom med. Jag tror, att alla citat äro riktigt återgivna, men jag tror mig också kunna konstatera, att de förutsättningar och antaganden, som år 1934 lades till grund för utskottets utlåtande och riksdagens beslut, i alla hänseenden hava jävats av den krassa verkligheten, som har visat, att vad som då föreslogs inte har gått att i praktiken så tillämpa som utskottet hade tänkt sig.

Då man kommit underfund med detta, är det väl endast en gärd av saklighet och rimlighet, att man vidtager en rättelse.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till avlöningar vid gymnastiska centralinstitutet. (Forts.)

Herr *Nylander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 216, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 217—232.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 233.

Lades till handlingarna.

Punkterna 234—243.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 244.

Lades till handlingarna.

Punkten 245.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 246.

Lades till handlingarna.

Punkten 247.

Utskottets hemställan bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr *Björck, John*, väckte en motion, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
